

KUN KUKAAN EI EROTU JOUKOSTA

Miten Suomen journalistinen kenttä toimi uutisoidessaan Jokelan koulusurmista

KANGASLUOMA LAURA
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KANGASLUOMA, LAURA: Kun kukaan ei erotu joukosta. Miten Suomen journalistinen kenttä toimi uutisoidessaan Jokelan koulusurmista.

Pro gradu -tutkielma, 87 s., 2 liites.

Sosiologia

Maaliskuu 2012

Tutkin pro gradu -tutkielmassani sitä, miten Suomen journalistinen kenttä toimi uutisoidessaan Jokelan koulusurmista marraskuussa 2007. Pohdin, miten journalistit – toimittajat ja valokuvaajat – toimivat paikan päällä Jokelassa ja miten tiedotusvälineiden päälliköt menettelivät kotitoimituksissa. Tutkielmani lähtökohta on adressi, jonka jokelalaiset nuoret julkaisivat koulusurmien jälkeen, ja jossa he kritisoivat tiedotusvälineiden tiedonhankintatapoja paikan päällä. Kysyn tutkielmassani, millaisia muutostarpeita journalistisen kentän toiminnalle kriisitilanteissa nuorten adressillaan herättämä keskustelu nosti esiin.

Aineistonani on osa Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä keväällä 2008 tehdyistä haastatteluista, jotka tehtiin Jokelan koulusurmat mediassa -nimistä tutkimusraporttia varten. Aineistooni kuuluu tiedotusvälineiden työntekijöiden, jokelalaisnuorten, kriisityöhön osallistuneiden ja yleisön jäsenten haastatteluja. Menetelmäni on teoreettinen sisällönanalyysi, ja poimin analyysissä hyödyntämäni käsitteistön käyttämästäni teoriasta eli Pierre Bourdieun kenttäteoriasta. Puhun suomalaisesta journalistisesta kentästä sekä teoreettisessa mielessä sosiaalisen toiminnan alueena että konkreettisina paikkoina, joissa journalistit ja päälliköt toimivat. Tutkielmassani journalistinen kenttä muodostuu näiden kahden tason vuorovaikutuksessa.

Paikan päällä Jokelassa journalistit toimivat vähien tietojen varassa. Eri välineiden journalistit menettelivät tiiviillä alueella ja epävarmassa tilanteessa keskenään samalla tavalla. He heittäytyivät ammattitaitonsa varaan ja sovelsivat itse omalle toiminnalleen tilannekohtaiset pelisäännöt, koska eivät saaneet ohjeita päällikkötasolta. Kotitoimituksissa päälliköt luottivat siihen, että oma väline hoitaa työnsä kunnialla ja toteuttaa median tehtävän kriisitilanteissa: välittää yleisölle tietoa tapahtuneesta. Päällikköjen toimintaan vaikutti myös verkkokilpailun aiheuttama taloudellinen paine.

Journalistisen kentän toiminnan analysoiminen Jokelan koulusurmien yhteydessä osoittaa, että kentän toimijoiden olisi kriisitilanteissa tärkeää erottautua toisistaan. Erottautuminen edellyttää kultakin välineeltä seikkaperäisiä tilannekohtaisia pelisääntöjä, jotka pitää laatia etukäteen. Lisäksi erottautuminen vaatii toimijoilta avoimuutta omien pelisääntöjensä suhteen. Kunkin välineen tulee kertoa toimintatavoistaan avoimesti yleisölle. Journalismi on entistä yleisölähtöisempää, ja kentän toimijoiden pitäisi voida luvata yleisölle uutisia, joita tehtäessä kriisin kokijoita ei ole loukattu eikä ole rikottu journalistisia sääntöjä – eräänlaista reilun kaupan journalismia, jonka säännöstö kertoo siitä, miten kukin väline kriisitilanteessa toimii.

Avainsanat: Jokelan koulusurmat, Pierre Bourdieu, journalistinen kenttä, kriisijournalismi.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman tausta ja käytettävä aineisto.....	2
1.2. Tutkielman rakenne	4
2. KRIISIJOURNALISMI	6
2.1. Kriiseihin liittyvä mediatutkimus Suomessa.....	10
2.2. Koulusurmiin liittyvä tutkimus	11
2.3. Päätteeksi: Koulusurmat kriisinä ja uutisoinnin kohteena.....	13
3. TEORIA	14
3.1. Kenttä	14
3.2. Kentän toimijat ja heidän habituksensa.....	17
3.3. Journalistinen kenttä.....	20
3.4. Muutoksia journalistisella kentällä.....	24
3.5. Suomen journalistinen kenttä	27
3.6. Päätteeksi: Kenttäteoria Jokelan koulusurmien yhteydessä	28
4. MENETELMÄ.....	30
4.1. Laadullinen tutkimus ja faktanäkökulma	30
4.2. Teorialähtöinen sisällönanalyysi ja analyysirunko.....	32
5. JOKELA.....	38
5.1. Paikan päällä.....	38
5.1.1. Laumasielut heikon tiedotuksen varassa	40
5.1.2. Ammattitaito	45
5.1.3. Sovelletut pelisäännöt.....	52
5.2. Kotitoimituksissa.....	56
5.2.1. Verkko	58
5.2.2. Luottamus omaan onnistumiseen	61
5.2.3. Media	63
5.3. Muiden kenttien toimijat	66
5.3.1. Jokelalaiset nuoret	67
5.3.2. Yleisö.....	72
6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	77
LÄHTEET.....	81
LIITTEET	88
Liite 1: Jokelaisnuorten adressi	

1. JOHDANTO

Jokelan yläasteen koulussa Tuusulassa on ammuttu. Rehtori on sisällä koulussa. Paikalla on poliiseja ja ambulansseja. Aluehälytyskeskus ei toistaiseksi ole kertonut enempää asiasta.

Helsingin Sanomien verkkosivut, 7.11.2007 klo 12.21

Marraskuun 7. päivänä vuonna 2007 Jokelasta tuli *Jokela*. Sateisen syyspäivän jälkeen sana ei ole merkinnyt enää ainoastaan 6 000 asukkaan taajamaa Tuusulan kunnassa, vaan se muistuttaa 18-vuotiaan abiturientin surmatyöstä, joka vei ampujan ja kahdeksan muun ihmisen hengen. Se muistuttaa tapahtumasta, joka silloisen pääministeri Matti Vanhasen sanoin teki syvän viillon turvallisuudentunteeseemme.

Jokelan koulusurmat herättivät tuoreeltaan keskustelua suomalaisen yhteiskunnan tilasta, nuorten pahoinvoinnista, mediaväkivallasta ja yhteisöllisyyden puutteesta (ks. esim. Hoikkala & Suurpää 2007). Lisäksi tiedotusvälineisiin kohdistui poikkeuksellisen voimakasta arvostelua. Mediaa on kritisoitu kriisitilanteiden jälkeen Suomessa ennenkin. Esimerkiksi Estonian uppoamisen ja Konginkankaan bussiturman yhteydessä julkisuudessa pohdittiin, missä kulkee kriisin uhrien yksityisyyden raja, miten heitä tulee lähestyä sekä millaisia asioita tiedotusvälineet saavat uutisoida. (ks. esim. Koljonen & Kunelius 2005, 56–58; Raittila 1996.) Samoja kysymyksiä esitettiin myös Jokelan koulusurmien jälkeen.

Jokelaa seurannut arvostelu poikkesi kuitenkin aiempien kriisien kritisoinneista sikäli, että se esitettiin ikään kuin yhdestä suusta: toisilleen tutut pienen kylän nuoret mobilisoituivat yhden adressin taakse.¹ Adressiin kirjatun arvostelun tekee poikkeukselliseksi myös se, että sen kohde ei löydy lehtiä selaamalla tai televisiolähetystä katsomalla. Konkreettisten uutisjuttujen sijasta kritiikin kärki suuntautui journalistien tiedonhankintatapoihin. Adressin allekirjoittaneet nuoret toivoivat julkista keskustelua median toimintatavoista ja selkeää ohjeistusta siitä, millaista on tiedotusvälineiden sovelias toiminta kriisitilanteissa.

Tämä poikkeuksellinen tiedotusvälineiden toimintatapoihin kohdistunut arvostelu on lähtökohta pro gradu -tutkielmalleni. Jokelan tapauksessa tiedotusvälineiden toiminnan arvioiminen ja siihen

¹ Ks. adressi liitteestä 1. Jokelan koulusurmat tapahtuivat keskiviikkona, ja sitä seuranneena sunnuntaina jokelalaiset nuoret julkaisivat internetissä adressin, jonka allekirjoitti yli 2000 ihmistä ennen kuin se luovutettiin hallituksen edustajille 21. marraskuuta 2007.

perehtyminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä kyseessä ei ole normaali journalistinen työtilanne vaan Suomessa tuolloin ennennäkemätön kriisi, koulusurma. Pyrin tutkielmassani vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Miten Suomen journalistinen kenttä toimi Jokelan koulusurmista uutisoidessaan? Miksi kenttä toimi Jokelassa niin kuin toimi? Millaisia muutostarpeita journalistisen kentän toiminnalle kriisitilanteissa jokelalaisten nuorten adressillaan herättämä keskustelu nosti esiin?

Etsin tutkielmassani journalistien toimintaan vaikuttaneita tekijöitä ja myös tarkastelen niitä Pierre Bourdieun kenttäteoriasta käsin. Hyödynnän tutkielmassani Bourdieun journalistisen kentän käsitettä kahdella tasolla. Yhtäältä puhun kentästä teoreettisessa mielessä: sosiaalisen toiminnan alueena, jolla kentän toimijat pitävät hallussaan toisiinsa suhteutuvia asemia ja joka toimii vuorovaikutuksessa muiden sosiaalisen toiminnan alueiden kanssa. Tähän journalistisen kentän käsitteeseen kuuluu myös kentän toimijoiden oma käsitys kenttensä toiminnasta, eli journalistinen kulttuuri ja journalistien käsitykset ammattikunnastaan. Kuljetan journalistista kenttää teoreettisessa mielessä rinnan käytännön kanssa, kun toisaalta kentästä puhuessani viittaan myös konkreettisiin paikkoihin, joissa journalistit paikan päällä Jokelassa ja päälliköt toimituksissa toimivat: tapahtumakenttään ja toimituskenttään. Tutkielmassani journalistinen kenttä muodostuu näiden kahden tason vuorovaikutuksessa. Tarkastelen journalistien toimintaa konkreettisella kentällä hyödyntäen teoreettisen kentän käsitteitä. Mietin, miten journalistien toiminta tapahtuma- ja toimituskentillä sekä sen herättämä kritiikki journalistisen kentän ulkopuolisissa toimijoissa – jokelalaisissa nuorissa – mahdollisesti jälkikäteen vaikuttivat Suomen journalistiseen kenttään.

1.1. Tutkielman tausta ja käytettävä aineisto

Keväällä 2008 olin mukana Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkimusprojektissa, joka liittyi Jokelan mediakäsittelyyn. Tutkimusryhmämme² loppuraportti Jokelan koulusurmat mediassa keskittyy toimitustyön organisoimiseen eri tiedotusvälineissä ja siinä erityisesti verkon rooliin, toimittajien ja kuvaajien kohtaamisiin jokelalaisten kanssa, julkaisupäätösten ongelmiin, syyn ja syyllisyyden käsittelyyn lehtijutuissa ja televisiolähetyksissä sekä median rooliin kansalaisten surutyössä. Tutkimusta varten tehtiin yhteensä 88 haastattelua ja analysoitiin eri tiedotusvälineiden julkaisemia verkko-, televisio- ja lehtiuutisia (ks. tarkempi kuvaus kerätystä aineistosta Raittila ym. 2008, 25–29). Käytän pro gradu -tutkielmassani osaa

² Ryhmään kuuluivat itseni lisäksi projektin johtaja Pentti Raittila sekä tutkijat Katja Johansson, Laura Juntunen, Kari Koljonen, Ville Kumpu, Ilkka Pernu ja Jari Väliverronen.

Jokela-raporttiamme varten kerätyistä haastatteluista ja jätän lopullisten uutistuotteiden analysoimisen tutkielmani ulkopuolelle. Juttujen ja kuvien analysoiminen olisi varmasti mielenkiintoista, ja se avaisi uusia näkökulmia kriisijournalismiin, mutta olen kiinnostunut nimenomaan siitä prosessista, joka johti Jokela-uutisten syntymiseen. Tutkimusprojektiämme varten kerätty haastatteluaineisto on ainutlaatuinen, sillä se valaisee prosessia kaikkien jutun syntymiseen vaikuttaneiden osapuolten näkövinkkelistä: ääneen pääsevät sekä toimittajat, kuvaajat että päällikkötason toimijat, Jokelassa median haastattelemat paikalliset ja yleisö, jolle jutut tehtiin. Pysin aineistoni avulla valottamaan suomalaisen journalistisen kentän rakennetta: kertomaan sen toimivuudesta ja toimimattomuudesta, sen toimijoista sekä niistä, joista toimijat uutisiaan kirjoittavat.

Omana aineistonani on yhteensä 24 työntekijää 11 eri tiedotusvälineestä, kuuden jokelalaisnuoren ja kymmenen kriisityöhön osallistuneen haastattelut. Lisäksi hyödynnän viittä yleisön jäsenille tehtyä ryhmähaastattelua (yhteensä 20 haastateltavaa) pohtiessani yleisön vaikutusta journalistiseen kenttään (tarkempi kuvaus aineistosta luvussa 4).³ Noudatan tutkielmassani samoja eettisiä ehtoja kuin alkuperäisessä tutkimusraportissa. Journalistahaastattelujen yhteydessä sovittiin, että haastateltavat esiintyvät tutkimuksessa nimettöminä eikä heidän työpaikkaansa mainita. Tämä mahdollisti oman työpaikan organisatoristen ja julkaisupäätöksiin liittyvien ongelmien avoimen käsittelyn. (Raittila ym. 2008, 27.) Jokelalaisten nuorten saaminen haastatteluun oli vaikeaa (ks. Kangasluoma 2008). Luottamuksen säilyttämiseksi nuorten haastattelut suoritettiin nimettöminä, eikä haastateltavien ikää tai sukupuolta raportissa tai tässä tutkielmassa eritellä. Kaikki haastateltavien henkilöllisyyden paljastavat merkinnät on poistettu tutkielmassa käytettävistä suorista lainauksista.⁴

Yllä kerrotun perusteella edellytykset Jokelaan liittyvän tutkielman tekemiselle olivat siis kunnossa. Sitten tilanne muuttui. Vain vajaa vuosi Jokelan jälkeen Suomea järkytti uusi koulusurmatapaus, tällä kertaa Kauhajoen koti- ja laitostalouden oppilaitoksessa 23. syyskuuta vuonna 2008. Siellä 22-vuotias mies ampui yhdeksän oppilasta, yhden opettajan ja lopuksi itsensä. Kauhajoen jälkeen tutkimusryhmämme kokoontui uudelleen, hieman eri kokoonpanolla kuin edellisellä kerralla, ja

³ Toimittajahaastattelut ovat tehneet Laura Juntunen (VTM) ja Kari Koljonen (YTM). Jokelalaisnuorten haastatteluista olen tehnyt kaikki paitsi yhden, ja yhtä lukuun ottamatta olen myös tehnyt kaikki käyttämäni yleisöhaastattelut. Yhteensä kahdeksasta kriisityöntekijöiden haastattelusta olen tehnyt kuusi.

⁴ Nimettömäksi pro gradu -tutkielmassani jää myös Jokelan ampuja. Mielestäni hänen teostaan ja siihen johtaneista syistä oli tärkeä puhua julkisuudessa, mutta liian voimakas keskittyminen ampujan persoonaan antaa hänelle juuri sitä huomiota, jota hän tavoitteli. Tämä voi johtaa niin sanottuun copycat-ilmiöön, minkä Kauhajoen tapahtumat 23. syyskuuta 2008 osaltaan osoittivat. (ks. lisää Raittila ym. 2009, 61–69).

ryhtyi koostamaan uutta tutkimusraporttia, joka sai nimekseen Kauhajoen koulusurmat mediassa.⁵ Vaikka tämän pro gradu -tutkielman pääpaino on Jokelassa, hyödynnän johtopäätöksissä Kauhajoki-raportissa tekemiämme huomioita, kun pohdin sitä, miten Jokela vaikutti journalistisen kentän toimintaan. Koska pohdin sitä, herättikö Jokela journalistisessa kentässä muutostarpeita, voin Kauhajoki-raportin johtopäätösten avulla tarkastella, näkyivätkö mahdolliset muutokset Kauhajoella.

1.2. Tutkielman rakenne

Tämä pro gradu -tutkielma jakautuu kuuteen lukuun. Johdantoa seuraa luku 2, jossa määrittelen tutkielmani kannalta oleellisen käsitteen, kriisijournalismin, ja kerron siihen liittyvistä tutkimuksista. Luku sisältää myös lyhyen katsauksen koulusurmista tehtyihin aiempiin tutkimuksiin. Kolmannessa luvussa pureudun käyttämäni teoriaan, eli Pierre Bourdieun kenttäteoriaan, ja erityisesti journalistisen kentän käsitteeseen. Bourdieun ajatuksia seuraa suomalaisen journalistisen kentän rakenteen ja sen ominaisuuksien avaaminen ja pohdintaa kentän muutoksista viime vuosina ja vuosikymmeninä. Sekä luvun 2 että 3 lopussa on lyhyt Pääteeksiniminen kappale, joka summaa kummankin luvun avainkohdat yhteen.

Aiempaa tutkimusta ja teoriaosuutta seuraa menetelmään keskittyvä luku 4, joka johtaa suoraan seuraavaan – ja tutkielman tärkeimpään – lukuun 5 eli aineiston analyysiin. Analyysiluku jakautuu kolmeen alalukuun, joissa analysoin journalistisen kentän toimintaa Jokelassa niin tapahtumakentällä olleiden journalistien, toimituskentällä työskennelleiden päälliköiden kuin muiden, journalistisen kentän ulkopuolisten toimijoiden eli jokelalaisnuorten ja yleisön jäsenten haastattelujen avulla. Analyysia seuraa johtopäätöksille omistettu luku, jossa pyrin nostamaan esiin tutkielman tärkeimmät havainnot.

Tutkielmaa luettaessa on huomioitava se, että sen on kirjoittanut toimittaja. Arviooni Suomen journalistisesta kentästä vaikuttaa väistämättä se, että olen itse osa kenttää. On mahdollista, että osallisuuteni kentällä heikentää kykyäni nähdä sellaisia nyansseja kentän toiminnassa, jotka vaikuttaisivat ulkopuolisesta erityisen mielenkiintoisilta. Uskon kuitenkin, että toimittajuudestani on tutkielmalle enemmän hyötyä kuin haittaa. Ensinnäkin osaan huomioida kentän toimijoiden

⁵ Kauhajoki-ryhmään kuuluivat itseni lisäksi projektin johtaja Pentti Raittila sekä tutkijat Paula Haara, Kari Koljonen, Ville Kumpu ja Jari Väliaverron.

puheessa yksityiskohtia, jotka avautuvat vain kentän jäsenille. Toisekseen olen vasta urani alkuvaiheessa, joten journalistisen kentän toiminta on minulle vielä uutta.

Tiedostan myös, että tutkielmani sopisi aiheensa perusteella yhtä lailla tiedotusopin kuin sosiologiankin alalle. Koen kuitenkin, että tutkielmani on sosiologinen valitsemani teoreettisen viitekehyksen vuoksi. Kuten Bourdieu (1999, 67) sanoi, journalistisella kentällä on keskeinen asema yhteiskunnassa. Vaikka taloudelliset ja teknologiset kehitykset muuttavat journalismin kenttää, journalistit vartioivat yhä muiden sosiaalisen toiminnan kenttien toimijoiden pääsyä julkiseen tilaan. Erityisesti nuoret, joilla on aikuisia vähemmän yhteiskunnallista valtaa, pääsevät harvoin vaikuttamaan siihen, miten heistä kerrotaan. Siksi tutkielmani lähtökohta – journalistisen kentän ulkopuolelta, uutisoinnin kohteiden suunnalta tullut arvostelu kenttää kohtaan – on hedelmällinen nimenomaan sosiologisesti. Se on aiheuttanut tarpeen tutkia sitä, miten journalismi toimii, ja esittää kysymys siitä, onko kentän ulkopuolelta tulevalla voimalla mahdollista vaikuttaa kenttään.

2. KRIISIJOURNALISMI

Koska sekä kriisi että journalismi voidaan ymmärtää useilla eri tavoilla, määrittelen seuraavaksi, mihin niillä tässä tutkielmassa viitataan. Journalismia määriteltäessä on huomattava, ettei journalismi ole sama asia kuin media. Medialla tarkoitetaan joukkoviestimiä kokonaisuudessaan, kun taas journalismi on erityinen mediasisältöjen ja -käytäntöjen laji. Journalismi on toimitettua julkisuutta. Journalistisen alan ammattilaiset, eli toimittajat, kuvaajat ja muut toimituksellisen työn tekijät, välittävät tietoa ennalta rajaamattomalle yleisölle. He valikoivat, yhdistävät ja järjestelevät faktapohjaista ja yleisesti merkittävää tietoa ajankohtaisista tapahtumista. Journalismin ydinalueena pidetään uutisia, mutta sen piiriin lasketaan myös taustajutut, reportaasit, pääkirjoitukset, kolumnit, pakinat, yleisönosastokirjoitukset ja muut artikkelit. (Rahkonen 2005, 5.)

Risto Kunelius (2000a) on nimittänyt journalismia nelijalkaiseksi otukseksi, jonka kullakin jalalla on kokonaisuuden kannalta oma, toisia raajoja täydentävä tehtävänsä. Journalismin tulee välittää tietoa, kertoa tarinoita, ylläpitää julkista keskustelua ja toimia julkisen toiminnan resurssina. Kriiseistä uutisoitaessa kaikilla neljällä tehtävällä on painoarvoa. Sen lisäksi, että journalismi herättelee keskustelua kriisin mahdollisista syistä ja kertoo yleisöilleen, mistä kriisin keskellä on saatavilla apua, se myös rakentaa kriisistä kertomuksen. Kriisien yhteydessä journalismi luo yhteisöllisyyttä ja antaa tapahtuman käsittelemiseen eväitä niille katsojille, kuuntelijoille ja lukijoille, joita kriisi ei henkilökohtaisesti kosketa. (Huhtala & Hakala 2007, 174; Koljonen & Kunelius 2005.)

Mutta mikä kriisi on? Kriisiksi on nimitetty äkillistä muutosta, kohtalokasta häiriötä tai ratkaisevaa käännettä. Kriisitilanteessa yhteiskunnan tai yhteisön tärkeät arvot ja päämäärät ovat uhattuina ja päätökset tehdään kiireessä. Ennakoimattomassa kriisissä sen ratkaisemista yrittävien toimijoiden tekemisiä leimaa huoli tulevasta. (Huhtala & Hakala 2007, 13.) Kriisi muistuttaa katastrofia. Katastrofi on odottamaton tapahtuma, joka alkaa nopeasti, on merkityksellinen monille ihmisille ja se, miten se päättyy, on epäselvää (Englund 2008, 66). Journalismin näkökulmasta kriisejä voivat olla tämän tutkielman kannalta keskeisimmän kriisin eli koulusurmien lisäksi esimerkiksi luonnonmullistukset, onnettomuudet, rikokset sekä terrori-iskut. Kaikki ne ovat äkillisiä muutoksia ja vaativat mediassa aiemmin sovittun päivärytmin nopeaa muokkaamista.

Kriisiä voidaan nimittää täydelliseksi uutistapahtumaksi: molemmat ovat määritelmiensä mukaan nopeita, yllätyksellisiä, yleisesti kiinnostavia ja lopputulokseltaan ennakoimattomia (Englund 2008, 251–252). Lehdistön syntyvuosista lähtien sodat, onnettomuudet ja traagiset tapahtumat ovat olleet lehtien sivuilla vakiomateriaalia. Teollistumisen myötä Suomessa uutisoitiin jo 1800-luvun puolivälin jälkeen yleisesti esimerkiksi tehdasräjähdyksistä tai rautatieonnettomuuksista (Salmi 1996, 30–36; Pietilä 2008, 152–158, 639–645). Jo varhaisen onnettomuusjournalismin tyypillisiä piirteitä olivat tapahtumien kulun kuvaaminen, syiden ja syyllisten etsiminen, tapahtuneen seurausten kuvaaminen (myöhemmin valokuvauksen keinoin), silminnäkijäkuvaukset ja kaupallisuus. (Raittila & Koljonen 2009, 49; Salmi 1996, 26–36.) Samat piirteet ovat nähtävissä onnettomuuksista kertovissa jutuissa nykyään.

Kriisi edellyttää medialta nopeaa toimintaa. Tamar Liebes ja Menahem Blondheim (2005) ovat nimittäneet äkillistä, tiedotusvälineiden agendan muuttavaa tapahtumaa mediakatastrofiksi (ks. myös Liebes 1998). Mediakatastrofi keskeyttää tiedotusvälineiden normaalit toimintatavat. Yllättävän katastrofin jälkeen median pitää tyydyttää kauhistuneiden katsojien ja lukijoiden tiedonjano. Katastrofin keskellä media liittää tapahtuneen nopeasti aiempiin vastaavanlaisiin tilanteisiin ja kehystää sen osaksi historiallista tapahtumien ketjua. Samalla media siirtyy lähemmäs yleisöjään. (Liebes & Blondheim 2005, 190–191.) Kriisin iskiessä median tiedonhankintarutiinit muuttuvat: kriisijournalismin käsitettä on käytetty kuvaamaan tilannetta, jossa median tiedontarve ylittää olemassa olevat tiedonhankinnan mahdollisuudet ja johtaa siihen, että tietoa hankitaan ihmisiltä, jotka ovat itse keskellä traumaattista tilannetta, eli kriisin silminnäkijöiltä ja uhreilta. (Lundälv 1999, 15.)

Juuri silminnäkijöiden ja uhrien rooli on yksi kriisijournalismin erityispiirteistä. Silminnäkijähaastattelu kriisissä eroaa vaikkapa rock-konsertissa olleen fanin tai hallitusneuvotteluihin osallistuneen virkamiehen haastattelusta. Pentti Raittila ja Kari Koljonen (2009) ovat perehtyneet uhrien, heidän omaistensa ja pelastuneiden silminnäkijöihin rooliin suomalaisessa kriisijournalismissa. He ovat eritelleet 1920-luvulta nykyhetkeen saakka kolme toisistaan poikkeavaa uhrijournalismin ajanjaksoa toimitusten refleksiivisyyden ja journalistietiikan kehityksen näkökulmasta. Ajanjaksoa 1920-luvulta 1960-luvun alkuun saakka he nimittävät suoraviivaisen toiminnan kaudeksi: kuolleiden nimiä ja kuvia käytettiin ja kaikki saatavilla olleet pelastuneet silminnäkijät haastateltiin, mutta uhrien omaiset jäivät etäisiksi. Toinen vaihe – muutosten ja itsetutkiskelun aika – kesti Lapuan patruunatehtaan räjähdyksestä vuonna 1976 Estonian uppoamiseen vuonna 1994. Tällöin silminnäkijöistä kerrottiin yksilöllisiä, ehjiä tarinoita ja

omaisten joukosta etsittiin tunteisiin vetoavia surun kasvoja; Lapuan patruunatehtaan räjähdysten jälkeen järjestettiin jopa yhteiset hautajaiset, joita tiedotusvälineet pääsivät seuraamaan. Journalistit kävelivät eettisellä nuoralla miettiessään, miten voisivat samanaikaisesti kertoa totuuden tapahtuneesta ja olla hienotunteisia. Kolmannessa vaiheessa 2000-luvulta lähtien kaupallisuus ja kilpailu sekä verkkojulkaisemisen haasteet ovat vaikuttaneet journalismiin entisestään. Yleisö on entistä aktiivisempaa, ja tiedotusvälineiden on nykyään varauduttava siihen, että uhrien omaiset voivat kieltäytyä yhteistyöstä ja yleisö saattaa esittää kritiikkiä. (emt., 63.)

Ylipäättään tiedotusvälineet joutuvat kriisissä miettimään yleisöjään normaalia enemmän. Sen lisäksi, että välineet voivat kriisiuutisoinnilla saavuttaa taloudellisia voittoja, medialla on kriisissä rooli yleisön auttajana ja sen suojelijana. On väitetty, että yleisö haluaa tietää järkyttävästä tapahtumasta kaiken – vaikka saattaakin kritisoida mediaa ylilyönneistä jälkikäteen – ja journalistisessa uutisoinnissa tulee siksi olla dramaattisuutta ja retoriikkaa, joka kiehtoo katsojia, kuulijoita ja lukijoita. Samalla yleisö pitää kuitenkin säästää pahimmalta. (Englund 2008, 65, 79.) Kriisissä median rooli portinvartijana voimistuu. Kriisistä uutisoiminen asettaa ammattikunnalle haasteita: minkä verran tapahtuneesta tulee kertoa, miten nopeasti ja miten arvioida uutisoinnin sisältöä? Liselotte Englund (2008, 68) siteeraa Stig Arne Nohrstedtiä nimetessään neljä paradoksia, joita journalistit kriisitilanteissa kohtaavat. Ensimmäkin tiedotusvälineiden odotetaan toimivan kriiseissä yhteiskuntaa vakauttavana tiedonvälityskanavana, mutta samanaikaisesti journalistien tulisi kriisissäkin olla kriittisiä muita yhteiskunnallisia toimijoita kohtaan. Toisekseen journalistit joutuvat kriiseissä ristituleen, jossa heidän tulisi yhtäältä toimia nopeasti mutta toisaalta välittää oikeaa tietoa. Kolmanneksi Englund mainitsee journalistien tasapainottelun kriisin alkuvaiheen nopeatempoisen uutisoinnin ja pidemmällä aikavälillä tehtävän taustoittavan kirjoittamisen välillä. Lisäksi journalistien tulee miettiä, miten kertoa dramaattisesta tapahtumasta ymmärtävään sävyyn tekemättä siitä kuitenkaan liian suurta sensaatiota.

Median nykytilan voidaan katsoa voimistaneen näitä paradokseja: journalismin toimintaympäristö on viime vuosikymmeninä muuttunut, ja alalla työskentelevät joutuvat vastaamaan uusiin teknologisen kehityksen sekä muuttuneiden odotusten, arvojen ja tehtäväkuvien aiheuttamiin haasteisiin. Kriisijournalismista puhuttaessa on mainittava kolme yhteiskuntaan ja mediaan liittyvää kehityskulkua, joista kukin on kytköksissä myös siihen, miten ja miksi kriiseistä uutisoidaan: medioituminen, markkinoituminen ja tabloidisaatio.

Medioitumisella tarkoitetaan sitä, miten yhä useamman ihmisen ymmärrys arkisesta todellisuudesta rakentuu median välityksellä ja yhä pienempi osa ihmisten tiedoista perustuu omaan, välittömään kokemukseen. Globaalissa maailmassa suurten kriisien vaikutukset voivat tuntua entistä laajemmassa mittakaavassa, ja samalla niiden potentiaalinen kokijakunta on kasvanut roimasti. Median välityksellä ihmiset katsovat kaukaisia tapahtumia suorana lähetyksenä ja seuraavat herkeämättä uutisissa dramaattisesti kuvattuja kriisejä. Markkinoituminen sen sijaan liittyy mediateollisuuden liiketaloudellisen merkityksen kasvuun.⁶ Kun aiemmin painotettiin joukkoviestinten roolia kansalaisten osallistumisen ja demokratian edistäjänä, 1990-luvulta lähtien fokus on siirtynyt uudenlaisessa kilpailutilanteessa entistä enemmän kohti median taloudelliskaupallista merkitystä. Markkinoiden painoarvon kasvaessa kriisit ovat helppo tie suuriin voittoihin. Tärkeä tieto korvataan kiinnostavalla tiedolla, ja kiinnostavaa on se, mikä vetoaa tunteisiin ja on epätavallista – kuten kriisit ja niiden kokijat. Kiinnostavuuden käsite liittyy kiinteästi keskusteluun median tabloidisaatiosta. Yhä suurempi siivu mediasisällöstä täyttyy julkkisten ja tavallisten ihmisten tunteikkailla kertomuksilla omasta elämästään. Esimerkiksi lehdissä kevyemmät aiheet ja käsittelytavat vievät tilaa syvällisiltä, asiantuntijalausuntoihin pohjaavilta analyyseilta, kuvat suurenevat ja taitto terävöityy. Tabloidisaatio tekee journalismista viihteellisempää ja hämärtää lajityyppien välisiä rajoja. Tabloidisaatio on liitetty myös journalismin tarinallistumiseen ja asioiden käsittelyyn ensisijaisesti ihmisten kautta. Niin tabloidisaatioon, markkinoitumiseen kuin medioitumiseen liitettyjä ominaisuuksia voidaan nähdä siinä tavassa, jolla journalismi kertoo nykyään kriiseistä: isosti, suuria yleisöjä tavoitellen, tarinallisesti, henkilöityneesti ja painottaen median tehtävää yhteisen kokemuksen ja surun paikkana. (Nieminen & Pantti 2004, 15–25, 95: McManus 1994, 184; Raittila ym. 2008, 114–125; Raittila & Koljonen 2009.)⁷

Kuitenkin pitää muistaa, että vaikka kriisijournalismissa on omat erityispiirteensä, myös siihen pätevät uutistyyön peruseriaatteet. Myös kriisien yhteydessä uutisten tulee olla totuudenmukaisia ja oleellisia, journalismin tuotantoprosessin on pysyttävä liikkeessä, aikarajoista on pidettävä kiinni ja jakelun on toimittava – ennennäkemättömästä on tehtävä rutiinia. Kriisissä uutistuotanto on vahvasti kytköksissä organisaatioon, jonka pitää vaikeassa tilanteessa pystyä tekemään päätöksiä ylimääräisistä julkaisuista, suuremmista painoksista ja lisähenkilöstön tarpeesta ja kyetä tuottamaan samanaikaisesti sekä joustavaa että rutiininomaista uutisisältöä. Kriisi vaikeuttaa yksittäisen journalistin työntekoa. Arkiset kysymyksenasettelut kärjistyvät, ja työhön liittyvät normit ja säännöt saattavat joutua koetukselle. Kriisien yhteydessä journalistit taistelevat niin kelloa kuin toisiaankin

⁶ Taloudellisten tekijöiden merkityksestä lisää luvussa 3.4. Muutoksia journalistisella kentällä.

⁷ Tällaista kerrontatapaa oli nähtävissä myös Jokela-uutisissa. Uutisoinnista lisää mm. Raittila ym. 2008.

vastaan ja joutuvat miettimään omia arvojaan työhön liittyen (Englund 2008, 69–70) – niin myös Jokelassa.

2.1. Kriiseihin liittyvä mediatutkimus Suomessa

Autolautta Estonian uppoaminen Itämerellä syyskuussa 1994 aloitti uuden jakson suomalaisessa journalismin tutkimuksessa. Onnettomuuksiin ja rikoksiin liittyviä journalistieettisiä näkökulmia oli toki sitä ennenkin käsitelty toimittajakoulutuksessa ja niihin liittyvä uutisointi oli ollut kaupallisessa mediassa keskeistä sisältöä, mutta tutkimuksen saralla kriiseihin ei ollut suuremmin puututtu.⁸ (Raittila ym. 2008, 19.) Suomalaisen kriisijournalismitutkimuksen avaintekseksi nousi Pentti Raittilan (1996) kirjoittama Uutinen Estonia, jossa Raittila tutkii viranomaisten tiedottamista ja joukkoviestinten toimintaa sekä niiden julkaisemaa uutismateriaalia Estonian uppoamisen yhteydessä. Teoksessa Raittila nostaa esiin muun muassa tarpeen arvioida silminnäkijähaastateltavien sokkitilaa, pohtii suomalaismedian toimintaa ja sitä, miten syy onnettomuudesta vieritettiin tiedotusvälineissä Estonian virolaismiehistön harteille synnyttämällä mielikuvaa virolaisten merimiesten ammattitaidottomuudesta ja välinpitämättömyydestä. (emt. 151–168.) Estonian jälkeen kriisijournalismia on tutkittu Suomessa eri lähtökohdista niin opinnäytetöissä kuin muissakin tutkimuksissa: on keskitytty muun muassa organisaatioiden kriisiviestintään, uhrien ja silminnäkijöiden haastattelemiseen, surun esittämiseen, uutisissa käytettyihin kuviin ja lähteiden käyttöön.⁹

Kari Koljonen ja Risto Kunelius (2005) ovat listanneet suomalaisen onnettomuusjournalismin tärkeimpiä muutoskulkuja vertailemalla vuoden 1957 Kuurilan junaturman, vuoden 1976 Lapuan patruunatehtaan räjähdysen ja vuoden 2004 Konginkankaan bussiturman uutisointeja iltapäivä- ja aikakauslehdissä. Heidän mukaansa onnettomuuksista kirjoitetaan nykyään määrällisesti enemmän kuin ennen. Sekä iltapäivä- että päivälehdet ovat oppineet ”paketoimaan” onnettomuuskertomukset vuosien varrella kehittyneisiin raameihin. Dramaattisista tapahtumista kaivetaan esiin merkityksiä, yksityiskohtia, seurauksia ja kytkentöjä aiempiin tapauksiin. Teknisten selostusten rinnalla ja niiden ohi jutuissa työistetään nykyään tunteita ja surua – niin osallisten kuin koko kansan yhteistäkin. (emt., 55; Lehmusjoki 2005, 133–148.)

⁸ Harvoista tutkimuksista esimerkkejä ovat mm. Hemánus (1966), Lehtinen (1966), Ahva (1967) ja Heiskanen (1968).

⁹ Ks. esim. Harmaala (2004), Honka-Kukkarinen (2006), Huhtala ym. (2005), Koljonen & Kunelius (2005), Kuusela (2005), Rahkonen (2005), Salmela (2008) ja Seppänen (2003). Journalistisen tutkimuksen rinnalla kriiseistä on tehty psykologista tutkimusta. Kriisipsykologiaan ovat pureutuneet Saari (2000, 2005), Palosaari (2007) ja Poijula (2004).

Samalla kun tiedotusvälineille on kehittynyt raameja, joiden sisällä uutisoida kriiseistä, kriisijournalismiin kohdistuva kritiikki on Suomessa lisääntynyt. Nykyään kriisien jälkeen ei julkaista ainoastaan poliisin ja muiden viranomaisten toimintaa arvioivia raportteja vaan myös journalismin onnistumista ruotivia analyyseja (Raittila ym. 2008, 23). Raittila ja Koljonen (2009) löytävät lisääntyneelle kritiikille syitä sekä journalismin että yhteiskunnallisen ilmapiirin muutoksista. Journalistisina muutoksina he mainitsevat tiedonvälityksen nopeutumisen satelliittien ja internetin ansiosta sekä visuaalisuuden voimistumisen. Myös kriisipsykologian rantautuminen Suomeen ja sen oppien hyödyntäminen onnettomuuksien ja kriisien jälkihoidossa on vaikuttanut journalismin toimintaan. (emt. 48.) Journalistit ovat yhä tietoisempia siitä, että sekä tutkijat että yleisö arvostelevat heidän työtään. Tämän vuoksi he monesti sisällyttävät kriiseistä kertoviin juttuihin uutisoinnin epäsuorasti tai suorasti oikeuttavia piirteitä. (Koljonen & Kunelius 2005, 55.)

2.2. Koulusurmiin liittyvä tutkimus

Koulusurmat olivat pitkään pohjoisamerikkalainen ilmiö, ja siksi niiden tutkimus on keskittynyt Yhdysvaltoihin. Lukuvuonna 2008–2009 yhdysvaltalaisissa kouluissa opiskeli 55,6 miljoonaa lasta ja nuorta aina esikouluikäisistä lukionsa päättäviin asti. Saman kouluvuoden aikana maan 5–18-vuotiaista oppilaista 15 tapettiin ja seitsemän teki itsemurhan koulussa. (Robers ym. 2010, iii.) Kaiken kaikkiaan koulusurmat ovat Yhdysvalloissa tilastojen valossa harvinaisia. Niiden uutisointi on kuitenkin ollut runsasta erityisesti 1990-luvun lopun jälkeen. Lukuvuodet 1997–1998 ja 1998–1999 olivat Yhdysvalloissa koulusurmien suhteen erityisen synkkiä: edellisessä 34 ja jälkimmäisessä 33 oppilasta tapettiin koulun tiloissa. Vuosituhannen vaihtuessa luku laski 14:ään ja on pysynyt alle 23:ssa siitä lähtien, lukuun ottamatta lukuvuotta 2006–2007, jolloin amerikkalaiskouluissa tapettiin 31 oppilasta. (emt., 7.) Glenn Muschertin ja Dawn Carrin (2006) mukaan runsaan uutisoinnin myötä koulusurmiin alettiin Yhdysvalloissa suhtautua kansallisella tasolla merkittävänä ilmiönä. Vielä 1990-luvun alkupuolella kouluampumisista kerrottiin uutisissa lähinnä yksittäisten ihmisten, koulujen ja kaupunkien tragedioina. Tapausten uutisoinnin lisääntyessä ja voimistuessa koulusurmista ryhdyttiin puhumaan yhteiskunnallisena ongelmana.

Suurin osa koulusurmatutkimuksista voidaan jakaa kahteen leiriin: joko eri alojen tutkijat yrittävät erilaisista lähtökohdista selvittää, miksi koulusurmia tapahtuu, tai he tutkivat koulusurmiin liittyvää uutisointia – ja nimenomaan uutistuootteita, ei niinkään niiden vastaanottoa tai tuotantoa. Koulusurmille on nimetty tutkimuksissa monia syitä, muun muassa mielenterveysongelmat,

koulukiusaaminen, ongelmat perheessä, vertaisilta saatu kannustus toteuttaa suunnitelma (esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla), väkivaltakulttuuri, aseiden saatavuus ja koulujen organisatorinen rakenne (Newman ym. 2004, 58–73). Tutkijat ovat myös pohtineet esimerkiksi sitä, miksi koulusurmaajat ovat useimmiten valkoihoisia poikia, miten heidät leimataan ”erilaisiksi nuoriksi” tapausten mediakäsittelyn yhteydessä, miten tapaus kehystetään uutisoinnin eri vaiheissa ja onko internetillä tai väkivaltaisella kulttuurikuvastolla vaikutusta siihen, että koulusurmaajat toteuttavat tekonsa.¹⁰

Yhdysvalloissa koulusurmautisoinnin tutkijat ovat todenneet, että uutisointi on vaikuttanut niin yleisöön kuin koulumaailmaankin. Donna Killingbeckin (2001) mukaan lukuvuoden 1997–1998 aikana aiemmin epätyypillisten koulusurmien uutisoinnista tuli Yhdysvalloissa tyypillisiä ja rutiininomaista: monissa uutistoimistoissa kehittyi temaattisia rutiineja kouluväkivaltatapausten uutisointia varten. Uutisointi oli veristä ja tunteellista, ja tekijöihin liitettiin mielikuvia kuolemasta, synkkyydestä ja ”erilaisuudesta”. Toistamalla tämän tyyppistä uutiskuvastoa tiedotusvälineet synnyttivät Killingbeckin mukaan kouluväkivaltaan liittyvän mediarikosaallon, joka lisäsi ihmisten pelkoja. (emt., 198.) Mia Consalvo (2003) on tutkinut Columbinen koulusurmien¹¹ uutisointia. Columbinen ampujia nimitettiin tiedotusvälineissä nörteiksi ja nössöiksi, ja tapahtuneen jälkeen mediassa riitti juttuja, joissa aikuisia opastettiin tunnistamaan ongelmalapsi. Jutut synnyttivät kouluissa ympäri Yhdysvaltoja ilmapiirin, jossa nörteiksi nimitettyjä lukiolaisnuoria saatettiin kohdella kouluissa potentiaalisina rikollisina. (emt., 40.) Koulusurmien uutisoinnista voi kuitenkin olla myös hyötyä. Jutut, joissa nuoria on kannustettu kertomaan koulukavereidensa epäilyttävästä käytöksestä, ovat auttaneet paljastamaan suunnitteilla olleita koulusurmia. (Newman ym. 2004, 52.)

Koulusurmien syihin ja niihin liittyviin uutistuotteisiin keskittyvän tutkimuksen rinnalla Ann Jemphreyn ja Eileen Berringtonin (2000, 2003) tutkimukset koulusurmien ja muiden kriisien yhteydessä toimitustyötä tehneistä journalisteista ovat poikkeuksellista ja valaisevaa luettavaa.¹² Kaksikko on haastatellut toimittajia, jotka olivat töissä Skotlannissa Dunblanen vuoden 1996 koulusurmien¹³ yhteydessä. Yksi Jemphreyn ja Berringtonin tärkeistä havainnoista oli se, että paikan päällä Dunblanessa olleet toimittajat ja toimituksessa istuvat päälliköt toimivat ”kuin eri planeetoilla”. Eräät toimittajat esimerkiksi kertoivat tutkimushaastattelussa kollegoistaan, jotka

¹⁰ Ks. esim. Hsiang & McCombs (2004), Consalvo (2003), Newman ym. (2004).

¹¹ Kaksi 17-vuotiaasta poikaa ampui vuonna 1999 Columbinen lukiossa 12 oppilasta, opettajan ja lopuksi itsensä.

¹² Tiedotusvälineiden käytökseen kriisipaikalla on viitattu lyhyesti myös muutamassa muussa koulusurmatutkimuksessa. Ks. esim. Stein (2006) ja Daniels (2006).

¹³ Vuonna 1996 Dunblanessa Skotlannissa 43-vuotias mies ampui paikallisen koulun liikuntasalissa 16 oppilasta, yhden opettajan ja itsensä. Oppilaat olivat 5–6-vuotiaita.

olivat saaneet toimituksestaan määräyksen hankkia uhrien omaisten haastattelu. Toimittajista määräys tuntui epämiellyttävältä, mutta sitä ei toimituksissa ymmärretty. Lopulta toimittajat välttivät määräyksen toteuttamisen lähestymällä uhrien kotitaloja niin, että lähellä seissyt poliisi huomasi heidät varmasti ja pyysi heitä poistumaan paikalta. (Berrington & Jemphrey 2003, 236, 238.) Samankaltaisia eroja toimitus- ja tapahtumakentän välisessä toiminnassa ja tapahtuneen hahmottamisessa oli nähtävissä myös Jokelassa.

2.3. Päätteeksi: Koulusurmat kriisinä ja uutisoinnin kohteena

Kriisijournalismi on poikkeuksellista journalismia. Vaikka siihen pätevät samat vaatimukset ja odotukset kuin arkiseenkin uutistyöhön ja sen tehokkuus perustuu journalistisen työn rutiineihin, kriisiolosuhteet vaikuttavat sekä uutisen tekoprosessiin että lopputulokseen. Kriiseistä uutisoitaessa journalismin tehtävät terävöityvät mutta niistä suoriutuminen vaikeutuu, kun sekä toimitusorganisaatioon että yksittäisiin journalisteihin kohdistuu ristiriitaisia paineita. Journalistit ovat entistä tietoisempia siitä, että heidän työtään tarkkaillaan ja sitä ollaan hanakoita kritisoimaan, ja siksi he jo työtä tehdessään miettivät sille oikeutuksia: he voivat esimerkiksi perustella toimintaansa sillä, että journalismi on koko kansan surun työstäjä.

Viime vuosikymmeninä journalismi on muuttunut niin muodoltaan kuin sisällöltäänkin. Samalla on muuttunut se tapa, jolla sen kohteet sitä käyttävät. Entistä enemmän yleisön ehdoilla tehty journalismi vaikuttaa välineiden toimintaan ja siihen, miten ja missä määrin kriiseistä kerrotaan. Tarinallisessa journalismissa kiinnostavia ovat kriisin kokijat. Kriisijournalismista tekeekin erityisen sen suhde silminnäkijöihin ja uhreihin. Esimerkiksi koulusurmien uutisointi on tiedotusvälineille erityisen hankalaa, sillä uutisoinnin kohteet ovat lapsia tai nuoria ja heitä tulisi kohdella erityisen hienotunteisesti, mikä oli esimerkiksi Jokelan kaltaisessa sekavassa tilanteessa vaikeaa. Se, miten journalistit uudenlaiseen tilanteeseen suhtautuvat, vaikuttaa journalistiseen kenttään ja siihen, miten se toimii uutisoidessaan kriisistä.

3. TEORIA

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen kulmakiven, Pierre Bourdieun kenttäteorian. Sen sekä edellisessä luvussa esiteltyjen kriisijournalismin erityispiirteiden avulla analysoin myöhemmin journalistisen kentän toimintaa Jokelan koulusurmien yhteydessä. Tässä luvussa täydennän Bourdieun kenttäteorian esittelyn jälkeen teoriaosuutta kertomalla, miten esimerkiksi internet ja digitaaliteknologian kehitys ovat vaikuttaneet journalistiseen työprosessiin. Bourdieun teorian ainoa selkeä puute on nimittäin se, ettei se huomioi internetin vaikutusta nykyjournalismiin. Jokelan tapauksessa verkkouutisoinnin vaikutus oli kuitenkin huomattava: suomalaisen uutisjournalismin on sanottu Jokelassa siirtyneen deadlinesta onlineen.

Poimin tutkielmani työkalupakkiin Bourdieun käsitteistä seuraavat: kentän, pääoman ja habituksen. Kuljetan journalistista kenttää teoreettisessa mielessä rinnan käytännön kanssa, kun toisaalta kentästä puhuessani viittaan myös konkreettisiin paikkoihin, joissa journalistit paikan päällä Jokelassa ja päälliköt toimituksissa toimivat: tapahtumakenttään ja toimituskenttään. Tutkielmassani journalistinen kenttä muodostuu näiden kahden tason – teoreettisen ja konkreettisen – vuorovaikutuksessa. Tarkastelen tapahtuma- ja toimituskenttien toimintaa journalistisen kentän teoreettisen tason käsitteiden avulla.

Seuraavaksi esittelen käyttämäni käsitteet – sekä Bourdieun omin sanoin että hänen kanssaan työskennelleiden ja hänen työhönsä perehtyneiden tutkijoiden kertomana.

3.1. Kenttä

Jokaisella Bourdieun harrastajalla on oma Bourdieunsa.

– Semi Purhonen, Keijo Rahkonen ja J. P. Roos.

Miten ranskalais sosiologi Pierre Bourdieuhun (1930–2002) pitäisi suhtautua? Yllä esitetty sitaatti Semi Purhosen ja J. P. Roosin toimittamasta Bourdieu ja minä -nimisestä teoksesta (2006, 8) antaa jonkinlaista osviittaa vastaukselle: juuri niin kuin itse haluaa. Yhdelle Bourdieu oli ranskalainen itsერიittonen elitisti-intellektuelli, toiselle kriittisen yhteiskuntakeskustelun herättäjä ja jopa

aggressiivinen kommentaattori, kolmannelle akateemisen maailman kansainväliset rajat ylittänyt maineikas tutkija.

Sekä Bourdieun teokset että hänen persoonansa herättivät jo hänen eläessään voimakkaita tunteita puolesta ja vastaan. Vielä kuoltuaankin Bourdieusta keskustellaan. Syyt sille, miksi akateeminen maailma suhtautui Bourdieuhun tunteikkaasti, lienevät hänen jättimäinen tuotantonsa (laskutavasta riippuen vähintään 40 kirjaa ja 400 artikkelia), hänen teostensa näennäinen hypähtely aihepiiristä toiseen sekä se tapa, jolla Bourdieu refleksiivistä sosiologiaansa puolustaessaan pakotti yhteiskuntatieteilijät katsomaan itseään peiliin ja huomioimaan ne syyt ja periaatteet, jotka ohjaavat objektiivisuuden nimissä toimivaa yliopistomaailmaa (ks. esim. Purhonen & Roos 2006).

Tarkempi perehtyminen Bourdieun teoksiin osoittaa sen, miten tietyt periaatteet ja käsitykset ympäröivästä maailmasta ohjasivat hänen uraansa alusta loppuun asti. Bourdieun tutkimusten tärkein kulmakivi oli sosiaalisen toiminnan ajattelemisen suhteellisesti. Erik Neveu (2005, 206) painottaa, että Bourdieun tarjoama tutkimuksellinen työkalupakki on suhteellinen niin makro- kuin mikrotasollakin. Se kiinnittää huomioita suhteisiin sosiaalisen toiminnan tilojen välillä ja niiden sisällä. Bourdieu pyrki ylittämään tieteellistä tutkimusta leimaavat jaottelut objektiiviseen ja subjektiiviseen, yhteiskuntaan ja yksilöön, rakenteeseen ja toimijaan, refleksiiviseen ja tiedostamattomaan, ja keskittyi siihen, miten yhteiskunta rakentuu toimijoiden ja heidän asemiansa välisistä suhteista. Hänen tutkimusotteensa painotti myös teorian käytännöllisyyttä. Käsitteet ja teorit ovat tarpeellisia, mutta ne ovat olemassa ennen kaikkea siksi, että niiden avulla voidaan pureutua empiirisiin faktoihin. Teoria ja empiria kulkivat Bourdieun tuotannossa käsi kädessä, ja käsitteitä oli mahdollista hyödyntää keskenään hyvinkin erilaisten ilmiöiden jäsentämisessä. (Purhonen ym. 2006, 15, 30; Neveu 2005, 203.)

Pierre Bourdieu nimittää kaikkia sosiaalisen toiminnan alueita kentiksi, joista kullakin on oma rakenteensa. Bourdieu ehti puhua niin politiikan, talouden, uskonnon, taiteen, kulttuurin, urheilun, muodin kuin journalisminkin kentistä, muutamia mainitakseni. Bourdieun määritelmän mukaan kenttä on voimien kenttä, jolla toimijat pitävät hallussaan asemia, jotka määrittävät heidän suhteensa kenttään. Kenttä on näiden asemien rakenteellinen kokonaisuus, eräänlainen asemien välisten objektiivisten suhteiden verkosto. Ensisijaisesti Bourdieuta kiinnostavat nimenomaan suhteet – eivät ne toimijat, joiden välille suhteet muodostuvat. Yksilö on kentän luomus, jonka olemassaolo edellyttää sen kentän olemassaoloa, jolla yksilö toimii. Sekä kenttien sisäiset että niiden väliset voimasuhteet jäsentävät toimijoiden toimintaa kentällä. Kenttiä ei kuitenkaan voida

pelkistää fyysisiin kenttiin. Vaikka toimijat reagoivat kenttien voimasuhteisiin, he eivät ole täysin niiden rajoittamia. (Benson & Neveu 2005, 3; Bourdieu 2005, 30; Bourdieu & Wacquant 1995, 125, 135; Wacquant 1995, 36–37; Bourdieu 1985a, 105.)

Toimijoiden asemat kentällä perustuvat tiettyihin, kentällä arvokkaisiin yhteiskunnallisen vallan muotoihin, joita Bourdieu nimittää pääoman muodoiksi. Pääoma (käsite, jonka Bourdieu lainaa taloustieteen puolelta) on kentän voimasuhteiden tärkein rakennuspalikka. Bourdieulle kaksi pääoman muotoa on keskeisiä: taloudellinen ja kulttuurinen pääoma.¹⁴ Taloudellinen pääoma on yksinkertaisesti rahaa tai avuja, jotka voidaan muuttaa rahaksi. Kulttuurista pääomaa ovat muun muassa koulutukselliset valtuudet, tekninen osaaminen, yleistieto, verbaaliset kyvyt ja kyky ymmärtää taiteellisia vivahteita. Bourdieun mukaan sosiaalinen maailma rakentuu näiden kahden pääoman muodon vastakohtaisuudelle ja taloudellisen pääoman hallitsevalle asemalle. Nämä kaksi pääoman lajia ovat yleispäteviä ja kaikilla kentillä vahvoja, tosin niiden vahvuus vaihtelee kentittäin. (Benson & Neveu 2005, 3–4; Bourdieu & Wacquant 1995, 126.)

Taloudellisen ja kulttuurisen pääoman vastakkaisuus näkyy kenttien rakenteessa. Kenttiä voidaan tarkastella niin sanotun heteronomisen ja autonomisen navan välisenä vastakohtaisuutena. Heteronomista napaa edustavat kentälle ulkoiset, ensisijaisesti taloudelliset voimat. Autonomiselle navalle sijoittuu se erityinen pääoma, joka on ainutlaatuista kyseisellä kentällä. Kentät ovat heteronomisen ja autonomisen navan välisen kamppailun areenoja. Yksilöt ja organisaatiot kilpailevat – tietoisesti ja tiedostamatta – arvottaakseen sen pääoman muodon, jota heillä itsellään on ja joka kullakin kentällä on käypää valuuttaa. (Benson & Neveu 2005, 4; Bourdieu & Wacquant 1995, 126; Wacquant 1995, 38.)

Bourdieu vertaa kenttää peliin, vaikka muistuttaakin, ettei kenttää ole pelin tavoin tekemällä tehty eikä sen sääntöjä ole ilmaistu suoraan (Bourdieu & Wacquant 1995, 125). Bourdieun mukaan kentällä käytävän kamppailun panoksena ovat kentän rajat ja valta päästä määrittelemään hallitseva käsitys kentästä. Kun kentällä kilvoitellaan pääoman muotojen jakautumisesta ja pääoman suhteellisen painoarvon muuttamisesta, kilvoitellaan kentän muodosta. (Wacquant 1995, 38.) Kamppailuissa toimijat voivat pyrkiä lisäämään omaa pääomaansa, he voivat haluta muuttaa kentän pelisääntöjä tai kyseenalaistaa vastapelureidensa pääomalajin arvon (Bourdieu & Wacquant 1995,

¹⁴ Bourdieu puhuu lisäksi sosiaalisesta pääomasta eli eduista, joita yksilöt ovat saaneet sosiaalisten suhteidensa ja verkostojensa kautta. Hän ei kuitenkaan kehitellyt tätä käsitettä systemaattisesti. (Purhonen ym. 2006, 34; Bourdieu & Wacquant 1995, 148.)

127). Jotta toimijat voivat kamppailla keskenään, heillä tulee olla yhteisesti hyväksytyjä ennakkoletuksia kentän toiminnasta, heidän pitää hyväksyä kentän erimielisyyden alueet ja kamppailun panokset eivätkä he saa kiistää niiden arvoa. Bourdieu kutsuu tätä hiljaisten ennakkoletusten järjestelmää doksaksi. Doksia on luontainen ehto jäsenyydelle tietyllä kentällä, ja kentälle astuminen edellyttää sen hyväksymistä. Bourdieun mielestä tutkimuksen tarkoitus on kuvailla kamppailujen tilaa kentällä sekä kentän rajaseutua, jolla toimijat kilpailevat: rajojen ominaisuuksia ja rajoilla vaadittavia sisäänpääsyvaatimuksia kentälle. Huomiota tulee kiinnittää myös kentälle sisään astuvien määrään suhteessa kentän avoimiin paikkoihin ja kentän toimijoiden sosiaalisiin ominaisuuksiin. (Benson 2005, 100; Bourdieu 2005, 36–37; Bourdieu & Wacquant 1995, 126; Bourdieu 1993, 42.)

Jokaisella kentällä on oma autonominen rakenteensa, omat voimasuhteensa ja toimintaperiaatteensa, joiden mukaan se toimii. Sekä rajaseuduilla että kentän sisällä käytävien kamppailujen voimasta kentän rakenne saattaa muuttua, mutta Bourdieun mukaan todellinen muutos kentän rakenteessa vaatii painetta myös naapurikenttien suunnasta. Esimerkiksi kentille astuvat uudet sukupolvet kokevat monesti tarvetta erottautua aiemmista toimijoista, jolloin syntyy vaikutelma kentällä tapahtuvista jatkuvista muutoksista. Vaikutelma on kuitenkin vain vaikutelma, sillä kentän muutos tarvitsee vetoapua muutoksista naapurikentillä ja koko yhteiskunnassa. Tällaisiksi ulkoisiksi järkytyksiksi Bourdieu ehdottaa esimerkiksi poliittisia päätöksiä, sosiaalisia ja kulttuurisia liikkeitä tai taloudellisia kriisejä.¹⁵ (Benson 2005, 95, 100; Benson & Neveu 2005, 6; Johnson 1993, 6.) Itse pohdin tutkielmassani sitä, voitaisiinko Jokelan koulusurmien jälkipyykkiä – nuorten adressia ja sen herättämää julkista keskustelua – pitää tällaisena journalistiseen kenttään vaikuttavana ulkoisena järkytyksenä, ja jos voidaan, missä määrin se vaikutti kenttään.

3.2. Kentän toimijat ja heidän habituksensa

Aiempiin kappaleisiin pohjaten voidaan tiivistää, että kenttä on voimien kenttä, jolla toimijat pitävät hallussaan asemia. Toimijoiden asemaan kentällä vaikuttaa se, minkä verran ja minkälaista pääomaa heillä on. Kamppailu pääomasta ja kentän voimasuhteista saattaa muuttaa kentän rakennetta. Yksilöt ovat kentällä sosiaalisesti aktiivisiksi konstruoituvia toimijoita, joiden

¹⁵ Nuorten omia mediajärjestöjä tutkinut Eric Klinenberg (2005) kysyy, voisivatko ulkoiset paineet sellaisten subjektien suunnalta, joita media objektivoi, vaikuttaa journalistiseen kenttään alapuolelta. Hän myös pohtii, voiko mediaa itseään käyttää median kritisoimiseen, vai onko journalistinen kenttä liian tiukassa kontrollissa, jotta se sallisi rakenteelliset muutokset sisältäpäin. (emt., 175.)

ominaisuudet tekevät heistä kentällä tehokkaita (Bourdieu & Wacquant 1995, 136). On kuitenkin vaara, että puhe kentästä voimina ja asemina hukuttaa toimijat rakenteiden sekaan. Siksi onkin lausuttava varoituksen sana: subjektit eivät ole passiivisia rakenteen kantajia vaan käytännöntajulla varustettuja toimijoita (Bourdieu 1998, 36). Riippuen asemastaan kentällä toimijat pyrkivät joko säilyttämään tai kumoamaan kentällä vallitsevan pääoman jaon (Bourdieu & Wacquant 1995, 137). Toimijoiden käytännöntajua Bourdieu nimittää habitukseksi. Siinä missä sosiaaliset kentät ovat objektiivisia rakenteita, habitukset ovat sisäistettyjä rakenteita (Bourdieu 1998, 7–8). Bourdieun malli esittelee tavan analysoida sosiaalisten asemien, habitusten ja kannanottojen (eli sosiaalisten toimijoiden erilaisilla käytännön alueilla, kuten ruokailussa tai musiikissa, tekemien valintojen) välisiä suhteita (emt., 14–15). Kun toimija sisäistää erilaiset sosiaalisen maailman hahmottamisen kategoriat, hän hyväksyy oman paikkansa sosiaalisessa maailmassa – sen, mikä on hänelle sallittua ja mikä ei – ja käsittää oman habituksensa rajat, joita hänen tulee kunnioittaa. (Bourdieu 1985b, 728.) Habituksen on sanottu sijaitsevan yhtäältä toiminnan ja merkityksen ja toisaalta subjektin ja rakenteen välimaastossa (Alasuutari 1999, 46).

Bourdieun sanoin habitus on käytännöntajua siitä, mitä tietyssä tilanteessa pitää tehdä. Urheilussa sitä kutsutaan pelisilmäksi, taidoksi ennakoida pelin nykytilasta hahmottuva tulevaisuus. Habitus tunnistaa ne merkitykset, joita kenttään kätkeytyy. Se on ajatus- ja toimintamalli, jonka avulla yksilö jäsentää arkielämää. Se on toimimista oikein kussakin tilanteessa kuitenkin tarkalleen tietämättä miksi, ja ilman, että on asettanut itselleen tarkkaa päämäärää. Toimija ikään kuin automaattisesti tekee sen, mitä hänen ”on tehtävä”. (Bourdieu 1998, 36–37; Bourdieu & Wacquant 1995, 160.) Habitus vaikuttaa toimijoiden sisältä käsin, mutta se ei ole tiukan yksilöllinen eikä määrää yksilön käyttäytymistä kokonaan, ja se saattaa synnyttää erilaista toimintaa erilaisilla toiminnan kentillä. Habitus on sosialisoitu subjektiivisuus, ulkoisten rakenteiden sisäistämisen lopputulos. Sen ansiosta toimijat osaavat ennakoida tulevaisuuttaan ja tehdä niin kuin ”täytyy” tai mikä tuntuu ”oikealta”. Se selittää, miksi yhteiskunnalliset toimijat ovat järkeviä olematta aina rationaalisia. (Bourdieu & Wacquant 1995, 161; Johnson 1993, 5; Wacquant 1995, 38–39.)

Habitus kääntää tietyn aseman olennaiset luonteenpiirteet yhtenäiseksi elämäntyyliksi ja suhteuttaa ne toisiinsa. Saman habituksen omaavat ihmiset tekevät yhtenäisiä hyödyke- ja käytäntövalintoja. Kun erilaiset käytännöt, hyödykkeet ja mielipiteet havaitaan habitukseen liittyvien havaitsemis- ja jaotteluperiaatteiden kautta, ne muuttuvat symbolisiksi eroiksi ja toimivat tunnusmerkkeinä erilaisista habituksista. Läheisyys sosiaalisessa tilassa – samanlaiset ominaisuudet ja käyttäytymistäipumukset – altistavat toimijoita lähestymään toisiaan. Läheisyys ei kuitenkaan

automaattisesti synnyttä yhtenäisyyttä, vaan luo ainoastaan mahdollisuuden sille. Oikeasti yhtenäisen ryhmän luominen edellyttää symbolista työtä: nimien, lyhenteiden, tunnusten ja julkilausumien antamista. Sosiaaliset toimijat haluavat hyväksyä toisensa silloin, kun heidän asemiansa läheisyys yhdenmukaistaa heidän tavoittelemiaan etuja. Sen sijaan saman kentän eri puolille sijoittuvat toimijat kohtaavat harvoin, ja jos kohtaavatkin, yleensä ohimennen, sattumalta ja vahingossa. (Bourdieu 1998, 18–19, 21–22, 45.) Toisistaan kaukana olevien toimijoiden kohtaaminen ei kuitenkaan ole mahdotonta: esimerkiksi kansainvälisen kriisin yhteydessä kansalliseen identiteettiin perustuvia ryhmittymiä saattaa muodostua toimijoiden erilaisista habituksista riippumatta (Bourdieu 1985b, 726) – tai kun Jokelassa journalistisen kentän eri laitojen toimijat kohtasivat pienessä tilassa ja painivat samojen ongelmien kanssa, syntyi sekä yhteisöllisyyttä että kamppailua.

Kentällä toimiminen edellyttää toimijalta kahta asiaa: erottautumista ja vähimmäismäärää kentällä vaadittavaa pääomaa. Ensinnä olemassaolo kentällä on erottautumista. Bourdieun (1998, 43) sanoin, ”välittömästi havaittavat oliot säilyvät ja ovat olemassa [---] erossa ja eron avulla”. Asemat kentällä eroavat toisistaan ja ovat olemassa samanaikaisesti. Ne ovat toisiinsa nähden ulkoisia ja toistensa suhteen määrittyviä. (emt., 15.) Toimija on siis olemassa kentällä siksi, että hän eroaa muista toimijoista. Samankaltaisuuteen vajoaminen kentällä johtaa oman olemassaolon menettämiseen. (Bourdieu 2005, 40.)

Erottautumisen lisäksi toimijalla pitää toisekseen olla vähimmäismäärä tietoa, taitoa tai ”kykyä”, jolla hänet hyväksytään legitiimiksi pelaajaksi. Tieteellinen tutkimus pyrkii tunnistamaan nuo ”kyvyt” ja tehokkaat ominaispiirteet eli kullekin kentälle spesifin pääoman muodot (Bourdieu & Wacquant 1995, 136). Kentälle astuminen tarkoittaa sitä, että toimijan tulee käyttää kyseistä tietoa, taitoa tai ”kykyä” itselleen mahdollisimman edullisella tavalla – hänen pitää sijoittaa sitä menestyäkseen. Normaaleissa olosuhteissa kukaan ei astu kentälle hävitäkseen pelin. Jokaisella toimijalla on hallussaan tietty määrä tiettyä pääomaa. Hänen asemansa, vahvuutensa ja tapansa toimia kentällä riippuvat siitä, paljonko hänellä kokonaisuudessaan on pääomaa ja minkä verran kutakin sen laatua. Kuten J.P. Roos (1985, 10) muistuttaa, kentällä toimimisessa ei kuitenkaan ole kyse utilitarismista. Se, että toimijat pyrkivät maksimoimaan voittonsa, perustuu heidän pysyviin ominaisuuksiinsa ja aiempien kokemuksiansa kautta kertyneeseen tietoon siitä, miten kentällä tulee toimia, ei tietoiseen laskelmointiin. Jokaisella kentällä on omat panoksensa, joita sijoitetaan, vaikkei niitä sijoitetuiksi panoksiksi tunnistettaisikaan. (Bourdieu 2005, 30; Bourdieu & Wacquant 1995, 127, 163; Johnson 1993, 8.)

Toimijoiden asenteita ja käyttäytymistä analysoitaessa onkin huomioitava useita eri asioita: toimijoiden asemat kentällä, heidän habituksensa ja se erityinen historiallinen kehityskaari, jonka kautta kukin toimija on saavuttanut asemansa kentällä (Benson & Neveu 2005, 3). Täydellisen kattava kenttäteoria vaatisi monimutkaista sosiaalisen maailman analyysia. Tutkijan olisi huomioitava niin kentän historiallinen alku kuin sen kehityskaarikin, rakenteelliset suhteet kentällä sekä kentän toimijoiden käytännöt ja maailmankuvat. Tällainen kattava ”tiheä kuvaus” on monesti hyvin vaikeaa.¹⁶ (Benson 2005, 87.)

3.3. Journalistinen kenttä

Syy siihen, miksi Pierre Bourdieu kiinnitti erikseen huomiota journalistiseen kenttään sosiaalisen toiminnan alueena, on ilmeinen. Journalistisella kentällä on keskeinen asema yhteiskunnassa, koska journalistit hallitsevat pitkälti tiedon tuottamisen ja sen laajamittaisen levittämisen välineitä. Journalistinen kenttä vartioi muiden sosiaalisen toiminnan kenttien toimijoiden pääsyä julkiseen tilaan. (Bourdieu 1999, 67.)

Journalistinen kenttä rakentuu yhteiskunnallisissa käytännöissä. Sen rakennuspalikoina voidaan pitää jakelu- ja lähetystekniikkaa, yleisön koostumusta sekä tiedotusvälineen historiaa, sen poliittisia kytköksiä ja omistussuhteita. Juho Rahkonen (2006, 53, 60) muistuttaa, että journalistinen työ koostuu rutiineista, jotka ovat kehittyneet vastauksena toimitustyön käytännöllisiin haasteisiin. Rutiinit helpottavat journalistin työtä. Journalistin asemaan kentällä vaikuttaa sekä se, millaisia paineita häneen kohdistuu oman välineensä suunnasta. Lisäksi asemaan vaikuttavat journalistin oman uran aiemmat käänteet, journalistisella kentällä tärkeän kulttuurisen pääoman määrä ja sen rakenne sekä journalistin henkilökohtaiset ominaisuudet. (Rahkonen 2006, 60; Marchetti 2005, 67, 72–73.) Kulttuurisena pääomana on journalismin kentällä pidetty älykästä kommentointia ja syväluotaavaa raportointia, kun taas taloudellinen pääoma tarkoittaa levikkiä, mainostuloja tai katsojamääriä.¹⁷ (Benson & Neveu 2005, 3–4).

¹⁶ Esimerkiksi oman pro gradu -tutkielmani aineisto ei kerro kattavasti kentän toimijoiden eli journalistien henkilökohtaisista maailmankuvista, eikä niiden tarkastelu olisi edes mahdollista anonyymiteettisistä. Journalistien taustoihin ja käytäntöihin pureutuminen esimerkiksi sen suhteen, millaista aiempaa kokemusta heillä on kriisien uutisoinnista, on kuitenkin tarpeen ja jossain määrin mahdollista.

¹⁷ Myös symbolinen pääoma, eli saavutettu arvovalta ja kuuluisuus, on journalistisella kentällä tärkeää (Johnson 1993, 7).

Bourdieu (2005, 41–42) kysyy, miksi on tärkeää puhua journalistisesta kentästä eikä journalisteista, ja vastaa omaan kysymykseensä: koska niin kauan kuin puhutaan journalisteista, puhutaan henkilökohtaisen vastuun logiikan mukaisesti, ja näkyvistä toimijoista tulee syntipukkeja. Jos taas puhutaan kentän määreillä, näkyvät toimijat korvataan journalistisen kentän rakenteella ja sen sisäisillä mekanismeilla. Vaikka nämä mekanismit ilmenevät lähes aina yksittäisten toimijoiden tekojen kautta, journalistisen kentän rakenne määrittää niitä, niiden vaikutuksia muihin kenttiin, vaikutusten voimaa ja suuntaa (Bourdieu 1999, 104). Patrick Champagnen (2005, 57) mielestä yleinen puhe ”journalistista” estää ymmärtämästä sitä suhteiden kenttää, johon toimija sijoittuu ja jolla hän pelaa kentälle ominaista peliä. Kaikki journalistit eivät ole samanlaisia, eikä heillä kaikilla ole täysin samanlainen habitus. Journalisti on abstrakti olio, ja journalistit eroavat toisistaan muun muassa sukupuolen, iän, koulutustason ja välineen perusteella. (Bourdieu 1999, 35.)

Journalistisen kentän rakenteesta tekeekin erityisen mielenkiintoisen sen toimijoiden heterogeenisyys. Journalistit ovat poikkeuksellinen ammattikunta verrattuna esimerkiksi lääkäreihin tai tuomareihin: journalistina voi toimia ilman muodollista pätevyyttä. Toki journalistit ovat ammattilaisia muiden joukossa, sillä he ovat järjestäytyneet ammatin edunvalvonnan piiriin, heillä on itsesääntelyjärjestelmä ja erityinen koulutus. Työ ei kuitenkaan vaadi erillisen pääsykokeen suorittamista, vaan journalistiksi tullaan pikemminkin ammatillisen sosialisoinnin ja ammatti-identiteetin muodostumisen myötä. Journalismin alalla ei ole yhteisiä, kaikkien maiden journalistiset kulttuurit kattavia työtapoja tai toisiinsa verrannollisia ammattinimikkeitä, vaan ne vaihtelevat välineestä ja maasta toiseen. Sen sijaan journalistisen kentän toimijoita yhdistävät arvot, ja 1900-luvulla tapahtunut journalistien ammatillistumiskehitys olikin ennen kaikkea ideologista: samalla kun journalistit määrittivät alansa arvoja, he määrittivät sitä, mitä on *oikea* journalismi ja millainen *oikea* journalisti. Vaikka arvot ovat muuttuneet vuosien varrella, ne ylläpitävät yhä vallitsevaa käsitystä siitä, mitä journalismi on – ja mitä sen pitäisi olla. Ideologiansa avulla journalistit oikeuttavat asemansa yhteiskunnassa. He identifioivat itsensä pikemminkin ideologiaan ja ammattiinsa kuin siihen välineeseen tai mediayhtiöön, jonka palveluksessa ovat. (Raittila & Koljonen 2009, 49–50; McManus 1994; Deuze 2007; Helle & Töyry 2009, 16; Deuze 2005, 444–446.)

Patrick Champagnen (2005, 57) mielestä journalistisen ammattikunnan jäseniä yhdistäviä arvoja sekä työhön liittyviä vaatimuksia ovat muun muassa riippuvaisuus yleisösuhteesta, työn ja kirjoittamisen vauhti sekä ajankohtaisten tapahtumien määrittämät aiheet. Mark Deuze (2005, 446–

447) nimeää viisi journalismia määrittelevää ihannetta journalistien ammatillisessa itsemäärittelyssä:

1. Julkinen palvelu: journalistit toteuttavat julkisen palvelun tehtävää vallan vahtikoirina ja aktiivisina tiedonkerääjinä ja -jakajina.
2. Objektiivisuus: journalistit ovat puolueettomia, neutraaleja, objektiivisia, oikeudenmukaisia ja siten uskottavia.
3. Autonomia: journalistien pitää olla autonomisia, vapaita ja itsenäisiä työssään.
4. Välittömyys: journalistien työtä määrittävät välittömyyden, aktualisuuden ja vauhdin tunne (samat määreet sopivat myös uutiseen).
5. Etiikka: journalisteilla on käsitys etiikasta, oikeellisuudesta ja laillisuudesta.

Itse vertaisin näitä journalismin ihanteita siihen, mitä Bourdieu tarkoittaa kirjoittaessaan kentän doksasta: Kentän toimijoilla on kentän toimintaan liittyviä ennakko-oletuksia, joiden hyväksyminen on ehto jäsenyydelle kentällä. Niistä voidaan kiistellä, mutta kaikkien oletetaan hyväksyvän ne kentän toiminnan lähtökohdaksi. Journalistisen kentän toimijat eroavat toisistaan ja ovat tulleet kentälle eri reittejä, mutta ihanteet ovat yleisesti jaettuja, ja niistä kiisteltäessä rakentuu journalistien habituksen perusta. Kun Jokelan kaltaisissa kriiseissä journalistisen kentän toimintaa arvostellaan, kritiikkiin vastataan osin ihanteista käsin.

Ihanteista ja arvoista huolimatta journalistisen kentän toiminta on Bourdieun mielestä uhattu, kun journalismille ulkoiset voimat määrittelevät enenevässä määrin journalistisen työn sisältöä ja muotoa (Kauppi 2004, 80). Bourdieun mielestä taloudelliset paineet journalistisella kentällä tekevät kentästä hyvin heikosti autonomisen. Koska journalismi on tärkeä välittäjä kenttien keskuudessa, Bourdieu esitti huolensa siitä, mitä tapahtuu, kun journalistinen kenttä kaupallistuu ja sen heteronomisen navan valta lisääntyy autonomisen navan kustannuksella. Journalistisella kentällä autonomista napaa edustaa niin sanottu rajoitettu kulttuurituotannon kenttä, jolla kulttuurituotteita tuotetaan pääsääntöisesti muille tuottajille. Suurin osa journalismista sijoittuu kuitenkin heteronomiselle navalle, suurimittaiseen kulttuurituotantoon, jossa tuotteita tuotetaan suurille yleisöille taloudellisen menestyksen toivossa.¹⁸ (Benson & Neveu 2005, 5–6.)

¹⁸ Taloudellisten paineiden lisääntymisestä huolimatta Bourdieu muistuttaa, että journalistinen kenttä noudattaa omia lakejaan. Näin hän pyrkii välttämään tekemästä oikosulkuvirhepäätelmää (*short-circuit fallacy*) eli suoraan pelkistämästä journalistista prosessia laajaksi taloudelliseksi, yhteiskunnallisen tason prosessiksi. (Benson & Neveu 2005, 5.)

Taloudellinen kilpailu aiheuttaa journalistiselle kentälle painetta, joka pakottaa journalistit metsästämään jymyutista eli skuuppia ja yksinoikeudella saatua tietoa, kasvattamaan ammatillista mainettaan ja kilpailemaan keskenään. Erikoisuuden tavoittelu johtaa lopulta yhdenmukaistumiseen, kun kaikki journalistisen kentän toimijat uutisoivat samoista aiheista samalla tavalla.¹⁹ (Bourdieu 1999, 32, 60.) Kilpailu, jota on nimitetty journalistisen vapauden ehdoksi, voi johtaa kaupallisen kontrollin alaisella journalismin kentällä samanlaisuuteen, jopa konservatiivisuuteen (Bourdieu 2005, 44).

Kun tarkastellaan yksittäisen journalistin työtä taloudellisessa puristuksessa olevalla journalistisella kentällä, on pidettävä mielessä kaksi asiaa: yhtäältä hänen tiedotusvälineensä asema journalistisella kentällä ja toisaalta hänen oma asemansa tiedotusvälineiden muodostamassa avaruudessa – eli on mietittävä niin journalistisen julkaisun kuin journalistinkin autonomian astetta. Bourdieu mittaa julkaisun autonomian astetta esimerkiksi sanomalehden tapauksessa sillä osuudella lehden tuloista, jonka se saa mainostajilta: mitä suurempi osuus on, sitä vähemmän autonominen lehti on. Journalismin päivittäisessä toiminnassa autonomia on palkinto, johon toimituksissa pyritään. Toimittajat ja päätoimittajat eivät halua taipua mediaomistajien, mainostajien tai markkinakilpailun synnyttämän taloudellisen paineen alla. Yksittäisen journalistin autonomian aste riippuu hänen asemastaan journalistisella kentällä, esimerkiksi siitä, paljonko hänellä on auktoriteettia. (Bourdieu 2005, 44; Bourdieu 1999, 60; Schudson 2005, 218.) Itse näen, että yksittäisen journalistin auktoriteetin määrä tulee mitatuksi kriisitilanteissa, kuten Jokelassa: se näkyy siinä, miten yksittäinen journalisti kokee voivansa toimia ja miten hänen toimintaansa omassa välineessä suhtaudutaan.

Voidaan siis sanoa, että yksittäisen journalistin asemaan vaikuttavat hänen suhteensa muihin. Bourdieu (2005, 33) kirjoittaa: ”Jotta voi ymmärtää, mitä journalismissa tapahtuu, ei riitä, että tietää, kuka rahoittaa julkaisuja, keitä mainostajat ovat, kuka mainoksista maksaa, mistä tukiaiset tulevat jne. Osaa siitä, mitä journalismin maailmassa tuotetaan, ei voi ymmärtää, ellei käsitteellistä tätä mikrokosmosta sellaisenaan ja ponnistele ymmärtämään vaikutuksia, joita mikrokosmoksessa toimivilla ihmisillä on toisiinsa.” Journalistisen kentän toimijat ovat monesti tiiviissä yhteydessä toisiinsa: he lukevat toistensa tekstejä ja tapaavat toisiaan (Bourdieu 1999, 38). He myös parhaavat toisiaan ja kamppailevat toistensa kanssa. Loukkauksissa ilmenee toimijoiden välinen voimasuhde,

¹⁹ Eric Darras (2005, 163) muistuttaa myös siitä, miten toimitusten organisatoriset rajoitukset ja työn kollektiivinen luonne yhdenmukaistavat uutistyön tuotteita. Työnjako vaatii rutiineja, jotka esimerkiksi hyödyttävät kerta toisensa jälkeen sellaisia lähteitä, jotka kykenevät ennakoimaan journalistisen työn vaatimukset.

jota pyritään kamppailussa joko muuttamaan tai säilyttämään. (emt., 71.) Patrick Champagnen (2005, 61) mukaan tiedotusvälineet kamppailevat keskenään myös toistensa hyväksynnästä. Kun yksi väline uutisoi toisen välineen uutisesta, siitä tulee journalistisessa ympäristössä positiivinen sanktio, joka antaa uutiselle lisää symbolista arvoa. Journalistien keskuudessa muiden journalistien antama tunnustus on arvokasta (Kauppi 2004, 80). Tämäntyyppinen journalistisen kentän toimijoiden yhteys toisiinsa on lisääntynyt viime vuosikymmeninä, kun sekä teknologinen kehitys että taloudelliset reunaehdot ovat muuttaneet journalistista kenttää ja sen toimintaa. Näistä muutoksista kerron lisää seuraavassa alaluvussa.

3.4. Muutoksia journalistisella kentällä

Edellisillä sivuilla sanotun valossa on esitettävä yksi kysymys Pierre Bourdieun kenttäteoriasta: mitä annettavaa sillä on nykypäivän mediatutkimukselle? Ensinnä on nostettava esiin journalistisen kentän teorian ilmeisin puute. Kuten Niilo Kauppi (2004, 88) muistuttaa, viestinnän tutkimuksen näkökulmasta Bourdieu jätti vastaamatta tai ei edes esittänyt joukkoa tärkeitä kysymyksiä. Hän ei esimerkiksi huomionnut digitaalitekniikan ja internetin aiheuttamia muutoksia viestinnässä. Kauppi veikkaa osasyynä Bourdieun omaa vanhanaikaisuutta: Bourdieu kirjoitti tekstinsä käsin ja hänen sihteerinsä naputtivat ne puhtaiksi. Toinen kenttäteorian puute liittyy nähdäkseni talouteen: Bourdieu tuntui pitävän journalismille ulkoisten taloudellisten voimien vaikutusta kentän toimintaan yksiselitteisesti negatiivisena asiana, joka heikentää kentän autonomiaa. Taloudellisilla muutoksilla on ollut kuitenkin myös positiivisia vaikutuksia kentän toimintaan, esimerkiksi journalistien päivittäisen työn organisoimiseen ja yleisösuhteeseen. Näihin seikkoihin puutun nyt lyhyesti.

Vuosikymmenien ajan mediayritysten liiketoimintamallit perustuivat printtimediaan, joka tuotti pitkään hyvin. Hiljalleen vanhat ajatukset liiketoiminnan sisällöstä, tuotevalikoimasta ja massatuotantoon perustuvasta tuotannon järjestämisestä on pitänyt muuttaa, ja lähtökohdaksi on otettu se, mistä lukijat ovat kiinnostuneita. (Helle 2010, 161.) Journalisteilla on mahdollisuus tavoittaa entistä laajempia yleisöjä, jotka nekin ovat muuttuneet: sen lisäksi, että yleisön jäsenet kommentoivat esimerkiksi journalistien verkkoon tuottamaa sisältöä, he myös tuottavat sinne omaansa (emt., 5). Taloudelliset paineet ovat voimistaneet lukijalähtöistä ajattelua ja muuttaneet siten yhtä journalistisen kentän toiminnan lähtökohdista. Sisältöä tuotetaan entistä enemmän, sen

pitää olla entistä kiinnostavampaa ja visuaalisempaa, ja ennen kaikkea sen täytyy puhutella lukijaa. (emt., 161.)

Samalla internet, uudet teknologiat ja niiden aiheuttamat muutokset journalismin liiketoiminnalliseen perustaan ovat muuttaneet ja muuttavat jatkossakin sitä, *miten* journalistit lukijoilleen sisältöä tuottavat. Journalistit työskentelevät jatkuvassa aikapaineessa ja tekevät uutisia ”suorana” ja ”reaaliajassa” (Champagne 2005, 53). Merja Helle (2010, 159) viittaa Gunnar Nygrenin tutkimukseen ja sanoo, että journalisteilta vaaditaan nykyään moniosajuutta, liikkuvuutta ja jatkuvaa deadlinessa pysymistä, ja listaa journalistisen työn muutoksia: verkkojulkaisemisen myötä toimittajien työstä on tullut interaktiivisempaa ja työtahti on kiristynyt. (emt. 177.) Monikanavaisuus ja konvergenssi, eli modernin mediayhtiön eri osien välinen yhteistyö, muuttavat journalistisia työprosesseja. Monikanavaisuudessa ei ole kyse saman sisällön siirtämisestä julkaisualustalta toiselle, vaan journalistin pitää osata tuottaa erilaista sisältöä erilaisille alustoille. Mediaspesifistä sisällöntuotannosta on siirrytty monikanavaisiin ratkaisuihin ja vanhat toimialarajat ylittäviin yhteistyömalleihin. (Deuze 2004, 141; Deuze 2005, 451, 454–455; Helle 2010, 161–162.) Kun vielä 1990-luvulla journalistit jakautuivat voimakkaasti välineittäin, tällä vuosisadalla journalismi on joutunut asemoimaan itsensä uudelleen tiedonvälityskanavien lisääntyessä. Nykyään toimitustyön parhaimmisto koostuu niistä, jotka osaavat kaikkea. (Deuze 2005; Deuze 2007.)

Tämä muutos uhkaa journalistien perinteistä ammatti-identiteettiä (Helle 2010, 162). Siirtymä yksilöllisestä, yhteen välineeseen tehtävästä journalismista tiimipohjaiseen, yhteistyötä kannattavaan monikanavaiseen journalismiin aiheuttaa jännitteitä. Eri osastoilla ja journalistisen kentän vastakkaisilla reunoilla työskentelevien journalistien välillä on riitoja, väärinymmärryksiä ja molemminpuolisia ennakkoluuloja. Perinteiseen uutishuonekulttuuriin perustuvassa journalistisessa kulttuurissa monikanavaista työtapaa saatetaan halveksua. On kuitenkin huomattava, että monissa tutkimuksissa journalistit ovat kehuneet uusien työtapojen parantaneen heidän työnsä laatua ja uramahdollisuuksiaan ja lisänneen tunnetta siitä, että he tekevät hyvää työtä (Deuze 2004, 144–146). Lisäksi lukijalähtöisyys miellyttää monia: tehdystä työstä saa heti palautetta. Silti uusi tilanne aiheuttaa osalle journalisteista myös ahdistusta. Kun muutos väistämättä voimistuu ja journalistit joutuvat sopeutumaan uuteen tilanteeseen, he turvautuvat ideologiaan. Deuzen (2005, 455–456) mukaan ideologia toimii journalistien ammattikunnan sosiaalisena sementtinä, jonka avulla journalistit pitävät ryhmänsä kasassa. He pelkäävät, mitä journalismin arvoille, kuten objektiivisuudelle ja autonomialle, tapahtuu uudessa tilanteessa, ja haikailevat menneeseen. (emt.)

Menneeseen ei kuitenkaan ole paluuta. Erityisesti uutistuotannon välineiden pientymisen ja tiedonsiirron vauhdin takia journalistit voivat olla sekä toimijoita että todistajia tapahtumissa, joista he uutisoivat, ja media on läsnä kaikkialla. Mediasta on tullut itsestänselvyys, jonka jokainen yhteiskunnallinen instituutio tai ryhmä kohtaa. Ryhmät joko käyttävät mediaa, integroivat sen vaikutuksia oman kenttensä toimintaan tai vetävät ja määrittävät uudelleen rajoja, jotka uhkaavat journalismin instituutiota. Journalistien välinen kisa uutisesta kannustaa usein ennenaikaisiin tai epätarkkoihin lausuntoihin. (Champagne & Marchetti 2005, 113, 118.) Journalistisen kentän toiminnan suurin ristiriita onkin siinä, että ne journalistiset toimintatavat, jotka kaikkein parhaiten vahvistavat journalismin eettisiä sääntöjä, eivät usein yksinkertaisesti ole taloudellisesti kannattavia (Champagne 2005, 51). Verkon kasvattama uutisoinnin vauhti asettaa journalistit heikkoon asemaan: sen sijaan, että he ehtisivät kuunnella ja ymmärtää, he ottavat käyttöön valmiita selitysmalleja ja etsivät viittauskohtia ennakkotapauksista (emt., 54).

Internet ja uudet teknologiat ovat arkisen uutisoinnin lisäksi muuttaneet kriisijournalismia. Douglas Kellnerin (2007) mukaan niin sanottu vanha ja uusi media tuottavat nykyään samaa uutista yhtä aikaa: kansalaisjournalistit ja bloggaajat täydentävät perinteisten mediatalojen tuotantoa. Verkon vaatima ja mahdollistama nopeus lisää perinteisten mediatalojen paineita. Yhtäältä ne joutuvat kriiseissä miettimään, mitä kannattaa ja on soveliaista julkaista. Toisaalta ne menettävät perinteisen portinvartijan roolinsa: kansalaisjournalisteilla on mahdollisuus levittää omaa materiaaliaan uusien jakelukanavien kautta, mikä houkuttaa journalistisen alan ammattitoimijoita julkaisemaan samaa materiaalia omilla verkkosivuillaan. Verkon kautta yhä useammalla toimijalla on mahdollisuus välittää viestejään. Tämä herättää kysymyksen siitä, kenen viestiin voi luottaa. (Sumiala & Tikka 2009, 6–8; Raittila ym. 2008, 18–19.) Merja Helle siteeraa Thorsten Quandtia, joka on sanonut, että journalismin haastavat itsenäiset bloggaajat, podcasterit ja kansalaiset, jotka ylläpitävät omia verkkosivustojaan. Sen lisäksi, että massamediat lainaavat niiden sisältöjä, niissä tarkastellaan journalismia kriittisesti (Helle 2010, 164), ja verkkouutisista tulee journalististen monologiensa sijaan dialogisia (Helle 2009, 98–99). Kenttäteoriaan liittyy toinenkin kysymys: miten määritellään, ovatko kansalaisjournalistit ja erilaiset media-aktivistit astuneet journalistiselle kentälle? (Klinenberg 2005, 174.) Tämä kysymys on esitettävä myös Jokelan tapauksessa, kun mietitään, nostiko jokelalaisten nuorten adressi heidät hetkellisesti Suomen journalistisen kentän toimijoiksi tai miten se vaikutti kentän toimintaan.

3.5. Suomen journalistinen kenttä

Seuraavaksi kertaan lyhyesti Suomen journalistisen kentän historiaa ja pohdin sen jälkeen sen nykytilaa. Suomen journalistisen kentän alkuvuodet ovat sanomalehdistön vuosia. Ensimmäiset – ruotsinkieliset – sanomalehdet perustettiin 1700-luvun lopulla. Suomenkielisen sanomalehdistön taival alkoi 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, kun suomen kielestä tuli autonomisessa Suomessa enemmistökieli. Vuodesta 1844 lähtien maassamme on ilmestynyt säännöllisesti suomenkielisiä lehtiä. 1800-luvun loppupuolella sanomalehdistö kasvoi ja samalla politisoitui. Puoluesidonnaiset lehdet olivat yleisiä, ja samat ihmiset olivat monesti töissä sekä puolueorganisaatiossa, lehtiyhtiöiden johdossa että toimituksissa. 1920- ja 1930-luvuilla Suomen tärkeimmät uutisvälineet olivatkin poliittisesti jakautunut sanomalehdistö ja taivaltaan aloitteleva radio, ja välineiden välinen uutiskilpailu oli olematonta. Radiotoiminta oli alkanut Suomessa vuonna 1926, kun Oy Yleisradio Ab perustettiin. Radiosta tuli joka kodin viestin sotien aikana ja jälkeen, ja samaan aikaan lehtien puoluepoliittisuus heikkeni. 1950-luvulla alkoi maakunnallisten ykköslehtien aika: kullakin alueella yksi lehti nousi maakunnan ykköslehdeksi, ja samalle sen puoluesidonnaisuus lieveni tai loppui. (Tommila 2001, 45–52.)

Lehdistön alkuvuosina toimittajat tulivat akateemisista piireistä: professorit kirjoittivat lehtijuttuja pari kertaa viikossa ilmestyviin aviiseihin sivutoimenaan. Kun lehtien määrä alkoi kasvaa, akateemisen loppuututkinnon suorittaneiden määrä toimittajakunnassa pieneni, ja 1900-luvun alussa toimittajina työskentelivät monesti opintonsa kesken jättäneet ylioppilaat sekä puolue- ja ammattijärjestöjen työntekijät. (Tommila 2001, 52–53.) 1950-luvulta lähtien painotalot uudistettiin, puhelin- ja kaukokirjoitinyhteydet laajenivat ja lehdet alkoivat ilmestyä seitsemänä päivänä viikossa. Samalla muuttuivat journalistiset käytännöt, kun nopeuden arvostus kasvoi, kuvien käyttö lisääntyi ja uutisten muoto muuttui niin, että tärkein kerrotaan ensin. Lisäksi sotien jälkeen toimitustyö eriytyi: sanomalehdet jakautuivat osastoihin, ja toimitus jakautui toimituspäälliköihin, uutispäälliköihin ja erikoistoimittajiin. Toimittajat sekä kirjoittivat julkisista tapahtumista että analysoivat ja kommentoivat niitä. He valitsivat itse aiheensa ja näkökulmansa. (Helle & Töyry 2009, 21–22.) Vuonna 1968 hyväksyttiin Lehtimiehen ohjeet (vuodesta 1992 Journalistin ohjeet) ja perustettiin itsesääntelyä varten Julkisen sanan neuvosto valvomaan ohjeiden noudattamista, mikä osaltaan edisti journalistien ammattikunnan ammatillistumista. 1970-luvulla suomalainen journalistinen kenttä oli jo hyvin erinäköinen kuin ennen: entistä sitoutumattomampien ja kaupallisempien päivälehtien rinnalle uutiskilpailussa olivat kirineet iltapäivälehdet, aikakauslehdet ja erityisesti televisio, toimittajakunnan sisällä oli tapahtunut erikoistumista ja yhä useammin jutut

tehtiin nimellä ja niitä höystettiin persoonallisella ilmaisulla (Raittila & Koljonen 2009, 51). Lisäksi lehtimieskoulutus alkoi, ja akateemisen loppututkinnon suorittaneiden määrä journalistikunnassa alkoi taas kasvaa (Tommila 2001, 52–53). Nykyään yhä useammalla toimittajalla on alan tutkinto (Helle 2009, 99).

1950- ja 1960-luvuilla radion merkitys uutisvälineenä oli huomattava, ja vuonna 1965 Yle aloitti radion ja television kattavan oman uutistoimintansa. 1970-luvulla televisio- ja radioverkot kattoivat koko maan. 1980-luvulla MTV aloitti omat uutisensa, kaapeliyhtiöt tulivat markkinoille, ja vuonna 1985 Suomeen perustettiin ensimmäiset yksityiset radiokanavat. (Nordenstreg & Wiiio 2001, 20; Sauri & Picard 2001, 36; Kivikuru & Rantanen 2001, 132–141.) 1990-luvun mediakentän huomattavimpia ominaisuuksia oli sen kaupallistuminen, mediaryritysten välinen kilpailu ja journalistikunnan voimakas eriytyminen. Henkilöityminen alkoi näkyä journalismissa kahdella tavalla: juttuja tehtiin entistä enemmän omalla naamalla ja nimellä, ja niissä asioita käsiteltiin ihmisten kautta. 2000-luvun kilpailu on kiristynyt entisestään, kun reaaliaikaisen viestinnän kentällä kisaavat internetin myötä muutkin kuin radio ja televisio. Journalismista on tullut refleksiivisempää: journalistit tekevät yhä enemmän juttuja asioista, jotka ovat jo olleet mediassa – eli kertovat itsestään. Toimittajat ovat myös nykyään näkyviä toimijoita ja tietoisempia itseensä ja alaansa kohdistuvista uhista. Niin omien, työkavereiden, muiden välineiden kuin koko journalismin tekojen arvioiminen on journalistikunnan keskuudessa yhä yleisempää. (Raittila & Koljonen 2009, 49–52.) Nämä kehityskulut – kilpailu ja refleksiivisyys – näkyivät myös siinä, miten Jokelassa toimittiin.

3.6. Päätteeksi: Kenttäteoria Jokelan yhteydessä

Kaiken kaikkiaan Bourdieun journalistisen kentän käsite on mielestäni käyttökelpoinen tiedotusvälineiden toiminnan tutkimisessa Jokelan koulusurmien yhteydessä kahdesta syystä. Ensinnäkin Suomessa poikkeuksellinen uutistapahtuma toi lähestulkoon kaikki suomalaisen journalistisen kentän toimijat sekä fyysisesti samaan tilaan että toimituksissa saman uutisen äärelle. Jokelan kaltaiseen tapahtumaan ei toimituksissa oltu osattu monilta osin varautua, mikä pakotti toimitukset miettimään sekä oman organisaationsa rakennetta että suhdettaan muihin journalistisen kentän toimijoihin. Toisekseen Jokela ei ollut kriisitilanne vain uutisaiheen näkökulmasta. Se nosti esiin myös potentiaalisen kriisin journalistisen kentän toiminnassa. Jokelassa näyttäytyivät journalistisella kentällä käytävät kamppailut: sekä heteronomisen ja autonomisen navan välinen vastakkaisuus että journalistien välinen taistelu, jossa kunkin välineen edustaja pyrki erottautumaan

toisista. Erottautuminen oli hankalaa tilanteessa, jossa media toimi ulkopuolisten silmissä yhtenä massana ja jossa kilpailtiin poikkeuksellisen voimakkaasti samoista uutisvoitoista.

Arkisissa olosuhteissa sekä suomalaisen journalistisen kentän toimijat että eri välineet eroavat ja pyrkivät eroamaan toisistaan. Niin kentän toimijoiden kuin yleisönkin mielikuvissa esimerkiksi Yleisradio, Helsingin Sanomat, Iltalehti, MTV3 ja 7 Päivää ovat erityyylisiä välineitä, joiden suhteet toisiinsa vaihtelevat. Jokela horjutti hetkeksi kentän rakennetta tuomalla kaikki toimijat eräissä mielessä samalle viivalle ja nosti erojen sijasta esiin välineiden väliset samankaltaisuudet – halusivat toimijat sitä tai eivät. Jokela myös kertoi journalistisen kentän suhteesta muihin sosiaalisen toiminnan alueisiin ja siitä, miten eri yhteiskunnalliset toimijat – jokelalaiset nuoret, poliisit, kriisityöntekijät, yleisö – vaikuttavat toisiinsa niin paikan päällä Jokelassa kuin toimituksissakin.

Bourdieuun kenttäteoriassa on kuitenkin ongelmakohtansa. Pelkästään se, että Bourdieun havainnot mediasta eivät pohjaa syvällisiin empiirisiin aineistoihin, tekee hänen analyysistaan jokseenkin kehittymätöntä. Lisäksi Bourdieu ei koskaan määritellyt selvästi, mitä hän tarkoitti journalismilla. Hän tuntuu viittaavan journalismilla jonkinlaiseen yhtenäiseen kategoriaan, johon kuuluviksi laskettavat toimijat puhuvat ikään kuin yhdellä suulla. Hän ei perehtynyt tarkemmin erilaisiin journalismin alalajeihin eikä siihen, miten journalistit eroavat toisistaan. Toisin kun Bourdieu väitti, mediaetiikka ja tiedotusvälineiden toiminnan perusteellisuus ovat historiallisesti tarkasteltuna voimistuneet. Bourdieu ei myöskään huomionnut journalistisella kentällä vahvana vaikuttavaa aitoa vertaisarviointia ja -kriittikää. (Marlière 2000, 202, 209–210.)

Puutteistaan huolimatta kenttäteoria sopii tutkielmani teoreettiseksi välineeksi ja tiedotusvälineiden toiminnan tutkimiseen Jokelassa, sillä tapaus vaatii huomioimaan sekä toimijan että rakenteen. Yhtäältä journalistit toimivat Jokelassa yksilöinä, oman habituksensa omaavina toimijoina mutta toisaalta ennen kaikkea välineensä edustajina ja osana laajempaa sosiaalisen toiminnan alueiden kokonaisuutta. Jokelassa toimijan ja rakenteen välinen yhteys hämärtyi, sillä tiedotusvälineet olivat paikan päällä muiden toimijoiden silmissä yhtenä joukkona, joka lopulta uutisoi tapahtuneesta hyvin samankaltaisin äänenpainoin. Juuri tämän vuoksi Jokela tarjoaa otollisen mahdollisuuden tutkia sitä, mitä Bourdieu nimitti journalistisen kentän toiminnaksi ja rakenteeksi.

4. MENETELMÄ

Seuraavissa alaluvuissa esittelen menetelmäni, teorialähtöisen sisällönanalyysin, ja kerron, miten käytän menetelmää analyysissäni. Ensin kuitenkin kuvailen lyhyesti laadullisen tutkimuksen peruseriaatteita ja faktanäkökulmaa tutkimuksen tekemiseen.

4.1. Laadullinen tutkimus ja faktanäkökulma

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Tämä vuoksi laadullinen analyysi edellyttää absoluuttisuutta: kaikki tutkimuskohteeseen liittyvät seikat tulee voida selvittää niin, etteivät ne ole ristiriidassa kohteesta tehdyn tulkinnan kanssa. (Alasuutari 1999, 38.) Laadullinen tutkimus perustuu ymmärtävään ja paikalliseen selittämiseen. Aina ja kaikkialla pätevien lainalaisuuksien kirjaamisen sijasta huomioidaan, että ilmiö on olemassa erityisten historiallisten ja kulttuuristen ehtojen vallitessa. (emt., 55.) Laadullinen tutkimus liittyy kiinteästi kulttuurintutkimukseen. Kulttuurintutkimus pyrkii ylittämään subjektin ja rakenteen välisen jaon.²⁰ Perusajatus on, että yksilöllisiin tulkintoihin maailmasta vaikuttavat aina jossain määrin kulttuurin syvärakenteet, jotka puolestaan eivät ole olemassa ilman ihmisiä, jotka toimivat niiden mukaisesti. (emt., 72.) Tämä mielessäni tiedostan, että esimerkiksi omiin tulkintoihini journalistisesta kentästä vaikuttaa se, että olen itse kentän toimija. Uskon kuitenkin, että jäsenyys kentällä auttaa minua näkemään paremmin esimerkiksi ne historialliset ja kulttuuriset ehdot, jotka kentällä vallitsevat ja jotka vaikuttivat journalistien toimintaan Jokelassa.

Laadullinen analyysi voidaan jakaa kahteen vaiheeseen, jotka kuitenkin käytännössä ilmenevät limittäin. Ensinnä aineistosta tehdyt havainnot pelkistetään. Kerätystä aineistosta tehtyjä havaintoja tarkastellaan vain tietystä, etukäteen määritellystä näkökulmasta eli tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä käsin. Oma teoreettinen viitekehyseni on Pierre Bourdieun kenttäteoria. Teoreettinen viitekehys määrittää sen, mitkä osat aineistosta ovat analyysin kannalta oleellisia. Tehdyt havainnot yhdistetään etsimällä kaikille havainnoille yhteinen nimittäjä tai sääntö, joka pätee koko aineistoon. Tätä kutsutaan laadulliseksi analyysiksi. Selkeärajaisten erottelujen ja tyypittelyjen sijasta laadullisessa tutkimuksessa on tärkeämpää saada aikaan mahdollisimman suppea havaintojen joukko. (Alasuutari 1999, 40–43, 52, 79.)

²⁰ Samaan pyrkii Pierre Bourdieun kenttäteoria, jota käytän teoreettisena viitekehyseniäni.

Toisekseen laadullinen analyysi pyrkii ratkaisemaan arvoituksen eli tulkitsemaan saatuja tuloksia. Pelkistämisen keinoin saatuihin havaintoihin suhtaudutaan johtolankoina. Arvoituksen ratkaiseminen ei perustu ainoastaan pelkistykseen vaan huomioi myös empiirisen aineiston ja ne havainnot, joiden perusteella pelkistys on tehty. Näistä niin sanotuista raakahavainnoista etsitään vihjeitä merkitystulkintojen tekemiseen, ja niistä nostetuilla sitaateilla voidaan kuvata tehtyä tulkintaa. (Alasuutari 1999, 44–48, 52.) Sosiaalitieteissä tutkimuskohteelle on nykyään tapana antaa ääni, sillä usein tutkittavana ei ole mikään kaukainen ”Toinen” vaan tutkijan oma yhteiskunta ja kulttuuri. Tutkijan esittämät väitteet voidaan osoittaa päteviksi käyttämällä analyysissä yksilöiden lausuntoja omasta elämästään ja kokemuksistaan. (emt., 106.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voidaan lähestyä niin sanotusta faktanäkökulmasta – ja niin lähestyn minäkin omaani. Faktanäkökulma erottaa toisistaan maailman ja siitä esitetyt väitteet. Aineistona oleviin teksteihin suhtaudutaan enemmän tai vähemmän totuudenmukaisina väitteinä todellisuudesta. Tämä antaa mahdollisuuden pohtia annettujen tietojen totuudenmukaisuutta. Faktanäkökulmasta aineistoaan perkaava tutkija kiinnittää huomionsa tutkittavien todelliseen käytökseen ja mielipiteisiin. Lähdekritiikki on olennainen osa faktanäkökulmasta tehtävää aineiston analyysia: tutkijan on mietittävä, miten luotettava aineisto hänellä on käytettävissään. Erityisesti arkaluontoisiin tai moraalisesti kyseenalaisiin aiheisiin liittyviin lausuntoihin tulee suhtautua kriittisesti. (Alasuutari 1999, 90–91, 95, 102, 114–115.) Faktanäkökulmassa lähteiden luotettavuus riippuu siitä, miten lähteen tarjoamaa informaatiota tarkastellaan. Jos informaatioon suhtaudutaan todistuksena, lähettä tarkastellaan todistajanlausuntona tutkimuskohteesta. Tällöin haastattelua pidetään rehellisenä, objektiivisena ja tarkkana kuvauksena tutkittavasta todellisuudesta: valheellisella lausunnolla on arvoa, jos tutkija uskoo kykenevänsä näkemään todistajan ”lävitse”. (emt., 96.)

Valitsin faktanäkökulman omaan tutkielmaani, koska olen kiinnostunut nimenomaan siitä, *mitä* haastateltavat kertovat, en niinkään siitä, *miten* he sen sanovat. Toki olisin voinut lähestyä aineistoani myös diskurssianalyysin keinoin: etsiä journalistien puheesta diskursseja, toiston ja muunnelmien kautta kiteytyneitä puhe- ja ajattelutapoja esimerkiksi journalismin tehtävistä kriiseissä tai journalistin ammatti-identiteetistä. Näin olisin voinut miettiä, miten journalistit kielen avulla merkityksellistävät, rakentavat, uusintavat ja muuttavat sosiaalista todellisuutta ja millaisia seurauksia sillä on. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 10; Jokinen 2004, 191.) Päädyin kuitenkin faktanäkökulmaan kahdesta syystä: Ensinnäkin diskurssianalyysi on aineistolähtöistä, ja analyysiä ohjaavat aineistosta esiin nousevat asiat ja merkitykset (Suoninen 1993, 49). Itse olen kiinnostunut

Pierre Bourdieun kenttäteoriasta, ja halusin siksi valita teorialähtöisen lähestymistavan. Toisekseen suhtaudun aineistooni journalistien aitoina mielipiteinä: totuudenmukaisina selontekoina siitä, mitä Jokelassa tapahtui, en niinkään sosiaalisen todellisuuden rakentajina. Minulla ei ole syytä olettaa, että haastateltavat olisivat valehdelleet. Haastattelut tehtiin täysin nimettöminä. Journalistihaastateltavia ei eroteltu välineittäin, kaikki tunnistamiseen viittaavat otteet poistettiin sitaattinäytteistä eikä jokelalaisnuorista kerrottu heidän ikäänsä eikä sukupuoltaan. Kukin sai puhua pelkäämättä tunnistamista. Olen ollut haastattelujen kanssa tekemisissä jo Jokelan koulusurmat mediassa -raporttia tehdessämme, ja koko aineiston läpikäyneenä uskon, että kukin haastateltava kertoi vilpittömästi oman versionsa tapahtumien kulusta. Tiedostan kuitenkin, että aineiston luotettavuuteen vaikuttaa siihen liittyvä vahva tunnelataus. Journalistit olivat jokelalaisten nuorten adressin jäljiltä puolustuskannalla ja nuoret tiedotusvälineiden toiminnasta loukkaantuneita. Kaikilla haastateltavilla oli tarve saada oma kantansa kuuluviin. Silti uskon, että tunnelataus auttoi haastateltavia puhumaan totuudenmukaisesti: moni esitti toiveen, että tutkimusryhmämme pystyisi ulkopuolisin silmin arvioimaan tapahtunutta ja sen jälkipyykkiä kattavasti. Uskon myös, että journalistisen kentän jäsenyys auttaa minua näkemään journalistien tunteikkaimpien lausuntojen läpi ja arvioimaan niitä objektiivisesti.

4.2. Teorialähtöinen sisällönanalyysi ja analyysirunko

Perti Alasuutari (1999, 82) on määritellyt menetelmän joukoksi käytäntöjä, joiden avulla tutkija tuottaa havaintoja. Havaintoja muokataan ja tulkitaan edelleen menetelmään kuuluvia sääntöjä noudattaen. Tarkkaan määritelty ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen sopiva menetelmä estää tutkijaa todistelemasta tutkimuksessaan omia ennakkoluulojaan aineistonsa avulla. Tässä tutkielmassa käytän menetelmänä teorialähtöistä sisällönanalyysia. Yksinkertaisesti muotoiltuna sisällönanalyysilla tarkoitetaan kuultujen, nähtyjen tai kirjoitettujen sisältöjen analyysia. Sisällönanalyysi voi olla joko yksittäinen menetelmä tai löyhä teoreettinen kehys tehtävälle tutkimukselle. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.) Sisällönanalyysi sopii strukturoimattoman aineiston analyysiin. Se pyrkii analysoimaan tutkittavaa ilmiötä systemaattisesti ja objektiivisesti ja kuvaamaan sen tiiviisti ja yleisessä muodossa. Analyysin tulokset pyritään sitomaan laajempaan kontekstiin. Sisällönanalyysissa etsitään aineistona olevan tekstin merkityksiä, ja analyysin tarkoitus on kuvata tutkittavaa ilmiötä sanallisesti ja selkeästi. (emt., 105–107, 110.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen menetelmään: aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysiin. Itse pureudun aineistooni teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Siinä analyysissa hyödynnettävä käsitteistö poimitaan tutkimuksessa käytettävästä teoriasta ja analyysi perustuu teoreettiselle viitekehykselle. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97, 116.) Oma analyysini pohjaa Pierre Bourdieun kenttäteoriaan. Olen täydentänyt analyysin käsitteistöä kriisijournalismista tehtyjen tutkimusten aineksilla sekä Jokelan koulusurmat mediassa -raportissa esiin nousseilla havainnoilla.

Teorialähtöinen sisällönanalyysi alkaa analyysirungon muodostamisella. Rungon tarkoitus on testata, miten käytettävä teoria soveltuu tutkimuksen kontekstiin. Tekemäni analyysirungon avulla pohdin, miten Bourdieun kenttäteoria soveltuu selittämään suomalaisen journalistisen kentän toimintaa Jokelassa. Vaikka menetelmäni on teorialähtöinen sisällönanalyysi, lopullinen analyysini ottaa vaikutteita myös teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä.²¹ Tämä johtuu siitä, että sen sijaan, että tutkielmani teoria sitoisi analyysia kokonaan, se ainoastaan ohjaa sitä. Bourdieun kenttäteorian tärkein merkitys onkin lopulta analyysirungon ja analyysin raamien muodostamisessa: en siis pyri puhdasoppisesti testaamaan teoriaa vaan käytän sitä apunani, kun käsitteellistän suomalaisen journalistisen kentän toimintaa, rakennetta ja toimintaa Jokelassa. (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.)

Tutkielmani aineisto koostuu niistä Jokelan koulusurmat mediassa -raporttia varten haastatelluista tiedotusvälineistä, jotka tekevät päivittäistä uutistyötä. Jätin aikakauslehdet ja -ohjelmat aineistoni ulkopuolelle, sillä ne eivät olleet suoraan verrannollisia samana tai heti seuraavana päivänä aineistoon julkaiseseisiin välineisiin: esimerkiksi niiden ilmestymisrytmi vaikutti siihen, että ne tekivät julkaisupäätöksensä eri tavalla.²²

Jokelan koulusurmat mediassa -raportissamme nimesimme joukon asioita, jotka vaikuttivat tiedotusvälineiden toimintaan Jokelassa: muun muassa toimitusorganisaatioiden huono valmistautuminen koulusurman kaltaisiin kriiseihin, verkkojulkaisemisen aiheuttama nopeuden

²¹ Teorialähtöinen analyysi edellyttää sitä, että ilmiöstä entuudestaan tiedetty sanelee aineiston hankinnan järjestämistä ja tutkittavan ilmiön käsitteellistä määrittelyä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 100–101). Koska käytössäni on toista tutkimusta varten, omaan pro gradu -tutkielmaani verrattuna eri lähtökohdista kerätty aineisto, analyysimenetelmäni ei voi olla puhtaasti teorialähtöinen. Tämän vuoksi analyysini ammentaa myös teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä.

²² Analyysissa ovat mukana FST5, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Keskiuomalainen, Keski-Uusimaa, MTV3, Nelonen, STT ja Yleisradio. Haastatteluja kertyi yhteensä 22 ja niissä oli 24 haastateltavaa. Haastatteluaineistoa oli ykkösen rivivälillä litteroituna yhteensä 466 sivua. Yhtä sanomalehteä lukuun ottamatta haastatteluaineistossa oli mukana kustakin välineestä sekä paikalla ollut journalisti tai journalisteja että päällikkötason edustaja.

vaatimus ja poliisin heikko tiedotus. Aloitin analyysirunkoni tekemisen palauttamalla mieleeni raportissa esiin nostettuja asioita, ja käytin niitä pohjatietona rungon rakentamisessa. Toisaalta pohdin sitä, miten Bourdieu kuvailee journalistista kenttää. Aloin miettiä näiden kahden välisiä yhteyksiä: miten tiedotusvälineiden toimintaan Jokelassa vaikuttaneet seikat limittyvät journalistisen kentän ominaisuuksiin. Valitsin Bourdieun journalistisen kentän teoriasta muutamia kenttää kuvaavia ominaisuuksia, jotka mielestäni liittyivät journalistien toimintaan Jokelassa, ja muodostin niiden pohjalta rungon neljästä pääkohdasta:

1. Tiedotusvälineen asema journalistisella kentällä (eli välineiden väliset suhteet)
2. Journalistin oma asema välineessään ja suhteet työyhteisössä²³
3. Kenttätoiminta ja pelisäännöt (muun muassa päälliköiden journalisteille antamat ohjeet Jokelan haastattelu- ja kuvaustilanteita varten, Journalistin ohjeet ja talon sisäiset ohjeistukset)
4. Paikalla olleiden journalistisen kentän ulkopuolisten toimijoiden, eli jokelalaisten silminnäkijöiden toiminta

Ajatukseni oli, että kultakin näiltä neljältä journalistisen kentän osa-alueelta nousisi yksi selkeä tekijä, joka selittäisi niin paikan päällä työskennelleiden journalistien kuin kotitoimituksissa olleiden päälliköiden toimintaa.²⁴ Rungon pääkohdat muodostettuani kävin haastatteluaineistoni läpi kahdessa osassa: ensin luin journalistien ja sitten päälliköiden haastattelut. Alleviivasin kustakin haastattelusta lauseet, joissa haastateltava kertoi omasta toiminnastaan ja nimesi sille syytä. Analyysiyksikköni olivat siis yksittäiset tai useammat peräkkäiset lauseet, joissa haastateltava puhuu toiminnastaan ja perustelee sitä. Kun olin käynyt haastattelut läpi, kopioin alleviivaamani lauseet kahteen erilliseen tiedostoon, joihin olin luonut analyysirunkoni: toiseen lisäsin lauseet paikan päällä olleiden journalistien ja toiseen kotitoimituksissa olleiden päälliköiden haastatteluista. Sijoitin lauseet niihin analyysirungon pääkohtiin, joihin kukin lause mielestäni parhaiten sopi. Jos journalisti esimerkiksi kertoi haastatelleensa jokelalaisnuorta, koska sai siihen kehotuksen kotitoimituksesta, sijoitin lauseen pääkohtaan 3 (Kenttätoiminta ja pelisäännöt). Tai jos hän kertoi syyksi haastattelun tekemiselle sen, että nuoria haastattelivat kaikki muutkin välineet, sijoitin lauseen kohtaan 1 (Tiedotusvälineiden asema journalistisella kentällä).

²³ Anonymiteettisistä en pysty analyysissäni erittelemään journalisteja ja heidän välineitään. Pysin silti jossain määrin selvittämään, millaisia rajanvetoja journalistit tekevät suhteessa kollegoihinsa ja kilpaileviin välineisiin ja miten journalistien henkilökohtaiset ominaisuudet (esimerkiksi työkokemus tai aiempi kokemus kriisien uutisoinnista) vaikuttivat toimintaan Jokelan tapauksessa.

²⁴ Journalisteilla tarkoitan sekä toimittajia että kuvaajia. Uutis- ja toimituspäälliköistä sekä päätoimittajista käytän yleisnimitystä päälliköt.

Ennen kuin jatkan, on syytä kiinnittää huomiota analyysirungon kohtaan 4 (Paikalla olleiden journalistisen kentän ulkopuolisten toimijoiden eli jokelalaisten silminnäkijöiden toiminta). Sen alle sijoitin siis journalistien ja päälliköiden lauseita siitä, miten he kokivat jokelalaisten nuorten vaikuttaneen toimintaansa Jokelassa. Olisin voinut analysoida lauseita jatkossa samaan tapaan kuin pääkohtien 1–3 lauseita ja etsiä myös niiden pohjalta tekijät, jotka vaikuttivat journalistien ja päälliköiden toimintaan. Päätin toimia toisin. Syy siihen on se, että voin hyödyntää tutkielmassani myös näiden journalistisen kentän ulkopuolisten toimijoiden – jokelalaisten nuorten sekä nuorten kokemuksista kertovien kriisityöntekijöiden – omia haastatteluja, jotka sisältävät heidän mielipiteitään tiedotusvälineiden toiminnasta Jokelassa.²⁵ Siksi käsittelen pääkohdan 4 journalistien ja päälliköiden lauseet alaluvussa 5.3 yhdessä kentän ulkopuolisten toimijoiden haastattelujen kanssa. Analyysini kentän ulkopuolisten toimijoiden toiminnasta pohjaa suurimmalta osin samaa aineistoa hyödyntäneeseen tutkimusraporttiimme Jokelan koulusurmat mediassa.²⁶ Alaluvussa 5.3 käsittelen myös yleisöhaastattelut.²⁷ Yhdistän yleisöhaastatteluista tekemäni huomiot niihin analyysirungon pääkohdan 3 (Kenttätoiminta ja pelisäännöt) lauseisiin, joissa journalistit ja päälliköt puhuivat yleisöstä ja sen merkityksestä toiminnalleen. Kaiken kaikkiaan tarkoitukseni on siis alaluvussa 5.3 peilata journalistien ajatuksia journalistisen kentän ulkopuolisten toimijoiden ajatuksiin.

Sen jälkeen, kun olin päättänyt sijoittaa pääkohdan 4 omaan analyysilukuunsa, aloin tutkia pääkohtiin 1–3 kopioimiani lauseita. Kävin lauseita läpi ja loin kunkin pääkohdan alle alakohtia, jotka valaisevat kyseistä pääkohtaa eri näkökulmasta: esimerkiksi pääkohtaan 1 (Tiedotusvälineiden asema journalistisella kentällä) olin sijoittanut lauseita, joista osa kertoi eri välineiden journalistien kohtaamisista Jokelassa ja osa journalistien kokemuksista siitä, miten samankaltaista heidän toimintansa paikan päällä oli. Loin kunkin pääkohdan alle 3–5 alakohtaa, joiden alle jaoin lauseet. Paikan päällä olleiden journalistien analyysirunkoon loin seuraavanlaiset alakohtat:

²⁵ Kuutta nuorta on haastateltu viidessä haastattelussa, joiden pituus ykkösen rivivälillä litteroituna on yhteensä 114 sivua. Yhteensä kymmentä kriisityöhön osallistunutta haastateltiin kahdeksassa haastattelussa, joita on ykkösen rivivälillä litteroituna 99 sivua.

²⁶ Tämä johtuu siitä, että raportin havainnot, jotka on tehty jokelalaisten nuorten ja kriisityöhön osallistuneiden haastattelujen pohjalta, ovat pääasiassa minun tekemiäni.

²⁷ Viidessä yleisön jäsenille tehdystä ryhmähaastattelussa oli yhteensä 20 haastateltavaa. Haastatteluaineiston pituus ykkösen rivivälillä litteroituna on 124 sivua

1. Tiedotusvälineen asema journalistisella kentällä (eli välineiden väliset suhteet)
 - a. Journalistin kontaktit muiden välineiden journalisteihin
 - b. Journalistin kokemukset tiedotusvälineiden toiminnan samankaltaisuudesta
 - c. Oman välineen toimintatapojen ja juttujen vertaaminen muihin välineisiin

2. Journalistin oma asema välineessään ja suhteet työyhteisössä
 - a. Journalistin oma ammattitaito ja tehtävät journalistina
 - b. Suhde työtovereihin ja heidän ammattitaitonsa arvioiminen
 - c. Oman toimitusorganisaation toiminta kotitoimituksessa (esimerkiksi mitä toimituksessa tehtiin kentältä tulleella materiaalilla, miten julkaisupäätökset tehtiin)

3. Kenttätoiminta ja pelisäännöt
 - a. Tiedonkulku toimitus- ja tapahtumakentän välillä
 - b. Journalisteille kotitoimituksista annetut ohjeet Jokelan haastattelu- ja kuvaustilanteita varten
 - c. Journalistin ohjeet ja Julkisen sanan neuvosto
 - d. Talon sisäiset ohjeistukset ja koulutukset
 - e. Suuren yleisön ja yleisen edun vaikutus

Kotitoimituksessa olleiden päälliköiden haastattelujen analyysirunko oli samanlainen – korvasin vain journalisti-sanan päälliköllä. Ainoastaan kahden alakohdan sisältö hieman muuttui. Kun alakohdassa 2.c (Oman toimitusorganisaation toiminta kotitoimituksessa) keskityin paikan päällä olleiden journalistien osalta siihen, miten journalistien kentältä keräämää materiaalia käsiteltiin toimituksessa ja millaisia ohjeita he itse saivat muokatessaan materiaaliaan julkaisukuntoon, päälliköiden osalta sama alakohta sisältää kuvauksia siitä, miten työtehtävät toimituksessa organisoitiin, mitä kentältä tulleella materiaalilla päätettiin tehdä ja erityisesti millä perusteilla julkaisupäätökset tehtiin. Alakohdassa 1.a (Journalistin kontaktit muiden välineiden journalisteihin) journalistit puhuvat kontakteistaan muihin paikan päällä Jokelassa ja päälliköt kertovat muun muassa yhteistyömedioiden kanssa käymistään keskusteluista.

Kun sijoitin lauseita alakohtiin, huomasin, että osa lauseista olisi voinut sopia useampaan kohtaan. Sijoitin kuitenkin kunkin lauseen vain yhteen alakohtaan: yksinkertaisesti siihen, johon se omasta mielestäni parhaiten sopi. Esimerkiksi toimittajan seuraava kommentti sijoittui selvästi analyysirungossa alakohtaan 1.a (Journalistin kontaktit muiden välineiden journalisteihin):

”[V]aikka mediat kilpaili, niin toimittajat, ihmiset ei keskenään kilpaillu, totta kai me tehtiin yhteistyötä, keskusteltiin koko ajan niin kun toimittajat keskenään, ett tiedätsä tälläsestä ja tälläsestä asiasta.”

Sen sijaan esimerkiksi päällikön seuraava kommentti olisi sopinut sekä alakohtaan 1.c (Oman väliseen toimintatapojen ja juttujen vertaaminen muihin välineisiin) että alakohtaan 3.a (Tiedonkulku toimitus- ja tapahtumakentän välillä):

”[E]ttä me katottiin tietenkkin, seurattiin samanaikaisesti, tietoo tuli meidän omilta toimittajilta, niin me katottiin myöskin muiden välineiden tietoja, STT:tä, verrattiin niitä omiimme ja sitten kommunikoiitiin sitä kautta myöskin paikan päälle.”

Sijoitin lauseen rungon alakohtaan 1.c, sillä mielestäni lauseen ydinsisältö liittyy siihen, miten väline suhteutti ja osittain ohjasi omaa toimintaansa seuraamalla muiden tekemisiä.

Kun olin sijoittanut haastatteluista alleviivaamani lauseet analyysirungon eri alakohtien alle, aloin abstrahoida eli käsitteellistää runkoon kertynyttä aineistoa. Ajatukseni siis oli, että runkoon sisällyttämiltäni journalistisen kentän kolmelta osa-alueelta nousisi kultakin yksi selkeä vaikuttava tekijä niin journalistien kuin päälliköidenkin toiminnalle. Löysin tekijöitä, mutta toisin kuin olin odottanut, ne eivät nousseet kukin yhdeltä nimeämältäni journalistisen kentän alueelta vaan useammalta. Kentän osa-alueet siis lomittuivat journalistien ja päälliköiden kertoessa toiminnastaan. Tästä lisää seuraavassa luvussa.

5. JOKELA

Tässä luvussa pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini: Miten Suomen journalistinen kenttä toimi Jokelan koulusurmista uutisoidessaan? Miksi kenttä toimi Jokelassa niin kuin toimi? Entä millaisia muutostarpeita jokelalaisten nuorten adressillaan herättämä keskustelu nosti esiin journalistisen kentän toiminnalle kriisitilanteissa? Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, analyysini idea oli löytää yksi sekä journalistien että päälliköiden toimintaa selittävä tekijä kultakin journalistisen kentän osa-alueelta, jotka olin ottanut mukaan analyysirunkooni. Olin nimennyt osa-alueet tiedotusvälineiden asemaksi kentällä, journalistin omaksi asemaksi välineessään sekä kenttätoiminnaksi ja pelisäännöiksi. Etsiessäni toimintaan vaikuttaneita tekijöitä huomasin, että rajaamani journalistisen kentän osa-alueet alkoivat lomittua. Havainto on mielenkiintoinen, ja avaan sitä ensin Jokelassa olleiden journalistien osalta ja sen jälkeen analysoidessani päälliköiden toimintaa kotitoimituksissa. Nimeämieni toimintaan vaikuttaneiden tekijöiden pohjalta kartoitan Suomen journalistista kenttää ja valotan sitä, miten erilaisista lähtökohdista kentän eri tasoilla – tapahtumakentällä paikan päällä ja toimituskentällä tiedotusvälineiden toimituksissa – Jokelan koulusurmien yhteydessä toimittiin. Luvun päätteeksi pohdin sitä, miten journalistisen kentän ulkopuoliset toimijat, eli jokelalaiset nuoret ja yleisö, vaikuttivat kentän toimintaan Jokelasta uutisoitaessa.

5.1. Paikan päällä

Suomalaisilla tiedotusvälineillä oli entuudestaan kokemusta kriisien uutisoinnista, mutta koulusurmat olivat sekä medialle että yleisölle jotain ennen kokematon. Edellisen kerran Suomessa oli tapahtunut mitään Jokelaan verrattavaa vuonna 1989, kun 14-vuotias koululainen ampui Raumanmeren yläasteella kuoliaaksi kaksi oppilasta. Tiedotusvälineet reagoivat Jokelan tapahtumiin nopeasti. Kun Helsingin Sanomat ensimmäisenä tiedotusvälineenä julkaisi muutaman lauseen uutisen verkkosivuillaan kello 12.16, kaikki aineistossa mukana olevat välineet valpastuivat. Journalistit lähtivät Jokelaan heikoin eväin – monessa mielessä. Tieto tapahtuneesta saavutti toimitukset lounasaikaan, ja osa haastatelluista journalisteista sai komennuksen lähteä paikalle ennen kuin he olivat ehtineet syödä. Eväät olivat heikot myös ammatillisessa mielessä. Toimituksiin oli saapunut tieto, että Jokelassa ammutaan ja koululla on mahdollisesti kuolleita. Paikan päälle lähti journalisteja, joiden oli tarkoitus selvittää, mitä on tapahtunut. Osa toimituksista lähetti tietoisesti paikalle rikostoimittajia tai toimittajia ja kuvaajia, joilla oli aiempaa kokemusta

kriisien uutisoinnista. Osasta toimituksia paikalle lähtivät yksinkertaisesti ne, jotka olivat helpoimmin irrotettavissa muista hommista. Vaikka kukaan ei tiennyt tarkalleen, mitä Jokelassa tapahtuu, tiedon sirpaleisiin reagoitiin nopeasti ja isosti.

Näin alkoi Jokelaan lähteneiden journalistien työpäivä. Nimesin analyysissäni kolme tekijää, jotka vaikuttivat heidän toimintaansa paikan päällä: journalistit toimivat laumasieluisesti heikon tiedotuksen varassa, omaan ammattitaitoonsa nojautuen ja aiemmin sisäistämääns pelisääntöjä tai ohjeita soveltaen. Kuten alla olevasta kuviosta näkyy, toimintaan vaikuttaneet tekijät eivät nousseet kukin vain yhdeltä rajaamistani journalistisen kentän osa-alueista vaan useammalta.

Kuvio 1. Journalistien toimintaan vaikuttaneet tekijät paikan päällä Jokelassa

1. Tiedotusvälineen asema journalistisella kentällä (eli välineiden väliset suhteet)

- a. Journalistin kontaktit muiden välineiden journalisteihin → **LAUMASIELUT**
- b. Journalistin kokemukset tiedotusvälineiden toiminnan samankaltaisuudesta → **HEIKON TIEDOTUKSEN VARASSA**
- c. Oman välineen toimintatapojen ja juttujen vertaaminen muihin

2. Journalistin oma asema välineessään ja suhteet työyhteisössä

- a. Journalistin oma ammattitaito ja tehtävät journalistina → **AMMATTITAITO**
- b. Suhde työtovereihin ja heidän ammattitaitonsa arvioiminen → **AMMATTITAITO**
- c. Oman toimitusorganisaation toiminta kotitoimituksessa (esimerkiksi mitä toimituksessa tehtiin kentältä tulleella materiaalilla, miten julkaisupäätökset tehtiin)

3. Kenttätoiminta ja pelisäännöt

- a. Tiedonkulku toimitus- ja tapahtumakentän välillä
- b. Journalisteille kotitoimituksista annetut ohjeet Jokelan haastattelu- ja kuvaustilanteita varten
- c. Journalistin ohjeet ja Julkisen sanan neuvosto → **SOVELLETUT PELISÄÄNNÖT**
- d. Talon sisäiset ohjeistukset ja koulutukset → **SOVELLETUT PELISÄÄNNÖT**
- e. Suuren yleisön ja yleisen edun vaikutus → **SOVELLETUT PELISÄÄNNÖT**

Ensimmäinen huomioni oli se, että journalistien toiminta oli laumasieluisista yli välinerajojen – riippumatta toimitus- ja tapahtumakentän välisen tiedonkulun sekä journalisteille Jokelan

haastattelu- ja kuvaustilanteita varten annettujen ohjeiden eroista. Vaikka journalistit ovat tai haluavat kuvitella olevansa erilaisia ja toimivansa uutistilanteissa eri tavoin välineestä riippuen, Jokelassa esimerkiksi tiedonkulun ongelmat olivat kaikille yhteisiä eikä välineiden toimintatapojen eroja ollut helppo huomata. Toinen huomioni oli se, että journalistien tapa määritellä ammattitaitoaan perustui pääosin havaintoihini journalistin asemasta omissa välineessään (eli pääkohtaan 2 ja sen alakohtiin). Kuitenkin journalistit puhuivat ammattitaidostaan myös vertaamalla sitä suoraan tai epäsuorasti muiden välineiden toimintatapoihin (eli havaintoihin alakohdassa 1.c). Se, että journalistit määrittelevät ammattitaitoaan vertaamalla omia tekemisiään muiden välineiden todellisiin tai oletettuihin toimintatapoihin, valottaa journalistisen kentän toimijoiden välisiä rajanvetoja. Se kertoo myös siitä, että journalistin omaan asemaan välineessään vaikuttaa se, millaisena hän näkee välineiden välisten asemien erot journalistisella kentällä: jos journalisti vertaa omaa välinettään toisiin ja pitää sitä esimerkiksi muita kunniallisempaan, hän saattaa myös arvottaa oman ammatillisen osaamisensa korkeammalle kuin toisen välineen kollegan, ja pitää siten itseään omissa välineessään muiden välineiden kollegoita parempaan. Kolmanneksi nostan esiin sen, miten kirjattuja sääntöjä tärkeämpää journalisteille oli noudattaa tilannekohtaista harkintaa. Seuraavaksi pureudun erikseen kuhunkin nimeämäni journalistien toimintaan vaikuttaneeseen tekijään.

5.1.1. Laumasielut heikon tiedotuksen varassa

Journalistisella kentällä toimiminen edellyttää sen toimijoilta erottautumista. Toimijoiden asemat kentällä määrittyvät suhteessa toisiinsa. (Bourdieu 1998, 15, 43.) Erottautuminen on kuitenkin nykyään entistä vaikeampaa, kun taloudellinen paine ja sen mukanaan tuoma kilpailu ovat Suomessakin alkaneet viime vuosikymmeninä vaikuttaa journalistiseen kenttään yhä voimakkaammin. Muutos näkyy tiedotusvälineiden välisenä kiristyneenä kilpailuna mainostajista, lukijoista, kuuntelijoista, katsojista ja kävijöistä. Paine vaikuttaa myös yksittäisten journalistien toimintaan. Tarve metsästää skuuppia ja kilpailla kollegoiden kanssa on välillä hyvinkin voimakas. Bourdieulaisittain ajateltuna tällainen journalistien välinen kilpailu on kielteinen asia, jonkinlaista valmiutta puukottaa kollegaa selkään oman jutun saamiseksi. Kilpailu pakottaa journalistit pohtimaan omaa moraaliaan ja ammatillista etiikkaansa. Journalisti henkilönä voi joutua ristiriitaiseen tilanteeseen, kun oma halu tai haluttomuus dramatisoida tapahtunutta on vastakkain oman välineen taloudellisen edun kanssa. Saattaa myös käydä niin, että kun välineet pyrkivät

erottautumaan toisistaan ja tavoittelevat vimmatusti omaa uutista, he päätyvät uutisoimaan samankaltaisesti samoista aiheista. (Bourdieu 1999, 32, 60; Englund 2008, 69.)

Jokelan tapauksessa uutinen oli kaikille journalisteille sama, eikä uutisvoittoja niiden perinteisessä merkityksessä ollut mahdollista saavuttaa.²⁸ Jokelan koulukeskuksessa oli ammuttu, ja koska tapahtumapaikka oli pääkaupunkiseudulla, muutaman tunnin kuluttua tilanteen alkamisesta jokainen keskikokoinen ja suuri suomalainen tiedotusväline oli paikan päällä. Journalistien oli hankalaa pyrkiä omaan uutiseen kaikkien toimiessa pienellä paikkakunnalla samojen tietojen varassa – varsinkin, kun samaan aikaan verkon keskustelupalstoilla tavalliset ihmiset selvittivät esimerkiksi ampujan taustoja monesti tiedotusvälineitä ja erityisesti paikan päällä olleita journalisteja nopeammin.

Ensinnä tiivis tilanne toi esiin eri välineissä työskentelevien journalistien välisiä suhteita. Kuten Pierre Bourdieukin (1999, 38) toteaa, journalistisen kentän toimijat ovat monesti tiiviissä yhteydessä toisiinsa: he lukevat toistensa tekstejä ja tapaavat toisiaan. Jokelassa olleiden journalistien puheessa painottui se, että he ovat monesti ystäviä välinerajojen ylitse. Kun toisilleen entuudestaan tutut journalistit olivat samassa pienessä tilassa, solidaarisuus porukassa lisääntyi: akkuja lainattiin, vähiä tietoja jaettiin ja poliisien heikkoa tiedottamista päiviteltiin yhdessä. Aiemmin kriisitilanteissa työskennelleet toimittajat ja kuvaajat olivat myös saattaneet tavata Jokelassa olleita kollegoitaan samankaltaisten juttukeikkojen yhteydessä, mikä osaltaan teki työtilanteesta heille tutumman. Jokelassa näkyi kuitenkin myös Bourdieun (emt., 71) mainitsema toisenlainen journalistien välinen yhteys: keskinäinen kamppailu, johon liittyy toisten parjaamista. Paikan päällä ne – monesti nuoret ja uransa alussa olevat – journalistit, joille tilanne oli uusi ja jotka eivät syystä tai toisesta tavallisesti tee juttuja kriiseistä ja onnettomuuksista, kokivat tilanteen useammin kielteisenä kuin ne journalistit, jotka ovat tottuneet toimimaan suurissa tai järkyttävissä uutistapahtumissa.

”Että tuntu kyllä, että ei se tätä ammattikunnan solidaarisuutta mitenkään esiin tuonu se tilanne, ett oman välineen kesken kyllä paljonkin, mutta ei eri välineiden välillä, ainakaan mä en kokenu oikeestaan mitään semmost, mikä ois ollu tavallaan positiivisena jääny mieleen. Että joko oltiin vähän yhdentekeviä toisillemme tai sellasia, että ei oikein osattu suhtautua mitenkään tai sit jos suhtauduttiin, niin siin oli jonkunlaista sellasta ’pois alta, mä tuun nyt’ -tyyppist meininkiä enemmän.” (Journalisti)

²⁸ Uutisvoittojen muuttuneesta luonteesta lisää kotitoimitusten toiminnasta kertovassa kappaleessa 5.2.1. Verkko.

Toisekseen tiivis tilanne paikan päällä toi esiin myös tiedotusvälineiden toiminnan samankaltaisuuden, josta kaikki haastatellut journalistit puhuivat tavalla tai toisella. Osa puhui siitä, miten kaikki välineet päätyivät haastattelemaan samoja ihmisiä, osa kuvaili journalisteja samassa paikassa seisovana massana, jotkut käyttivät jopa sanaa laumasieluin. Yksinkertaisimmillaan samankaltaisen toiminnan voi selittää olosuhteilla ja alueella, jolla tiedotusvälineet toimivat: etäisyydet kolmen keskeisen tapahtumapaikan eli Jokelan koulukeskuksen, kriisikeskukseksi muutetun kirkon ja nuorten kokoontumispaikkana toimineen monitoimitalon välillä olivat käveltävissä. Pieneen tilaan pakkautuneet journalistit olivat jatkuvasti näköetäisyyden päässä sekä toisistaan että jokelalaisista.

Journalistien omasta mielestä eräs selvimmistä syistä välineiden samankaltaiseen käytökseen oli poliisin heikko tiedottaminen: valtaosa journalisteista saapui paikalle alkuiltapäivästä, ja he tuntuvat uskoneen, että jos poliisi olisi kertonut tapahtumien kulusta tarkemmin ennen kello 18 alkanutta virallista tiedotustilaisuutta, eroja välineiden toiminnan välillä olisi ilmennyt enemmän. Tämän perustelun valossa voidaan siis olettaa, että mikäli journalistit olisivat paikan päällä saaneet viranomaisilta perustiedot tapahtuneesta aiemmin, he olisivat saattaneet lähteä kärkkäämmin hankkimaan omaa uutista ja omia haastateltavia jostain muualta kuin kriisikeskuksen, koulukeskuksen ja monitoimitalon muodostaman eräänlaisen Bermudan kolmion sisältä.

Syyttämällä poliisia laumasieluisuudestaan journalistit vetävät kuitenkin liikaa mutkia suoriksi. Toki tiedon puute tapahtumakentällä kietoutuu yhteen journalistien samankaltaisen toiminnan kanssa, mutta journalistien heikoista tiedoista ei kuitenkaan ole aiheellista syyttää ainoastaan poliiseja. Myös kotitoimitusten toiminnalla voidaan katsoa olleen vaikutusta. Kentällä Jokelassa kaikki journalistit olivat samojen heikkojen tietojen varassa – kuten eräs toimittaja asian ilmaisi, tasavertaisessa tiedottamattomuuden tilassa. Normaalilla juttukeikalla journalisti tietää jo lähtiessään, minne on menossa ja mitä ja keitä paikan päällä odottaa. Hänellä on useimmiten perustiedot jutun aiheesta. Loput tarvitsemansa tiedot hän kerää paikan päältä ja varmistaa mahdollisesti puuttuvat faktat puhelimitse toimituksesta tai vasta siinä vaiheessa, kun palaa itse toimitukseen. Perusuutista tehtäessä journalistin ennakkotiedot täydentyvät paikan päällä sukkelaan ja vaikka eivät täydentyisikään heti, niiden paikkaaminen muita reittejä pitkin tai jälkikäteen on helpompaa kuin hektisessä kriisitilanteessa. (ks. esim. Huovila 2005.)

Jokelan tapauksessa journalistien työhön vaikutti tiedon epätasainen jakautuminen: journalistit myönsivät itsekkin tienneensä vain murto-osan siitä, mitä toimituksissa istuvat kollegat ja päälliköt

saivat selville tapahtumien kulusta, ampujasta ja uhriluvusta verkon ja muiden välineiden uutisoinnin kautta. Journalistien mahdollisuudet soittaa toimitukseen olivat pelkästään teknisten ongelmien takia rajatut.²⁹ Toimituksista Jokelaan soitti päivän mittaan useampi eri ihminen, ja puhelujen tarkoitus oli yleensä pyytää journalistia hankkimaan vahvistus jollekin toimituksessa kuullulle huhulle. Sen sijaan, että tiedot olisivat auttaneet journalisteja, niiden sattumanvarainen ripottelu tuntui ennemminkin häiritsevän heidän työtään. Journalistit toivoivatkin, että heillä olisi ollut valmius pitää itse itsensä ajan tasalla esimerkiksi verkkoyhteydellä varustetulla kännykällä.

Koska journalistit eivät siis saaneet tietoa tapahtuneesta poliisilta eivätkä toimituksesta, omien sanojensa mukaan he päätyivät kysymään sitä silminnäkijöiltä. Eileen Berrington ja Ann Jemphrey (2003, 231) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että heikon viranomaistiedottamisen ja median tungettelevan käytöksen välillä on kriisissä suora tai epäsuora suhde: toimittajat voivat sanoa lähestyneensä esimerkiksi uhrien läheisiä, koska eivät saaneet viranomaisilta tietoa, jonka jälkeen viranomaiset syyttävät toimittajia epäeettisestä käytöksestä. (emt., 234–235.) Täytyy kuitenkin muistaa, että silminnäkijähaastatteluja tehdään kriisitilanteissa, vaikka viranomaisilta saataisiinkin tietoa. Niiden tekemistä perustellaan sillä, että ne voivat auttaa journalismia suoriutumaan tehtävistään: niistä saadaan tietoja, tarinoita ja arvioita viranomaisten toiminnasta, jotka herättävät ja ylläpitävät julkista keskustelua. Silminnäkijähaastattelujen ajatellaan myös kertovan yleisölle tragedian mittakaavasta ja antavan monipuolisen ja luotettavan kuvauksen tapahtuneesta. Silminnäkijöiden kertomukset tuovat tapahtuneen tunnetasolle ja tasapainottavat rationaalisuutta korostavaa uutistuotantoa. (Raittila & Koljonen 2009, 56–60.)

Silminnäkijähaastatteluissa on kuitenkin myös omat ongelmansa, niin myös Jokelassa. Vaikka Jokelan kaduilla parveili runsaasti ihmisiä, suurin osa oli alaikäisiä koululaisia, joiden kommentteja journalistit eivät voineet käyttää jutuissaan joko omassa välineessään noudatettavien ikärajojen³⁰ tai nuorten kertomusten huteruuden takia. Lopulta sellaisia silminnäkijöitä, joita journalistit pitivät pätevinä kommentoimaan, oli vain kourallinen. Journalistit olivat harvojen silminnäkijälähteiden varassa ja myönsivät haastatteluissa käyttäneensä samoja silminnäkijöitä kuin vieressä seisleet kollegat. Vaikuttaa siltä, että journalistien oli mielestään normaalitilannetta sallitumpaa toimia samalla tavalla kuin kaikki muutkin, koska epäselvässä tilanteessa näytti siltä, ettei muitakaan vaihtoehtoja ole.

²⁹ Puhelinverkko Jokelassa ei toiminut kunnolla. Lisäksi journalistien työtä vaivasivat muut tekniset ongelmat. (ks. lisää Raittila ym. 2008, 48–49.)

³⁰ Lisää toimitusten noudattamista ikärajoista kappaleessa 5.1.3. Sovelletut pelisäännöt.

”Ja sitten kun meitä on 10–20 paikalla, niin totta kai siinä saattaa olla yhtäkkiä seitsemän mikrofonia. Jos sä et ehdi siihen ryppääseen niin kun samaan, niin sitten se sama otetaan toisella seitsemällä mikrofonilla.” (Journalisti)

”(E)ttä lähinnä vaan siinä vähän seuras vaan, ketä muut haastattelee ja just ett [toisen välineen] haastattelusta mä bongasin just sen [erään moneen välineeseen haastatellun nuoren]. Ett sit oli vähän sillai ja kuulosteli, ett onko he löytäny hyvän tyypin. Ett heti sitte saman ihmisen kimppuun itekin(.)” (Journalisti)

”Ja niitä kuvas ainakin pari kolme tv-kameraa ja niiden ympärillä seiso varmaan 20 toimittajaa, aina kun yksi kävi siinä puhumassa. Joskushan on ollu sellastakin kirjottamatonta sääntöä, että muiden haastatteluihin ei muut mediat mee niin kun salakuuntelemaan, mutta tässä kyl kaikki käytti härskisti hyväks joka ikisen tilanteen, ett jos joku vähänkin puhu, niin kaikki oli siinä.” (Journalisti)

Kriisitilanteessa – ja miksei muutenkin – hyvä haastateltava on rauhallinen, selkeäsanainen ja valmis puhumaan. Samat määreet pätevät kriisipsykologien mukaan myös ihmiseen sokkitilan alkuvaiheessa (Saari 2000, 42–49). Haastattelujen perusteella kriisipsykologian alkeet olivat journalisteille tuttuja, ja lähes kaikki mainitsivat sanan sokkitila jossain muodossa. Monet olivat tietoisia siitä, että yksi tapa reagoida järkyttävään tapahtumaan ja samalla yksi sokkitilan oireista on rauhallisuus ja selkeys. Moni myös tiesi kertoa, että sokissa olevat ihmiset ovat pian tapahtuneen jälkeen kaikkein halukkaimpia puhumaan kokemastaan, mutta muutaman tunnin jälkeen hiljenevät. Näistä tiedoistaan huolimatta osa journalisteista perusteli tekemiään haastatteluja ja niiden käyttämistä juuri haastateltavan rauhallisuudella ja sillä, että haastateltava halusi puhua.

”(S)e [moneen välineeseen haastateltu opettaja] oli semmonen moraalisesti sit taas täysin ongelmaton, koska se oli antanu sen saman jo niin moneen paikkaan ja se oli myös aikuinen, ett se oli niinku sellanen, ett no mikäs tässä. (...) (T)ietenki ku se oli antanu sen saman lausunnon moneen kertaan jo, tai sen haastattelun, mutta se puhu semmosia valmiiksi jäsenneltyjä, lähes kirjakielisiä tai ainakin sellasia lauseita, ett ne ois melkeen voinu suoraan kirjoittaa. Siinä ei ollu mitään niinkua eikä muttaa eikä ajatuksen polveilua, harhailua. (...) Varmaan sekin oli joku omanlaisensa shokki, olihan se ihan hurjan näkönen niis tv-haastatteluis ku ihmiset näki sen tavan, millä se just lauko sitä just sillä lailla, että tavallaan ihanne tv-haastateltava, koska ei tarte yhtään editoida mitään liikutusta pois, mutta tosi hurjan olonen ku se oli niin semmonen robotti.” (Journalisti)

Journalistit siis puhuivat silminnäkijöistä ensisijaisesti tiedonlähteinä. Heidän mukaansa poliisin niukkasanainen ja hidas tiedottaminen johti siihen, että silminnäkijähaastatteluista toivottiin haastateltavien omien kokemusten lisäksi myös faktatietoa tapahtuneesta. Vaikuttaa siltä, että jako faktaa kertovan viranomaisen ja faktat omakohtaisesti kokeneen silminnäkijän välillä sumentui Jokelassa. Myös sellaiset journalistit, jotka vakuuttivat oman välineen linjan olevan kriisitilanteissa silminnäkijähaastattelujen suhteen tiukka, kertoivat tehneensä niitä – tiedonhankinnan nimissä.

Tiedonhankinta siis jollain tavalla oikeuttaa lievennyksiä toiminnalle journalistisella kentällä. Säännöt, joita normaalisti noudatetaan (esimerkiksi haastateltavien ikäraajat) ja asiat, joita normaalisti paheksutaan (esimerkiksi järkyttyneen ihmisen haastattelemineen), voidaan tiedonhankinnan nimissä kiertää. Kun se, mitä saa tehdä, oli ristiriidassa sen kanssa, mitä pitäisi tehdä, tilanne ratkaistiin jälkimmäisen eduksi (vrt. Englund 2008, 259).

Yhteenvedona edellä sanotusta nimeän paikan päällä ilmennelle journalistien laumasieluisuudelle kolme syytä: poliisin heikko tiedottaminen, toimitus- ja tapahtumakentän välisen tiedonkulun heikkous sekä ryppäässä työskennelleiden journalistien taipumus toimia samoin kuin vieressä seisseet kollegat. Paikan päällä journalistit toimivat niiden tietojen varassa, joita onnistuivat haalimaan. Koska haalittavaa ei Jokelassa virallisia reittejä pitkin tuntunut olevan paljoakaan, eivätkä journalistit saaneet kotitoimituksista aina tarpeeksi tietoa, he päätyivät venyttämään sääntöjä ja journalistisen kentän perinteitä tiedonhankinnan ja journalismin tehtävien nimissä. He haastattelivat keskenään samoja ihmisiä, ja heidän toimintansa vaikutti ulkopuolisten silmissä hyvin samankaltaiselta. Erottautuminen, jota Bourdieun mielestä kentällä toimiminen edellyttää toimijoilta, ei ollut paikan päällä Jokelassa mahdollista. Journalistisen kentän eri puolille asemoituneet toimijat, jotka normaalisti kohtaavat toisensa harvoin, heitettiin samoihin hankaliin olosuhteisiin, ja erottautumisen sijasta ensisijaista oli tiedonhankinta keinolla millä hyvänsä. Välineiden väliset erot ilmenivätkin vasta juttujen lopullisessa muodossa ja niiden kuvallisessa ilmaisussa, joista päätettiin toimituskentällä eli kotitoimituksissa.

5.1.2. Ammattitaito

Journalistiselle ammattitaidolle on annettu monia määreitä. Dominique Marchetti (2005, 67) pitää journalistin ammatissa ensisijaisen tärkeänä journalististen tekniikoiden hallitsemista: journalistin tulee olla neuvokas, nopea, röyhkeä, ehtiä paikalle ensimmäisenä ja säilyttää itsenäisyytensä suhteessa lähteisiinsä. Parhaat journalistit ovat niitä, jotka kykenevät käsittelemään mitä tahansa aihetta lyhyellä varoitusajalla ja kirjoittamaan siitä siten, että tavallinen yleisö ymmärtää asian helposti. Hyvän journalistin ominaisuuksia mietittäessä tulee huomioida myös hänen sosiaalinen taustansa ja ammatillinen kehityskaarensa sekä journalistisella kentällä tärkeän kulttuurisen pääoman – esimerkiksi koulutuksen, teknisen osaamisen ja yleistiedon – määrä ja rakenne sekä journalistin ikä, sukupuoli ja työllisyystilanne (esimerkiksi onko hän freelancer, määräaikainen vai vakituinen työntekijä). (emt., 72–73.)

Koska en tässä tutkielmassa voi anonymiteettisistä eritellä journalisteja välineittäin tai niin, että heidän henkilöllisyytensä saattaisi paljastua, on puhuttava journalistien käsityksestä sekä omasta että kollegoidensa ammattitaidosta yleisemmällä tasolla. Tämä ei kuitenkaan näivetä analyysia, sillä journalistien tapa määritellä ammattitaitoa on aineistoni perusteella häkellyttävän samankaltainen välineestä ja journalistin yksilöllisistä ominaisuuksista riippumatta.

Ei ole yllättävää, että journalistit puhuvat ammattitaidosta juuri Jokelan kaltaisen kriisitilanteen yhteydessä. Juuri kriiseissä journalistien ammatillinen suorituskyky on todennäköisesti parhaimmillaan. Journalistit toimivat ammattisuodattimet silmiensä edessä ja ovat äärimmäisen keskittyneitä. Haastatteluissa journalistien kuvaukset omasta olostaan Jokelaan saavuttuaan muistuttavat aiemmissä tutkimuksissa havaittuja journalistien toimintatapoja onnettomuuspaikoilla: adrenaliinitaso kohoaa, ja ammatillinen selkäydinrefleksi käynnistyy. (Englund 2008, 256.) Liselotte Englund (emt., 261–263) puhuu erilaisista rooleista, jotka journalisti voi kriisipaikalla omaksua. Rooleissa sekoittuvat eriasteisesti ne kaksi lähtökohtaa, joista käsin journalisti voi paikan päällä toimia: hän voi olla sekä yksityishenkilö että ammatilainen. Roolit eivät sulje toisiaan pois, ne saattavat muuttua kriisin kuluessa ja yksittäinen journalisti voi omaksua useampia rooleja lyhyessäkin ajassa. Englund painottaa sitä, että ammattimaisen journalistin roolin omaksuminen on toimittajille ja kuvaajille ensisijaista, sillä uutisoinnille olisi tuhoisaa, jos journalistit reagoisivat tapahtuneeseen yksityishenkilönä.

Ammattimaisuus on siis kriiseissä tärkeää, ja Jokelassa paikan päällä olleet journalistit toistivatkin kerta toisensa jälkeen toimineensa ammattitaitoisesti. Journalistien puheessa ammattitaito vaikuttaa määrittävän hyvän journalistin. Haastatteluissa ammattitaidolle annettiin useita määreitä: Ammattitaitoinen journalisti on valmis lähtemään vaikeallekin keikalle eikä kaihdakaan vastuutaan. Vaikka journalisti ei pitäisikään tehtävistään vaikeassa tilanteessa, ammattitaitoisena hän tekee ne. Journalistin pitäisi löytää tarinoita, yksityiskohtia ja jotain, mitä muilla välineillä ei ole, ja hänen tärkein tehtävänsä on hankkia ja välittää tietoa tapahtuneesta.

Kuten kappaleessa 5.1.1. totesin, juuri tiedonhankinnan nimissä journalistisen kentän sääntöjä venytettiin Jokelassa. Tämä havainto on ristiriidassa sen kanssa, että toisaalta journalistien puheessa ammattitaito on osaltaan myös ennalta määriteltyjen sääntöjen noudattamista. Vaikka siis lähestyttäisiin ihmisiä, joita ei välttämättä normaalitilanteessa lähestyttäisi heidän ikänsä tai mielentilansa vuoksi, haastattelujen perusteella journalistin ammattitaito näkyy tällaisissa lähestymisessä asiallisuutena, itsensä esittelemisenä ja kysymysten esittämisenä rauhalliseen sävyyn

– toimimisena hyvän journalistisen tavan ja oman välineen toimintakulttuurin mukaisesti. Tällainen toiminta on merkki ammattitaidosta, ja sellaisena journalistit tuntuivat pitävän myös sitä, että heidät ylipäättään lähetetään Jokelan kaltaiseen tapahtumaan töihin. Vaikka monissa toimituksissa paikalle lähetettiin ne työntekijät, jotka olivat helpoimmin irrotettavissa muista tehtävistä, haastatteluissa nämäkin journalistit uskoivat, että heidän valintansa oli osoitus siitä, että he osaavat työnsä. Siitä olisi myös haluttu kiitosta.

”Mut mä halusin silti ajatella ja haluan ajatella edelleen, että [päällikkö] teki siinä jonkunlaista valintaa, niin kun että se halus lähettää mut sinne, koska se arvostaa mua. Emmä voi tietää onks se näin, mut se tuntu siltä, ja mä haluan ajatella niin, koska ei siit haittaakaan oo.” (Journalisti)

”Mä oisin vaan halunnu kauheesti synninpäästön joltakin esimieheltä, ett kaikki ok, ihan hyvin hoidit. Ett jotenkin sitten, se on kauheen julmaa tavallaan jälkeensä, sit se ehkä menikin semmonen ristiriita, ett siitä tulee itelle jotenkin huono omatunto siitä, että jotain näin kamalaa on sattunu ja mä vaan niin kun toimittajana kaipaisin jotain palautetta siitä työstä, niin siksi se ehkä jää semmoseks niin kun, ett sit se kyllä paino useemman päivän mieltä.” (Journalisti)

Vaikka journalistit puhuivat ammattitaidosta paljon, haastattelujen perusteella sen määrittäminen yleisemmällä tasolla on hankalaa: journalistien on itekin vaikea sanoa, miten heistä on tullut ammattitaitoisia. Yhtäältä ammattitaito vaikuttaa olevan jotain, mitä journalisteille on kertynyt työtä tehdessä. Mats Ekströmin ja Stig Arne Nohrstedtin (1996, 43) mukaan journalistin ammattitaitoisuus kehittyykin journalistisia käytäntöjä oppiessa. Muodollinen pätevyys muodostuu koulutuksen avulla, ja siitä on todisteena arvosanoja ja todistuksia. Muodolliseen pätevyyteen kuuluu journalistieettisten pelisääntöjen, lehdistön ammattisääntöjen sekä sanan- ja painovapauteen liittyvien lakien hallitseminen. Todellinen pätevyys sen sijaan on sitä pätevyyttä, jota toimija voi oikeasti käyttää ongelmanratkaisussa erilaisissa työtilanteissa. (Englund 2008, 265.) Siinä yhdistyvät muodollinen pätevyys ja se, mitä journalisti on työstään sitä tekemällä oppinut. Toisaalta journalistit tuntuivat pitävän ammattitaitoa jonain, joka vaatii elämäkokemusta. Nekin journalistit, joille Jokela oli työtehtävänä ensimmäinen suurempi kriisitilanne, vakuuttivat, että heille oli ehtinyt kertynyt ammattitaitoa elämäkokemuksen muodossa. Liselotte Englund (2008, 267) onkin todennut, että journalistit painottavat elämäkokemustaan tekojaan ohjaavana tekijänä monesti mieluummin kuin työkokemustaan.

Haastatteluissa nousi esiin myös se, että ammattitaitoinen journalisti tietää tehtävänsä, vaikka sitä ei hänelle kerrottaisi. Kaikille journalisteille esimerkiksi vaikutti olevan itsestään selvää, että saadut tiedot ja tarinat soitetaan ensimmäisenä verkkotoimitukseen, vaikka heitä ei niin erikseen

ohjeistettukaan. He myös tiedostivat vaatimuksen välittää tieto eteenpäin nopeasti. Vaikka verkosta ja sen painoarvosta puhuminen olikin päällikkötasolla huomattavasti voimakkaampaa kuin journalistien keskuudessa³¹, myös moni journalisti myönsi verkon vaikuttaneen heidän toimintaansa. Verkko ei kuitenkaan vaikuttanut toimintatapoihin tiedonkeruun yhteydessä vaan siihen, miten saatua tietoa välitettiin eteenpäin toimituksiin, ja välineestä riippumatta journalistit vakuuttivat tiedon keräämisen paikan päällä säilyneen samanlaisena kuin ennenkin: tärkeintä on selvittää, mitä on tapahtunut (ja kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, sen voi journalistien mielestä selvittää silminnäkijöiltä, jos poliisi ja kotitoimitus eivät tapahtuneesta kerro). Sen lisäksi, että toimitus- ja tapahtumakentän välisessä tiedonkulussa oli ongelmia, työn organisoiminenkaan ei aina onnistunut. Päälliköt eivät monesti eritelleet sen kummemmin journalisteilleen, mitä kotitoimitus heiltä odotti. Vaikka journalistit välillä kritisoivat tätä tehtävänjaon puutteellisuutta, monet vakuuttivat silti tietäneensä, mitä heidän pitää tehdä – ammattitaitonsa perusteella.

Haastatteluissa journalistit peilasivat omaa ammattitaitoaan niin omaan välineeseensä kuin kilpaileviin medioihinkin. Omassa välineessä ammattitaitoa vahvasti journalistien luottamus oman talon toimintaan ja omien työtovereiden ammattitaitoon. Luottamus työnantajaan näkyi siinä vaiheessa, kun juttuja muokattiin toimituksissa. Paikan päällä toimineet journalistit eivät monissa tapauksissa itse kirjoittaneet juttujaan eivätkä muokanneet niitä lopulliseen muotoon. Tämä johtui kahdesta syystä: joko journalistit eivät ehtineet takaisin toimitukseen ajoissa työstämään omaa materiaaliaan, tai sitten jutut koostettiin niin monesta eri lähteestä kerätyistä tiedoista, että yksittäisen journalistin materiaalia saatettiin ripotella useisiin eri juttuihin. Vaikuttaa siltä, että ammattitaitoinen journalisti uskaltaa luottaa siihen, että työtoverit osaavat käyttää hänen materiaaliaan hyvin. Vaikka journalisti on saattanut tehdä oman ammattitaitoaan horjuttavan haastattelun tai ottaa kuvan, jota ei pitäisi julkaista, lopullinen vastuu on toimituksessa. Suurin osa haastatelluista journalisteista ei ollut jälkikäteen edes lukenut kaikkia omia juttujaan tai katsonut lähetyksiä, joissa omia pätkiä oli käytetty. Päälliköiden rooli kriisissä on journalistin oman työn kannalta tärkeä vasta siinä vaiheessa, kun journalisti on tehtävänsä tehnyt ja tietonsa hankkinut: sen lisäksi, että journalisti vakuuttaa tietävänsä ilman päälliköiden ohjeistusta, mitä hänen pitää tapahtumakentällä tehdä, hän myös tietää, mitä hierarkiassa häntä ylempänä olevien journalistisen kentän toimijoiden tulee tehdä – hän tietää oman ja muiden oman välineensä toimijoiden habituksen rajat. Tiivistäen voidaan sanoa, että journalistin oma vastuu on paikan päällä, ja siitä eteenpäin päätöksiä tekevät muut.

³¹ Lisää verkon merkityksestä päälliköiden puheessa kappaleessa 5.2.1. Verkko.

”Se, mistä on julkisuudessa puhuttu sen jälkeen ja minkä mä ittekin siinä opin, oli se, että täällä toimituksissa täytyy olla sit joku portinvartija sille, mitä julkastaan, koska niin kun mäkin vaan haastattelin ihmisiä ja suolsin sen kaiken tiedon siinä puhelimesta, kaiken, mitä mä oon saanu selville. (...) Täällä on oltava se joku, joka kattoo sen läpi, ett se on ok, ett se on sellasta materiaalia, ett sen voi laittaa. Ja musta sen pitää nimenomaan olla toimituksessa, koska siellä paikan päällä yrittää vaan saada mahdollisimman paljon tietoo, etkä sä siellä sitä oo niin kun syytäkään ruveta vatvomaan, koska sen pitää mennä eteenpäin ja saada uusia haastatteluja ja kaikkee.” (Journalisti)

”Mut siinäkin se julkasuvastuu ja muu oli selkeesti must kuitenkin täällä päässä, ett mä vaan sanelin ja sit mä luotin siihen, ett ku meillä on kuitenkin toi käsittelykoneisto, ett ensin joku kirjottaa ja sitte sen jälkeen joku käsittelee. Ja tommosissa, mitä tärkeempi juttu, niin sitä enemmän noi uutispäälliköt sitä seuraa niin aika lailla se [keskustelu julkaisupäätöksistä] jäi sit kyllä täällä käytäväks.” (Journalisti)

Journalistit puhuivat ammattitaidostaan myös vertailemalla omaa toimintaansa muihin välineisiin. Vertaaminen tapahtui yleensä negaation kautta: arvosteltiin sitä, miten muiden välineiden katsottiin tai kuviteltiin toimineen väärin eli ammattitaidottomasti. Tällainen kritiikki kohdistui pikemminkin muiden tekemiin juttuihin, ei heidän toimintaansa paikan päällä. Mikäli toimintaa paikan päällä kritisoitiin, sitä kritisoitiin yleisellä tasolla ja paheksuttiin yleisesti esimerkiksi surutaloihin menemistä – ei sitä, että joku tietty väline olisi tehnyt niin. Tälle lienee yksinkertainen syy. Koska journalistit toisaalta myönsivät laumasieluisen käytöksen, paikan päällä ilmenneen toiminnan kritisoiminen olisi saattanut johtaa itsensä soimaamiseen. Suuntaamalla kritiikkinsä lopullisiin juttuihin journalistit käänsivät huomion journalistisen kentän ylemmälle tasolle, pois tapahtumakentältä, jolla he itse toimivat.

Ainoat kilpailijat, joiden toimintaan vertailuissa viitattiin välineen tasolla, olivat iltapäivälehdet. Journalistien puheiden perusteella vanha jako ”pahoihin” iltapäivälehtiin ja ”hyviin” laatumedioihin on yhä olemassa. Samaan aikaan kun iltapäivälehtiä kiiteltiin niiden nopeudesta ja kyvystä tuoda juttu lukijaa lähelle, niiden eräänlainen pahuus on jotain, mihin journalistit tuntuvat viittaavaan puoliksi vahingossa, jollain lailla tavan vuoksi, vaikka eivät osaa nimetä mitään, mikä heitä iltapäivälehtien toiminnassa tai uutisissa olisi häirinnyt. Vaikuttaakin siltä, että muiden välineiden journalistit tuntevat automaattista ylemmydentunnetta iltapäivälehtiä kohtaan. Kun kentän toimijat laukovat toisistaan loukkauksia, niissä ilmenee toimijoiden välinen voimasuhde, jota he pyrkivät joko muuttamaan tai säilyttämään (Bourdieu 1999, 71).

”Kilpailijat mun mielestä röyhkeemmin käytti sitä lapsimateriaalia kuin mitä me. Ja mä aattelin, että onneks mä oon täällä töissä. Ett mä en missään nimessä olisi halunnut joutua tommoseen paikkaan sillä ohjeistuksella, mitä mä voin kuvitella, että jossain, esimerkiks ehkä

iltapäivälehdissä tai sensaatiohakusemmissä päivälehdissäkin, niin varmaan voisin kuvitella, että minkälainen niillä on ollut se ohjeistus ja painostus.” (Journalisti)

”(S)e on ehkä niin kuin ihan yleisestikin, että täällä ei sellasta painostusta meillä tuu kuin vois kuvitella jostain iltapäivälehdestä. Ett se ei niin kun mitenkään aggressiivista, että pakko saada tai muuten ette. Täällä tavallaan luotetaan, ett ne tekee parhaansa, tekee minkä tekee.” (Journalisti)

”Tää on tietysti nyt sellasta ennakkoluuloa, mitä on niin kun iltapäivälehtien toimintatapoja kohtaan, mut että mun mielestä me voidaan toimii niissä samoissa tilanteissa kyl hienotunteisemmin. Niin kun me laatumedioiden edustajat.” (Journalisti)

Haastateltavien puheiden perusteella ammattitaitoinen journalisti ei myöskään päästä tunteitaan pintaan: hän tekee vaikeassakin paikassa työnsä eikä järkyty. Liselotte Englund (2008, 256) on muistuttanut, että toimittajien ja kuvaajien stressireaktiot saattavat iskeä päälle yhtäkkiä vasta päiviä järkyttävän tapauksen jälkeen. Tällöin journalistin suorituskyky alkaa heiketä ja tunteet nousevat pintaan. Erään journalistien ammatti-identiteettiä vahvistavan myytin mukaan journalistit on varustettu jonkinlaisella teräspanssarilla paineita vastaan. Rautaisen journalistin ominaisuuksiin kuuluvat kyvyt hallita stressiä, nujertaa kriisireaktiot ja keskittyä tehtäväänsä. Mielikuva luo harhaluulon siitä, että ammatilliset suodattimet tekisivät journalistista haavoittumattoman. (emt., 254–255.) Muutama haastateltu journalisti myönsi, että Jokelassa kriisikeskuksen pihassa seisseitä itkeviä nuoria katsellessa kylmäsi. Silti työ oli tehtävä ja tunteet sai päästä ilmoille vasta toimitukseen ja kotiin päästyään. Monelle oli tullut paha mieli vasta toimituksessa, kun heille oli ensimmäistä kertaa päivän aikana selvinnyt, mitä Jokelassa on todella tapahtunut. Osalle järkytys iski vasta useita päiviä myöhemmin.

Osa ei kuitenkaan järkyttynyt missään vaiheessa. Yksi syy sille, ettei joillekin tullut paha mieli tapahtuneesta, liittyy Jokelasta heti tapahtumapäivän jälkeen kantautuneisiin huhuihin nuorten aggressiivisesta käytöksestä tiedotusvälineitä kohtaan. Monesta journalistista Jokelan suunnasta tullut mediakritiikki ilman sen tarkempaa välineellistä erittelyä tuntui erityisen pahalta, sillä omassa toiminnassa ei nähty moitteen sijaa. Kun ne ihmiset, joita kohtaan journalistit olisivat voineet kokea myötätuntoa, vastasivat journalistien läsnäoloon haistatteleamalla ja lopulta tekemälläan adressilla, monet journalistit reagoivat nuorten tuntoihin välinpitämättömyydellä.

”(M)ä ainakin loukkaannuin siitä, että minkälaista palautetta sieltä sit nuorilta tuli. Ett kyl mä otin sen jonkun verran itteeni. Ett jotenkin vähän tyyliin, jos ei kelpaa, niin ei sitten. Pitäkää Jokelanne!” (Journalisti)

Osa haastateltavista otti kritiikistä nokkiinsa, koska he olivat antaneet itselleen Jokelassa puhtaat paperit. Ensinnäkään lukijoilta tai katsojilta ei ollut tullut negatiivista palautetta, ja se oli journalisteille merkki siitä, että he olivat tehneet työnsä hyvin. Tällaisessa päätelmässä on kuitenkin puutteita. Jokelalaisnuorten kritiikki ei kohdistunut lopullisiin juttuihin, joita lukijat ja katsojat saattoivat arvioida, vaan tiedotusvälineiden toimintaan, joka oli Jokelassa hyvin samankaltaista. Siksi toisekseen edes se, että journalisti itse koki omat kohtaamisensa jokelalaisten nuorten kanssa onnistuneiksi, ei tarkoita, että ne olisivat menneet nappiin. Yksittäiset välineet, saati sitten yksittäiset journalistit, eivät erottuneet massasta. Vallalla oleva käsitys tuntuu olevan se, että journalistisella kentällä ei ole kollektiivista vastuuta kaikkien välineiden yhteisestä toiminnasta ja kukin väline vastaa vain omista tekemisistään. Tämä johtaa vaikeaan tilanteeseen. Kun kritiikki toiminnasta kohdistuu nimenomaan koko kentän toimintaan eikä yksittäisiin toimijoihin, se, että yksittäinen toimija ei vastaanota kritiikkiä, ei tarkoita, ettei sille olisi syytä. Siten oman ammattitaitoisuuden perusteleva sille, ettei ole tullut haukutusiksi, ei kanna kovinkaan pitkälle.

Yhteenvedona edellä sanotusta voidaan todeta, että journalistit päätyvät kehäpäätelemään määritellesään itse omaa ammattitaitoaan: journalisti on ammattitaitoinen, kun hän toimii oman ammattitaitonsa varassa. Vaikuttaa siltä, että ammattitaidon määrittelemistä tärkeämpää on ammattitaidon painottaminen, sillä se on yksi vaatimus journalistiselle kentälle astumiselle. Ammattitaito sen tarkemmin määrittelemättäkin on osa journalistin habitusta. Sen ansiosta journalistit osaavat toimia ”oikein” kussakin tilanteessa. Sen lisäksi, että journalistien pitää olla ammattitaitoisia, heidän pitää osata vetää kentän toimijoiden väliset rajanvedot oikeaoppisesti. Vaikka esimerkiksi iltapäivälehtiä ollaan valmiita kehuaan niiden valmiuksista toimia kiihtyneessä mediakilpailussa, niiden juttuihin ja toimintatapoihin viitataan silti muissa välineissä silloin, kun halutaan nostattaa omaa asemaa. ”Saatettiin toimia huonosti, mutta ei sentään niin huonosti kuin iltapäivälehdet” -tyylinen kommentti vaikuttaa olevan olennainen osa journalistisen kentän rakennetta. Voi myös olla, että Jokela heitti vettä myllyyn välineiden välisen erottautumisen suhteen. Koska jokelalaisten nuorten kritiikki kohdistui koko journalistiseen kenttään, eikä kenttä kokonaisuudessaan katso olevansa vastuussa kaikkien yhteisestä toiminnasta, välineiden välisten erojen ja erityisesti oman ammattitaidon painottaminen korostui haastatteluissa.

5.1.3. Sovelletut pelisäännöt

”Että kylhän niitä vaatimuksii voi esittää ja voi täällä toimituksessa istuneet ihmiset tai telkkarin ääressä istuneet siviilit voi esittää kaikenlaisii mahtavii korjauksia, mut se on vähän eri tilanne siellä paikan päällä.” (Journalisti)

Yksi Mark Deuzen (2005, 446–447) nimeämistä viidestä journalismia määrittelevästä ihanteesta journalistien ammatillisessa itsemäärittelyssä on etiikka, jota journalistit joutuivat pohtimaan myös Jokelan koulusurmien yhteydessä. Journalistietiikassa on kyse kahdesta ristiriitaisesta vaatimuksesta: yhtäältä journalismilta vaaditaan totuudenmukaisuutta, toisaalta ihmisten huomioonottamista ja kunnioitusta, ja juuri näiden kahden vaatimuksen yhteentörmäys Jokelassa nähtiin. Vaikeassa tilanteessa journalistit toimivat aiemmin sisäistämiensä käsitysten ja pelisääntöjen mukaisesti, tai kuten Pierre Bourdieu (1999, 70) sanoisi, heidän toimintaansa vaikuttavat journalistiseen kenttään liittyvät pakot. Pakot ilmaistaan usein eettisinä kieltoina: ”se on välineemme hengen vastaista” tai ”täällä ei voi tehdä noin”. Vaikka journalistisen kentän mekanismit ilmenevät yksittäisten toimijoiden tekojen kautta, journalistisen kentän rakenne on silti se, joka määrittää mekanismeja, niiden vaikutuksia muihin kenttiin sekä vaikutusten voimaa ja suuntaa. Eettiset ohjeet ovat siis osa journalistisen kentän rakennetta, ja ne heijastuvat kentän toimijoihin ja heidän toimintaansa (emt., 104) – myös Jokelassa toimineisiin journalisteihin.

Suomessa journalistien toiminnan eettiseksi ohjenuoriksi on kirjattu kahdenlaisia erilaisia ohjeita ja sääntöjä: koko kenttää sitovat Journalistin ohjeet³² sekä välineiden omat ohjeet tai tyylikirjat.³³ Näiden kirjatuiksi pelisäännöiksi nimittämieni ohjeiden vaikutus journalistien toimintaan Jokelassa oli kahtalaista. Paikan päällä olleet journalistit kyllä tietävät molempien ohjeiden olemassaolosta ja ovat enemmän tai vähemmän perehtyneet niiden sisältöön, mutta tosipaikan tullen niiden noudattamisen edelle vaikuttaa asettuvan niiden soveltaminen senhetkisiin tarpeisiin sopiviksi.

Journalistin ohjeisiin toimintansa ohjenuorina journalistit viittasivat haastatteluissa harvoin ja viitatessaankin ylimalkaisesti. Suomessa Journalistin ohjeet (2011) ovat erittäin löyhät, eikä niiden

³² Kuten Journalistiliiton verkkosivuilla kerrotaan: ”Journalistin ohjeet on vahvistettu Julkisen sanan neuvoston (JSN) kannatusyhdistyksessä, joka edustaa itsesääntelyyn sitoutuneita journalistien ja julkaisijoiden yhteisöjä sekä JSN:n perussopimuksen erikseen allekirjoittaneita joukkoviestimiä. Journalistin ohjeilla on siten käytännössä koko joukkoviestintäalan hyväksyntä ja tuki.”

³³ Columbian yliopiston Dart Center for Journalism and Trauma on erikoistunut tukemaan toimittajia, jotka uutisoivat muun muassa väkivaltarikoksista ja sodista. Verkostoon kuuluu toimittajia, tutkijoita ja lääkäreitä, ja se on Mark Braynen (2009) johdolla tehnyt oman Trauma ja journalismi -ohjeistuksensa, joka on myös suomennettu. Lisäksi on olemassa Suomen Lääkäriliiton ja Suomen Journalistiliiton (2008) allekirjoittama Lääkärien ja toimittajien yhteinen tiedotussuositus.

avulla voi tehdä muuta kuin suuntaa-antavia tulkintoja siitä, miten journalistien tulisi paikan päällä toimia esimerkiksi Jokelan kaltaisissa kriisitilanteissa. Yhteensä 35:sta ohjeesta viiden voidaan katsoa liittyvän jollain tavalla siihen, miten Jokelassa olisi voitu toimia:

9. Työtä tehdessään journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammatinsa. Tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Jos yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja ei voida muutoin selvittää, journalisti voi tehdä haastatteluja ja hankkia tietoja myös tavallisuudesta poikkeavilla keinoilla.
17. Haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään. Hänelle on myös kerrottava, jos haastattelua voidaan käyttää useammissa välineissä. Haastateltavalle pitää aina kertoa, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi.
28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.
29. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta.
30. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

Haastattelujen perusteella Journalistin ohjeet tuntuvat olevan jonkinlainen yleinen taustaoletus, jonka pohjalta journalistit toimivat, mutta he eivät katso, että kaikki kentän toimijat voivat suhtautua niihin kirjaimellisesti kaikissa tilanteissa. Journalistin ohjeita enemmän oman toiminnan arvioinnissa painotettiin Julkisen sanan neuvoston (JSN) päätöksiä ja nostettiin esiin se, että JSN:n tekemät päätökset rajaavat journalistieettisesti sopivaa toimintaa – eli journalistien mielestä tiedotusvälineiden toiminta on tuomittavaa vasta, kun JSN on tuominnut sen. JSN:n tehtävä on tulkita hyvää journalistista tapaa, ja se käyttää ohjenuoranaan Journalistin ohjeita. Tässä valossa Journalistin ohjeiden väheksyminen ja Julkisen sanan neuvoston samanaikainen kunnioittaminen vaikuttaa ristiriitaiselta.

”No Journalistin ohjeet nyt on sillä lailla, että niitä aina toimitetaan ja sitä pidetään niin kun esillä tällasessa tapauksessa aika paljonkin, mut ne nyt on aika kuitenkin löyhät tavallaan ne ohjeet. Että se, että ei, ei medially voi olla pilkuntarkkoja toimintaohjeita niin kun yleisohjeita kaikille toimittajille, ei sellanen vaan toimi niin. Me, se on niin laaja kenttä, mitä me tehdään töitä.” (Journalisti)

”Nyt jos, tällasten pohdintojen jälkeen Julkisen sanan neuvosto päättää esittää jotain, jonkinlaisia tapoja niin, niin totta kai media ottaa ne, uskoisin suurin osa mediasta, jos ei kaikki, niin ottaa ne varmasti ihan tosissaan. Niitä käytetään sitten seuraavaan tapaukseen tälläsenä runkona, koska niin on sovittu.” (Journalisti)

Kirjatuista pelisäännöistä Journalistin ohjeita enemmän journalistit antoivat painoarvoa oman välineensä ohjeille ja säännöille. Vaikka monissa toimituksissa talon sisäisiä ohjeistuksia ja tyylikirjoja on täydennetty raportoinnin etiikkaan ja moraaliin liittyvillä ohjeilla, haastatteluissa harva osasi suoralta kädeltä sanoa esimerkiksi, minkä ikäisiä nuoria omassa välineessä saa haastatella tai miten silminnäkiähaastatteluja käytetään.

”On vaikea tietää oikeesti niinku mikä on esimerkiks [oman välineen] linja tällasessa tilanteessa. Mä en oo koskaan, siis niinku koskaan nähny mitään paperia siitä, ett miten tällaset tilanteet pitäis kuvata tai pikemminki miten ei pitäis kuvata. Ett ehkä jossain pitäis olla joku toimintasuunnitelma tai joku, ett miten toimittais, ku nyt tuntu että mentiin, mentiin niinku vaan tunteella.” (Journalisti)

Suurimmaksi osaksi talon oma etiikka ja ohjeistus ilmenevätkin hiljaisessa, kirjoittamattomassa muodossa, esimerkiksi jatkuvissa toimituksellisissa keskusteluissa (Englund 2008, 74). Journalistista moraalialia on kuvattu muovautuvaksi, venyväksi ja joustavaksi. Moraalikysymykset sovitetaan jokaiseen erilliseen tilanteeseen, ja ammatin ja organisaation yhteisiä normeja käytetään lähinnä tienviittana. (Ekström & Nohrstedt 1996, 250.) Jokelassa olleet journalistitkaan eivät tuntuneet toivovan omalta talolta tarkkoja linjavetoja, sillä heidän mukaansa jokainen tilanne on erilainen ja tiukkojen rajojen sijasta tärkeämpää olisi teknisten valmiuksien parantaminen, tilannekohtaisen harkinnan käyttäminen ja käytännön tilanteisiin liittyvän koulutuksen lisääminen.

”(E)i voida vetää niinkään tiukkaa rajaa, että alaikäinen ei ole lähde, alaikästä ei voi haastatella. Ei semmoseen mun mielestä voi lähteä, eikä pidä lähteä vaan pitää olla se terve harkintakyky, ett keneltä ja missä tilanteessa voidaan kysyä.” (Journalisti)

”Niin kyl ois ehkä ihan kiva että siihen sais jotain koulutusta aika paljonkin. Että miten, mikä on se, ett mitä siellä voi kohdata? Miten niissä vois mahdollisimman hyvin toimii niissä tilanteissa? Ja sellasta, just niitä shokissa olevien ihmisten haastattelemista ja lasten haastattelemista ja muuta. Ett toimittajan valmiuksii ois kyl ihan kiva, jos parannettais näissä asioissa. (---) Sinänsä ne on välinekohtasia juttuja, mut kyl mun mielestä ois ihan hyvä, että myös meidän koulutuksessa tai jossain olis, näistä asioista puhuttais.” (Journalisti)

Omasta mielestäni käytännön koulutukselle on tarvetta, sillä hyviä eettisiä määreitä pitää julkaisemisen lisäksi noudattaa myös käyttäytymisessä paikan päällä. Ei riitä, että jokin kuva jätetään julkaisematta, kun pelkkä kuvaamishetki voi olla kuvattaville loukkaava kokemus. On ongelmallista, että journalistit eivät monesti saa kriisitilannekoulutusta työssään eivätkä

opiskeluaikana, sillä he ovat kriisitilanteissa ristiriitaisessa roolissa. Heidän läsnäolonsa on yleisen edun mukaista, mutta raportointiin kohdistuu ristiriitaisia odotuksia: journalistin tulisi samaan aikaan olla nopea ja korrekti, lähestyä ja ottaa etäisyyttä, informoida ja kyseenalaistaa sekä jahdata uutista ja olla huomioonottava. Vaikeinta on luultavasti se, että journalistit ovat paikalla ”vain” silminnäkijöitä, eivät auttajia. (Englund 2008, 79.) He saapuvat tapahtumapaikalle ensimmäisten joukossa, usein kiireessä ja sen kummemmin valmistautumatta. Koska juttu on tuotettava tiukassa aikataulussa, journalistit vaihtavat ikään kuin automaattivaihteelle. Syntyy uusia tilannekohtaisia sääntöjä paikan päällä olevien journalistien ja toimituksen välisissä epämuodollisissa keskusteluissa sekä toimittajan ja kuvaajan tehdessä paikan päällä itsenäisiä päätöksiä. Sekavassa tilanteessa journalistit nojaavat rutiineihin ja aiempiin kokemuksiinsa. Tehdyt ratkaisut riippuvat monesti siitä, miten esimerkiksi eettiset periaatteet on sisäistetty rutiineihin, ja kriisin keskellä tehdyt päätökset voivat saada odottamattoman suuren painoarvon. Median voimistuneen kaupallistumisen myötä journalistiin kohdistuu työnantajan suunnasta yhä kovempia paineita, joiden alla omat eettiset harkinnat ja hienotunteisuus saattavat unohtua. (emt., 73, 259; Rahkonen 2005; Berrington & Jemphrey 2003; 229, 242.)

Vaikka kriiseihin liittyvälle koulutukselle olisi tarvetta, tiukkojen, kaikkia koskevien pelisääntöjen luominen journalistiselle toiminnalle paikan päällä ei saa journalisteilta kannatusta. Ennakkoon rajattujen toimintamahdollisuuksien katsotaan vaikeuttavan tilannekohtaisen harkinnan mahdollisuutta, eivätkä parhaatkaan säännöt voi kattaa kaikkia mahdollisia tilanteita. Yksityiskohtaiset säännöt, joihin jokainen väline olisi sitoutunut, vaikuttavat utopistisilta: journalistien ajatus kulkee rataa, jonka mukaan sääntöjä on turha tehdä, sillä kaikki eivät niitä kuitenkaan noudattaisi. Välineiden välinen epäluottamus vaikuttaa kuuluvan journalistisen kentän rakenteeseen, eivätkä kaikille yhteisiksi kirjatut tarkat säännöt sen vuoksi toimisi.

Voidaan siis sanoa, että kirjatut pelisäännöt kriisitilanteessa eivät vaikuta olevan kentällä toimiville journalisteille tärkeitä. Tärkeämpiä ovat julkilausumattomat yleisön tarpeet, jotka tuntuvat leijuvan jossain kirjattujen pelisääntöjen yläpuolella. Ne ovat niitä, joiden tyydyttämiseksi journalistin on paikan päällä toimittava. Journalistit ovat omien puheidensa perusteella vastuussa lukijalle ja katsojalle, jonka tiedontarpeen tyydyttämiseksi heidän pitää tehdä kaikkensa. Journalisti ei kriisitilanteessa palauta mieleensä, mitä talon tyylikirjassa sanotaan alaikäisten haastattelemisesta, vaan hän tuntuu arvioivan itse sekä oman ja työkavereidensa ammattitaidon nojalla, voiko nuorta haastatella ja ennen kaikkea sitä, voiko nuoren haastattelun julkaista. Kirjattujen pelisääntöjen merkitys korostuukin journalistisen kentän tasoista toimituskentällä, missä julkaisupäätökset

tehdään. Jokelan tapaus nosti kuitenkin mielenkiintoisella tavalla esiin tarpeen säännöille myös tapahtumakentällä paikan päällä. Tätä tarvetta eivät esittäneet niinkään journalistit vaan heidän uutisointinsa kohteet, jokelalaiset nuoret. Heidän kritiikkinsä erotti myös selvästi toisistaan käytännön toimintaan liittyvät pelisäännöt tapahtumakentällä ja julkaisupäätöksiin liittyvät pelisäännöt toimituskentällä. Itse pitäisin tärkeänä välinekohtaisia sääntöjä liittyen tapahtumakentän toimintaan kriisitilanteissa. Ne auttaisivat välineitä erottautumaan toisistaan, kun ne voisivat ilmoittaa toimivansa omien, ennalta kirjoitettujen ja myös yleisölle julkaistujen sääntöjensä mukaan.

5.2. Kotitoimituksissa

Silläkin riskillä, että Jokelasta puolenpäivän maissa kantautunut tieto ampumisesta olisi osoittautunut yksittäiseksi harhalaukaukseksi koulun pihassa, tiedotusvälineet käynnistivät uutiskoneistonsa niin isolla teholla kuin oma taso salli. Muutaman tunnin kuluttua kaikkien aineistossa mukana olevien välineiden edustajia oli paikan päällä ja työ kotitoimituksissa eteni täyttä vauhtia. Päälliköiden haastatteluista käy ilmi, että prosessi käynnistyi kuin minkä tahansa isomman uutistapahtuman kohdalla: päätettiin, ketkä lähtevät paikan päälle, työtehtävät toimituksessa jaettiin ja päälliköt alkoivat hallinnoida tilannetta parhaansa mukaan.

Nimesin analyysissäni kolme tekijää, jotka vaikuttivat päälliköiden toimintaan kotitoimituksissa: ensimmäinen tekijä oli verkko ja sen aiheuttama kiire tehdä julkaisupäätöksiä, toinen oli luottamus oman toimituksen onnistumiseen ja kolmas käsitys siitä, mikä on media ja median rooli kriiseistä uutisoitaessa. Kuten journalistien, niin myös päälliköiden kohdalla toimintaa selittävät tekijät sekoittuivat yli rajaamieni journalistisen kentän osa-alueiden.

Kuvio 2. Päälliköiden toimintaan vaikuttaneet tekijät kotitoimituksissa

1. Tiedotusvälineen asema journalistisella kentällä (eli välineiden väliset suhteet)

- a. Journalistin kontaktit muiden välineiden journalisteihin
 - b. Journalistin kokemukset tiedotusvälineiden toiminnan samankaltaisuudesta
 - c. Oman välineen toimintatapojen ja juttujen vertaaminen muihin
- VERKKO**

2. Journalistin oma asema välineessään ja suhteet työyhteisössä

- a. Journalistin oma ammattitaito ja tehtävät journalistina
 - b. Suhde työtovereihin ja heidän ammattitaitonsa arvioiminen
 - c. Oman toimitusorganisaation toiminta
(esimerkiksi mitä toimituksissa tehtiin kentältä tulleella materiaalilla, miten julkaisupäätökset tehtiin)
- LUOTTAMUS
OMAN
ONNISTUMISEEN**

3. Kenttätoiminta ja pelisäännöt

- a. Tiedonkulku toimitus- ja tapahtumakentän välillä
 - b. Journalisteille kotitoimituksista annetut ohjeet Jokelan haastattelu- ja kuvaustilanteita varten
 - c. Journalistin ohjeet ja Julkisen sanan neuvosto
 - d. Talon sisäiset ohjeistukset ja koulutukset
 - e. Suuren yleisön ja yleisen edun vaikutus
- MEDIA**

Ensimmäinen huomioni on se, että havainnot päälliköiden toimintaan vaikuttaneen verkon paineesta perustuivat pääosin siihen, millaisena päälliköt näkivät oman välineensä aseman journalistisella kentällä (eli pääkohtaan 1 ja sen alakohtiin a ja b): Verkko aiheutti kiirettä ja kilpailua, teki tarpeelliseksi tarkkailla muiden tekemisiä ja vaikutti siihen, miten omaa toimintaa perusteltiin muiden samanlaisella tekemisellä. Kuitenkin verkkokilpailussa pärjäämiseen vaikutti myös päälliköiden tapa organisoida toimituksen työt ja tehdä julkaisupäätöksiä (eli alakohdan 2.c havainnot). Toiseksi huomioni on se, että päälliköt luottivat vankasti siihen, että oma toimitus onnistuu uutisoinnissa, ja vaikka tiedonkulku toimitus- ja tapahtumakentän välillä oli monesti puutteellista, päälliköt eivät tuntuneet pitävän sitä esteenä omien työtehtäviensä suorittamiselle. Epäonnistuneesta tiedonkulusta huolimatta päälliköt uskoivat journalistien tietävän, mitä heiltä odotetaan, ja luottivat myös kotitoimituksen kitkattomaan toimintaan. Kolmanneksi päälliköiden toimintaan vaikutti se, millaisena he näkivät median roolin kriisitilanteessa. Heidän tavassaan puhua

median tehtävistä kriisitilanteissa oli kuultavissa vertailuja muihin välineisiin. Median onnistuminen kriiseissä ei riipu vain journalistisen kulttuurin hyvien tapojen mukaan toimimisesta ja oman talon tavasta toimia, vaan se liittyy myös muiden toimintaan. Päälliköt tuntuivat ajattelevan, että kun media tekee työnsä kriisissä onnistuneesti, kaikki välineet ovat samalla viivalla, mutta kun media tekee kriiseissä virheitä, ne ovat kunkin välineen omia. Seuraavaksi pureudun kuhunkin nimeämäni tekijään erikseen.

5.2.1. Verkko

Jokela oli ensimmäinen iso verkkokoetus suomalaisille tiedotusvälineille. Verkkokilpailun taloudelliset paineet näkyivät niin sähköisissä kuin printtimedioissakin. Kisa siitä, kuka saa suurimmat kävijämäärät, oli käynnissä, ja erityisesti päälliköt tunsivat sen aiheuttaman paineen. Verkon vaikutus kuuluikin enemmän heidän kuin journalistien haastatteluissa. Päälliköiden puheessa verkko vaikutti olevan haaste, johon oli jo ennen Jokelaa tartuttu, mutta josta ei oltu vielä saatu kunnon otetta. Verkko on lisännyt päälliköiden työnsarkaa huomattavasti, kun sen lisäksi, että heidän pitää miettiä, *mitä* voidaan julkaista, he joutuvat pohtimaan sitä, *missä vaiheessa* tieto julkaistaan.

Ensinnäkin Jokelan koulusurmien yhteydessä julkaistuissa verkkouutisissa oli omia sisällöllisiä haasteitaan. Päälliköt joutuivat miettimään, mitä tehdä ampujan jälkeensä jättämällä materiaalilla.³⁴ Yhtäältä ampujasta katsottiin teon vakavuuden ja sen herättämän maailmanlaajuisen kiinnostuksen perusteella olevan oikeutettua kertoa heti kaikki mahdollinen. Toisaalta päälliköt pohtivat sitä, saiko ampuja juuri haluamaansa julkisuutta tiedotusvälineiden toistaessa hänen materiaaliaan. Voidaankin pohtia, tekivätkö tiedotusvälineet ampujasta aktiivisen toimijan journalistisella kentällä esittämällä hänen materiaaliaan omassa välineessään (vrt. Hakala & Sumiala 2008).

”Sit me otettiin se [ampujan video] pois [verkosta], koska se ei tavallaan enää ollu niin ajankohtanen, että se oli ihan turhaan tavallaan siellä sitten. (...) (S)iinä alkuvaiheessa sillä oli uutisarvoa(.) (...) Että se kysymys oli lähinnä siitä, että me katottiin, että se videomateriaali, mitä tää [ampuja] oli tuottanut, että me ei esitetä sellasta, jossa ois äärimmäistä väkivaltaa ja silleen.” (Päällikkö)

³⁴ Ampuja jätti IRC-Galleriaan ja YouTubeen valokuvia ja videoita itsestään sekä kirjoituksia, joita tiedotusvälineet käyttivät uutisoinnissaan.

Sisällöllisiä haasteita aiheuttivat myös jokelalaisnuorten haastattelut ja kuvat: kuinka tärkeää on saada heti verkkoon silminnäkijöiden haastatteluja, jotka on annettu tilanteen ollessa vielä päällä ja jotka ovat pääasiassa silminnähden järkyttyneiden nuorten selostuksia tapahtuneesta? Jo ennen verkon vaikutuksen kasvua tutkimuksissa on todettu, että kriisitilanteissa oman toiminnan eettinen punninta jää toimituksissa vähäiseksi. Kiivaassa työrytmissä periaatteellisten kysymysten pohdinnalle ei ole aikaa ja journalistisen työn tekijät pyrkivät selviytymään työn paineista turvautumalla entuudestaan tuttuihin ammatillisiin rutiineihinsa. (Heinonen 1995, 91; Ekström & Nohrstedt 1996, 90.) Kun päälliköt puhuivat nuorten haastattelujen julkaisemisesta, he vetosivat erityiseen hienotunteisuuteen, joka heidän mukaansa omassa välineessä kyllä osattiin.

Sisällöllisten pohdintojen lisäksi verkko on muuttanut julkaisupäätösten vauhtia. Uutisvoitto sai Jokelassa uuden merkityksen: kun aiemmin uutisvoitto tarkoitti sitä, että jokin väline julkaisee tietoa, jota muilla ei ole, nyt kisattiin siitä, kuka ehtii julkaista tiedon ensimmäisenä. Julkaisuvauhtiin vaikutti Jokelan yhteydessä se, miten muut välineet toimivat. Vaikka monet päälliköt kielsivät toimineensa muiden vanaveneessä, jokainen myönsi seuranneensa kilpailijoiden julkaisutahtia tiiviisti ja pistäneensä merkille, mitä muut välineet kertoivat esimerkiksi uhrien määrästä tai ampujasta. Kuitenkin lähes jokainen päällikkö vakuutti verkossa tehtyjä julkaisupäätöksiä perustellessaan, että oma väline toimi harkitummin, vaisummin tai hitaammin kuin muut välineet. Vaikka päälliköt tuntuivat pitävän verkon nopeutta journalistisella kentällä nykyään vaadittavana elementtinä, moni kuvaili hanakasti, miten omassa välineessä seurattiin hämmentyneinä muiden välineiden uskallusta julkaista jotain, mikä omassa toimituksessa liikkui vasta huhuna. Vaikka oman välineen toiminta haluttiin tällä tavalla erottaa muista, verkkojulkaisupäätöksistä puhuessaan päälliköt kuitenkin myönsivät, että jos kaikki muutkin olivat saman asian jo kertoneen, oma julkaisukynnys madaltui.

”Tietysti siinä vaiheessa kun lopullisia julkaisupäätöksiä tehtiin, niin ehkä, ehkä näin ei pitäisi olla, mutta luulen, että suurimmassa osassa toimituksia niin koko ajan peilattiin siihen, mitä muut olivat jo kertoneet.” (Päällikkö)

”Joo toisen välineen, toisen välineen toimittaja [otti yhteyttä ja pyysi uhreihin liittyvää juttumateriaalia]. Ett siinä muistan, ett mulle tuli sellanen ällistynyt olo että, ett miks he aikoo julkasta nuo, sellasia.” (Päällikkö)

”Mä oon yleensäkin ollu vähän ylivarovainen silloin, kun on ollu näitä kriisipäiviä silleen, että mitä, että mieluummin liian myöhään laitan ulos kun liian aikasin.” (Päällikkö)

Ei loppujen lopuksi ole ihme, että juuri päälliköt puhuivat verkon vaikutuksesta, sillä siihen liittyvä vastuu julkaisupäätöksistä kasaantuu raskaimmin heidän harteilleen. Päälliköiden pitää pystyä toimimaan entuudestaan omaksumiensa yleisten ja välinekohtaisten periaatteiden mukaisesti mutta ottaa samalla huomioon se, millainen tieto ylittää verkkojulkaisuun vaadittavan rajan ja millä perusteilla. Bourdieulaisittain verkkokilpailun voimistuminen on merkki journalistisen kentän heteronomisen navan eli kentälle ulkoisten taloudellisten voimien vahvistumisesta ja taloudellisen pääoman voiman lisääntymisestä (Benson & Neveu 2005, 4), mikä muuttaa päälliköiden työnkuvaa. Päälliköille kuuluu jo entuudestaan asemansa perusteella sellaista pääomaa, joka pätevöittää heidät tekemään vaikeita päätöksiä, mutta heidän tapaansa puhua verkon voimakkaasta vaikutuksesta liittyy se, että heidän työhönsä verkko on tuonut selvästi uudenlaisia ulottuvuuksia. Päätöksenteon taustalla vaikuttaa entistä voimakkaammin taloudellinen paine.

Voidaan sanoa, että haastatteluiden perusteella verkko tuntui vaikuttavan päälliköiden toimintaan lähes joka yhteydessä: Koska verkko vaatii nopeutta, julkaisupäätöksiä piti tehdä nopeasti. Koska verkon keskustelupalstoilla liikkui paljon huhuja ja epävarmoja tietoja, oli tiedotusvälineiden tehtävä tuottaa yleisölle varmaa, journalistisen prosessin läpikäynyttä tietoa. Koska verkossa olivat kaikki kilpailijat, omille sivuille piti tuottaa sisältöä, joka pitää netinkäyttäjät otteessaan. Moni päällikkö perusteli verkon avulla myös sitä, miten niin oman välineen kuin kilpailijankin journalistit toimivat paikan päällä Jokelassa. Verkon aiheuttaman kilpailun vuoksi paikan päällä oli entistä enemmän tiedotusvälineiden edustajia, jotka tuottivat entistä enemmän materiaalia. Koska paikan päällä tietoa ei ollut tarjolla nopeasti ja kattavasti, journalistit saattoivat päälliköiden arvioiden mukaan syyllistyä ylilyönteihin – koska verkkouutisointi niin vaati. Tässä suhteessa päälliköiden näkemykset eroavat paikan päällä olleiden journalistien ajatuksista siitä, miten verkko vaikuttaa heidän työhönsä. Journalisteille työ tapahtumakentällä oli samaa kuin ennenkin, ja verkon vaikutus näkyi pääosin siinä, miten kerätyt tiedot soitettiin ensin verkkotoimitukseen.

Verkkouutisoinnin lisääntyminen ja laajentuminen tuntuu siis vaikuttaneen kriisitilanteessa paikan päällä toimivia journalisteja enemmän päällikkötason toimijoihin. Verkko näkyy ja tuntuu journalistisen kentän eri tasoilla, mutta kriisissä paikan päälle tapahtumakentälle lähetetyt journalistit toimivat enemmänkin vanhojen rutiinien varassa eivätkä niinkään mieli verkkouutisoinnin roolia omassa työssään. Erityisesti kriisijournalismissa, jossa julkaisupäätöksiin liittyy normaalia uutistilannetta enemmän uutisoinnin kohteeseen liittyviä arkaluontoisia asioita ja yksityisyyden suojaa koettelevaa ainesta, julkaisupäätösten tekemisen vauhdittuminen on ongelmallista. Päälliköiden työssä verkon vaikutus lisää myös sitä, miten välineet peilaavat omaa

toimintaansa suhteessa muihin journalistisen kentän toimijoihin ja tarkkailevat muiden samankaltaista toimintaa.

5.2.2. Luottamus omaan onnistumiseen

Päälliköiden työtä kriisitilanteessa voi kuvailla armeijatermein, niin kun muutama päällikkö haastatteluissa tekikin. Ensimmäinen tehtävä on koota joukot, valita etulinjaan lähtevät, varmistaa reservien vahvuus, järjestää tehtävät ja kontrolloida sitä, että kaikki tekevät niin kuin on sovittu. Päälliköiden perustelut päätöksistään siitä, keitä Jokelaan lähetetään, vaihtelivat. Yhtäältä mietittiin yksinkertaisesti sitä, ketkä ovat helpoiten irrotettavissa muista tehtävistä ja pääsevät nopeimmin paikalle. Toisaalta paikalle haluttiin kokeneita toimittajia ja kuvaajia, joille kriisitilanteessa toimiminen ei ole uutta. Kuitenkin päälliköiden käsitys siitä, minkä verran kokemusta journalisteilla kriisitilanteissa toimimisesta oli, erosi siitä, miten journalistit itse kuvailivat omaa kokemustaan. Osa päälliköistä myös epäili, oliko paikalle lähetetty journalisti paras mahdollinen valinta, mutta puolusteli silti valintaansa.

”(N)yt alkaa jopa olla sellasta, ett joutuu joillekin nuorille toimittajille jopa muistuttamaan siitä, että mikä on meidän tehtävä ja rooli tässä, ett me ollaan kuitenkin niitä tiedonvälittäjiä ja ne on hoidettava ne omat hommat, vaikka se kurjalle tuntuisikin. Ett myös, että tällästen vaikeiden asioiden käsitteleminen kuuluu siihen ammattitaitoon.” (Päällikkö)

”(S)e kentällä olo, ihmisten kohtaaminen ja muu, niin se oli hyvin paljon sitten ihan, tai luotin siinä hirveesti näitten ihmisten omaan persoonaan. Tiesin, että ne on semmosia hyviä toimittajia, ja siis semmosia, osaavat lähestyä ihmistä.” (Päällikkö)

Nekin journalistit, jotka kertoivat, että heillä on vain vähän kokemusta kriisien uutisoinnista, sanoivat nojanneensa ammattitaitoonsa. Myös päälliköt luottivat journalistien ammattitaitoon. Siinä missä journalistit kuvailivat omaa ammattitaitoaan kehäpäätelmämäisesti, päälliköille journalistin ammattitaito merkitsee sitä, että journalisti tietää oman välineensä toimintatavat ja päällikkö voi luottaa journalistiinsa. Päälliköiden luottamus niin kentällä olijoihin kuin toimituksen muihin työntekijöihin tuntuukin vaikuttavan siihen, miten päälliköt organisoivat toimitustyötä. Vaikka moni päällikkö myönsi journalistien tapaan, että tiedonkulussa ja työtehtävien organisoimisessa tapahtumakentän suuntaan oli ongelmia, he kertoivat luottaneensa kaiken järjestyvän, koska he olivat varmoja tapahtumakentällä toimivien osaamisesta. Tiedonkulun ongelmat siis myönnettiin ongelmiksi, mutta ne eivät nousseet ylitsepääsemättömiksi esteiksi, koska päälliköiden mukaan journalistit tiesivät kyllä, mitä tekivät.

Tämä sekä journalistien että päälliköiden puheessa toistuva tapa viitata journalistien selkäytimessä virtaavaan ammattitaitoon on kiinnostava havainto. Kukaan ei tunnu osaavan määritellä ammattitaitoa sen tarkemmin, mutta kaikki luottavat siihen, että sekä itsellä että toisilla sitä on. Tämä liittyy siihen, miten vaikeaa on määritellä ne pääsyvaatimukset, joita journalistiselle kentälle astuvalle journalistille voidaan asettaa. Koska journalisteiksi päätyy ihmisiä hyvin erilaisilta opiskelu- ja elämäniloilta eikä ammattiin ryhtyminen edellytä mitään erillistä pääsykoetta, se, mitä journalistilta vaaditaan, tuntuu jäävän kunkin välineen määriteltäväksi. Ainoa ehdoton edellytys vaikuttaa olevan ammattitaito, jonka olemassaoloa toistellaan ja jonka perusteella kaikki tietävät, miten toimia kussakin tilanteessa.

Ehkä juuri luottamus journalistien ammattitaitoon vaikutti siihen, että päälliköt teroittivat sääntöjä ja antoivat ohjeita tapahtumakentälle harvakseltaan. Sen sijaan, että journalisteja olisi ohjeistettu siitä, miten paikan päällä tulee toimia, ketä lähestyä ja ketä haastatella, päälliköt keskittyivät siihen, mikä päätyi julkaisuun asti. Heidän työnkuvansa kannalta tämä on tietysti ymmärrettävää, mutta kriisitilanteissa tapahtumakentällä olijoiden koordinoiminen on normaalia uutistilannetta tärkeämpää ja siihen tulisi satsata.

”Mä en sellasta linjausta tehny, että mun täytyy ihan tunnustaa, että mä en sanonu, eikä ymmärtääkseni myöskään vastaava päätoimittaja, joka oli mun yläpuolella, niin ei me sen illan aikana otettu kantaa siihen, että esimerkiksi, että meidän pitää näitä nuoria lähestyä tai muuta.” (Päällikkö)

”Voisin kuvitella, että niille [journalisteille paikan päällä] ois sanottu, että olkaa siellä missä tapahtuu ja tehkää haastatteluja niin paljon kun ehditte.” (Päällikkö)

Sen lisäksi, että monet päälliköt sanoivat luottaneensa journalisteihin heidän kokemuksensa takia, päälliköt perustelivat myös omaa toimintaansa kokemuksella. Oman työuran ja menneinä vuosina kohdattujen kriisitilanteiden ansiosta päälliköt kokivat olevansa päteviä tekemään työtään – Bourdieun sanoin heillä on siis työssä vaadittavaa pääomaa. Haastattelujen perusteella kokemukseen kuuluu se, että tunteet pitää osata laittaa työtä tehdessä syrjään. Jos kentällä oleva journalisti toimi kuin automaattivaihteella, niin teki myös päällikkö toimituksessa. Vaikka tarkkoja ohjeita kriisitilanteen varalle ei toimituksissa vaikuttanutkaan olevan, ja nekin ohjeet, joita ylös oli kirjattu, koskivat enemmän käytännön toimitustyön organisoimista kuin eettistä harkintaa³⁵,

³⁵ VTM Laura Juntusen tekeillä oleva väitöskirja käsittelee talon sisäisten ohjeiden ja tyylikirjojen sisältöä ja merkitystä toimitustyössä syvällisemmin. Lyhyesti voidaan sanoa, että Jokelaa edeltävissä talon sisäisissä ohjeissa ja tyylikirjoissa kriisitilanteisiin liittyvät kohdat sisälsivät lähinnä ohjeita organisaation järjestymisestä. Jokelan jäljiltä monissa taloissa

päälliköt tiesivät, mitä tehdä. Vasta kotona tai muutama päivä myöhemmin tapahtumien todellinen järkyttävyys saattoi iskeä.

Osa journalisteista kritiikki, jota jokelalaisnuoret heidän toimintaansa jälkikäteen kohdistivat, ahdisti, osa suhtautui siihen puolustautuen ja loukkaantuneena. Journalistit joutuivat miettimään enemmän omaa toimintaansa ja oman työnsä organisoimista kuin päälliköt, jotka viittasivat kritiikkiin työhön kuuluvana ja vetosivat julkaistujen juttujen laatuun. Haastatteluissa monet päälliköt perustelivat oman välineen toiminnan onnistumista sillä, että negatiivista lukijapalautetta ei tullut – täten uutisoinnissa ei voinut olla mitään vikaa. Juuri tämä onkin ongelma: uutisoinnin onnistumista korostamalla ei päästä sen kritiikin juurelle, jota Jokelan suunnasta esitettiin, eli pohtimaan sitä, miten journalistit toimivat paikan päällä kriisitilanteessa. Päälliköt eivät puuttuneet oman työnsä puutteisiin tai alaistensa toimintaan paikan päällä, vaan kuittasivat kritiikin oman työnkuvansa lopputuloksella eli lopullisella uutisella – eli puhuivat asiasta vain toimituskentän tasolla.

Päälliköiden suhtautuminen kritiikkiin oli toteavaa: julkiseen työhön kuuluu julkinen kritiikki, ja se pitää kestää. Sitä ei saa ottaa henkilökohtaisesti. Päälliköiden me-tasolla kritiikkiä ei tarvitsekaan ottaa henkilökohtaisesti. Monet päälliköt tuntuivat nimittäin kuulleen Pierre Bourdieun sanat siitä, miten tulisi puhua journalistisesta kentästä yksittäisten journalistien sijasta: päälliköiden puheessa tekijöinä olivat häkellyttävän voimakkaasti me ja meidän välineemme, ei päällikkö yksittäisenä ihmisenä. Kun journalistisen kentän toimijaan viitataan puhumalla meistä, päälliköiden on helpompi erottaa meidät muista ja vetää rajoja kentällä toimivien välineiden ja niiden toimintatapojen välille: *meillä* kaikki hoidettiin moitteetta, *meillä* kaikkien työpanokseen voitiin luottaa, ja vaikka työn organisoimisessa saattoi ilmetä puutteita, *meidän* välineemme onnistui uutisoinnissa hyvin.

5.2.3. Media

Vaikka päälliköt haluavat erottaa oman välineensä muista, rajanvedossa on omat hankaluutensa. Päälliköistä tuntui olevan vaikeaa tarttua mediaan kohdistuneeseen kritiikkiin, sillä muiden välineiden arvostelemista ei erityisesti päällikköasemassa pidetä hyväksyttävänä. Varsinkin Jokelan kaltaisessa tilanteessa, jossa kritiikki kohdistui tiedotusvälineisiin kokonaisuudessaan, muiden

oltiin uudistamassa ohjeita konkreettisemmiksi ja niihin sisällytettiin esimerkiksi ohjeita haastateltavien kohtaamisesta kriisitilanteessa.

kritisointi saattaa johtaa oman pesän likaamiseen, jos välineessä ei oltu täysin varmoja omasta toiminnasta. Päälliköiden haastattelut tehtiin ennen kuin Julkisen sanan neuvosto (JSN) antoi päätöksiä Jokelan tapauksesta. Päälliköt olivat arkoja arvostelevaan minkäänlaista toimintaa paikan päällä ennen kuin JSN oli journalismin itsesääntelijänä vetänyt rajan sopivan ja epäsovikuvan välille.³⁶

”(Jos siellä on ollu sellasta mediaa, joka on käyttäytynyt niin kuin niin sanotusti törkeästi, niin kyllä se on ammattikunnalle aika surullista. (...) Ett tota, ett mäkin kannatan kyl sitä, ett näistä tehtäis kyl ihan kanteluita Julkisen sanan neuvostoon.” (Päällikkö)

”Ja varmaan paljon riippuu just siitä että, siitä ett vaikka sen Julkisen sanan neuvosto nyt ei mikään Jokela-tuomioistuin olekaan, mutta varmaan paljon siitä, että kuinka paljon he siellä pystyvät ottamaan käsittelyyn.” (Päällikkö)

Päälliköiden haluttomuus kritisoida muiden toimintaa ei kuitenkaan estänyt sitä kokonaan. Kuten journalistitkin, päälliköt vetivät osaltaan rajaa ”roskan” ja ”laadun” välille. Monien päälliköiden puheessa iltapäivälehdet edustivat räikeintä tapaa tehdä journalismia. Päälliköiden tapa vetää rajaa muihin ilmeni selvimmin heidän tavassaan pitää omaa julkaisutahtia rauhallisempaan kuin muiden. Kritisoidessaan muiden julkaisemia epävarmoja tietoja päälliköt viittasivat monesti iltapäivälehtiin, vaikka heillä ei olisikaan ollut mitään konkreettista kritisoitavaa niiden toiminnasta. Samaan tapaan kuin journalistitkin, päälliköt kiittelivät iltapäivälehtiä niiden nopeudesta. Iltapäivälehtien rinnalla päälliköt peilasivat oman välineensä tekemisiä Helsingin Sanomiin: lehden tapa uutisoida ampujasta ja ampumisen yksityiskohdista³⁷ herätti närkästystä, ja vaikutti päälliköiden mielestä rikkovan sitä asemaa vastaan, joka Helsingin Sanomilla on Suomen journalistisella kentällä.

”(S)iinä ehkä raskainta oli juuri se, että se oli Hesari. Ja se oli uutissivulla viitossivun alareunassa ja mä en voinu lopettaa sen lukemista kesken. Ja silloin mä mietin, että mihin tätä tarvitaan. Ett vaikka niin kun ylpeydellä kilpailee toisenlaisella tuotteella Helsingin Sanomia vastaan, niin silti Helsingin Sanomiin liittyy se tietty, jo heidän pelkkiin resursseihin liittyvä velvoite, joka heitä velvottaa että he toimisivat joissakin asioissa eri tavalla kuin pienemmät lehdet.” (Päällikkö)

”(M)e lähdettiin sit siitä, että ei kuitenkaan lähdetä esittämään häntä [ampujaa] tämmösenä sankarina, niin kun meidän mielestä esimerkiksi Hesari teki. Sillähän oli niin kun mielettömän iso henkilökuva seuraavana päivänä tästä [ampujasta].” (Päällikkö)

Haastattelujen perusteella sanoisin, että Helsingin Sanomilla Suomen suurimpana sanomalehtenä on muiden välineiden toimijoiden silmissä runsaasti sekä taloudellista että kulttuurista pääomaa, jonka

³⁶ Lopulta JSN antoi kaksi langettavaa päätöstä, jotka koskivat ampujan kotitalon ulkopuolella kuvatun materiaalin julkaisemista.

³⁷ Helsingin Sanomat julkaisi marraskuun 8. päivän numerossaan viisipäiväisen kuvan ampujasta. Lisäksi lehti selosti yksityiskohtaisesti rehtorin kuolintavan.

perusteella siltä odotetaan erityisen soveliaista käytöstä. Journalistisen kentän rakenteeseen kuuluu toimijoiden kilpailu oman henkilökohtaisen ja oman välineen hallussaan pitämän pääoman lajin vahvistamiseksi, ja Helsingin Sanomien tekemän virhearvion innokas osoittaminen antaa muille välineille mahdollisuuden pönkittää omaa asemaansa.

Journalisteille oman välineen toimintakulttuurin ja arvomaailman omaksuminen – eli Bourdieun sanoin doksa, yhteisesti hyväksytyt ennako-oletukset kentän toiminnasta – on osa astumista journalistiselle kentälle. Journalistin tulee oppia erottamaan oma välineensä muista välineistä, ja erityisesti päällikkötasolla muista välineistä puhuttiin oman välineen kautta: Kun päällikkö haukkuu muita, hän sanoo, että näin ei omassa välineessä toimittaisi. Kun hän kehuu itseään, hän puhuu siitä, miten meillä on tapana toimia. Päälliköiden meidän välineemme -retoriikka vaikuttaa olevan osa sitä tapaa, jolla päälliköt puolustavat omaa välinettään muita vastaan. Rivijournalisti voi ajatella olevansa yksittäinen toimija työyhteisönsä muiden toimijoiden joukossa, mutta päällikkö on asemansa puolesta vastuussa sekä hierarkiassa alemmalla olevista että koko välineen maineesta.

Rajanvetoa muihin välineisiin päälliköt tekivät myös määritellessään, mikä on media. Monien haastateltavien mielestä Jokelasta kantautunut kritiikki tuntui epärealistiselta, koska se suuntautui mediaan erään päällikön sanoin ”yhtenä suurena möhkäleenä”.³⁸ Ensimmäisenä median rajojen ulkopuolelle moni päällikkö sulki verkossa toimivat foorumit, joissa yksityiset kansalaiset välittävät tietoa, joka ei ole kulkenut journalistisen prosessin läpi. Tämän rajanvedon jälkeen alkoi oman välineen erottaminen muista. Iltaapäivälehdet, sensaatiolehdet, laatulehdet, paikallislehdet, maakuntalehdet ja valtamedia ovat päälliköiden puheiden perusteella eri kategorioissa suomalaisella journalistisella kentällä. Iltaapäivälehdeille Jokela oli erityinen tapaus, sillä Jokelassa muiden tiedotusvälineiden katsottiin astuneen niiden perinteiselle tontille (Raittila ym. 2008, 119–121).

”Me nyt toimitaan [toisen iltaapäivälehden] kanssa aika samantyyllisesti tämmösissä tilanteissa, samoilla periaatteilla ja ollaan aika tarkkoja. Ett meitä ehkä yllätti se, millä tavalla maakuntalehdet, Hesari ja kaikki muut lähti tekemään. Nehän teki todella isosti tän. Ja tota, ne teki jonkun verran vielä, tää on mun henkilökohtainen arvio, mut ett ne teki vähän rajummin kuin me, sen sisällöllisesti. (---) Ett tosi moni lehti lähti tekemään asiaa samalla tavalla kun millä, mikä on niin kun iltaapäivälehtien se perustapa hoitaa asioita. Ja ne ylilyönnit tapahtu, tapahtu monesti siellä päässä.” (Päällikkö)

³⁸ Liselotte Englund on tehnyt väitöskirjassaan samantyyllisen huomion. Journalistit pahastuivat siitä, miten Göteborgin diskopalon jälkeisessä keskustelussa koko ammattikunta sai kärsiä yksittäisten kollegojen journalistieettisistä virhearvioista (Englund 2008, 257–258).

”Että tietyllä tavalla se, että musta se on vähän niin kun semmosta erikoistakin ja vähän kaksnaamasta, että siis tommoset perinteiset viestimet joutuu hirveen ryöpytyksen...” (Päällikkö)

”Minä karttasin sanaa laatulehdistö, koska on vaan lehdistöä. Mutta on erilaisia lehtiä, on iltapäivälehtiä, jotka on omanlaisiaan ja joku 7 Päivää on ihan omassa genressään. Ja välineitten niin kun genrejenkin moralisointi on minusta ehkä vähän halpamaista kollegoja kohtaan.” (Päällikkö)

Vaikka päälliköt paheksuivat puhetta yhdestä isosta mediasta, puhuessaan median tehtävistä he olivat monesti valmiita niputtamaan kaikki välineet samaan kasaan. Päälliköiden mielestä median tehtävä on välittää tietoa ja palvella yleisöä. Jokelan kaltainen tapahtuma kosketti koko Suomea, ja median tulee toimia kollektiivisen surun paikkana. Vaikka siis kritiikkiä ei haluttaisi vastaanottaa yhtenä suurena joukkona, siihen on helpompi vastata yhdellä äänellä. Se ääni painottaa median tehtäviä länsimaisessa demokratiassa ja puolustaa sananvapautta.

5.3. Muiden kenttien toimijat

Tässä luvussa pohdin, miten journalistisen kentän ulkopuoliset toimijat – jokelalaiset nuoret ja yleisö – vaikuttivat kentän toimintaan Jokelasta uutisoitaessa ja sen jälkeen. Pierre Bourdieun mukaan journalistisen kentän ulkopuoliset toimijat, kuten mainostajat tai poliitikot, saattavat esimerkiksi taloudellisella paineella vaikuttaa kentän toimintaan. Journalistit itse pelkäävät ulkopuolisten toimijoiden horjuttavan journalismin itsemääräämisoikeutta ja rajoittavan sananvapautta. (Schudson 2005, 218.) Tämä pelko heijastui myös siihen, kuinka kentän toimijat suhtautuivat jokelalaisten nuorten kritiikkiin ja miten he vastustivat nuorten vaatimusta koko kenttää koskevista pelisääntöistä. Journalisteista jokainen uutistilanne on erilainen, tarkat säännöt saattaisivat rajata kentän toimijoita liikaa eikä kukaan ulkopuolinen voisi sääntöjä sanella. Jokelan yhteydessä on kuitenkin kysyttävä, tuliko vaatimus pelisääntöistä kentän ulkopuolelta, vai saattoivatko Jokelan nuoret nousta hetkellisesti journalistisen kentän toimijoiksi? (vrt. Klinenberg 2005, 174.) Ensin uutisoinnin kohteena oleminen teki heistä osan uutista, ja sitten adressin myötä passiivisista kohteista tuli aktiivisia toimijoita. Adressi pakotti journalistisen kentän miettimään toimintaansa ja antoi myös yleisölle mahdollisuuden pohtia journalistien toimintatapoja. Tässä valossa on mielestäni oleellista miettiä, kumpuaako nuorten ja yleisön ajatuksista vain kritiikkiä, jonka journalistinen kenttä kokee itseään rajoittavaksi, vai myös todellisia muutostarpeita kentän toimintatapoihin.

5.3.1. Jokelalaiset nuoret³⁹

Jokelalaiset nuoret julkaisivat mediakriittisen adressinsa keskiviikkona tapahtuneita koulusurmia seuranneena sunnuntaina. Adressin kritiikki oli poikkeuksellista, sillä se ei kohdistu uutistuotteisiin. Jokelalaiset kritisoivat tiedotusvälineiden edustajien toimintaa paikan päällä: sitä, miten nuoria lähestyttiin, haastateltiin ja kuvattiin. Kritiikkiin on aiemmin tehdyn tutkimuksen avulla melko hankalaa pureutua, sillä uutisoinnin kohteen ääni on suomalaisessa mediatutkimuksessa jäänyt kuulumattomiin. Tutkimuksissa journalismia ovat muun muassa arvioineet viranomaiset, kansalaisjärjestöjen jäsenet ja asiantuntijat, joita on haastateltu medioissa oman alansa edustajina (Kunelius 2000b), mutta niin sanottujen tavallisten ihmisten kokemuksia haastateltavana olemisesta on tutkittu vähemmän. Virpi Koivisto (2007) käsitteli pro gradu -tutkielmassaan mielenterveysongelmistaan haastatteluja antaneiden kokemuksia mediasta. Koiviston tutkielma on harvinainen, koska siinä on perehdytty tavallisten ihmisten kokemuksiin uutisoinnin kohteena olemisesta, ja siksi hyödynnän sitä pohtiessani jokelalaisten nuorten kokemuksia.⁴⁰

Kuten journalistien laumasieluista käytöstä käsitelleessä luvussa 5.1.1. kävi ilmi, journalistit kertoivat lähestyneensä jokelalaisia nuoria, koska halusivat heiltä tietoa tapahtuneesta. Silminnäkihaastatteluja kriisitilanteissa on perusteltu myös sillä, että ne kertovat yleisölle tragedian mittakaavasta ja tasapainottavat rationaalisuutta korostavia uutisia (Raittila & Koljonen 2009, 56). Lisäksi jokelalaisten nuorten haastattelemisen voi katsoa liittyvän laajempaan journalismin muutokseen. Jo yli vuosikymmen sitten Anu Kantola (1998) totesi, että journalismista on tullut entistä asiakaslähtoisempää ja juttuja kirjoitetaan entistä ihmisläheisemmästä näkökulmasta. Samalla journalistisesta kielestä on tullut konkreettisempää ja tavalliset ihmiset pääsevät useammin ääneen. (emt., 29–30.)

Journalistit suhtautuivat nuorten haastattelemiseen työtehtävänä. He asettivat tunteensa syrjään työnteon ajaksi, kun taas Jokelan nuoret ja nuorille annettuun kriisityöhön osallistuneet kuvailivat tiedotusvälineiden toimintaa tunteikkaasti. Tunnepitoinen kuvailu selittyy ensinnäkin sillä, että koulusurmat vaikuttivat konkreettisesti monien haastateltavien elämään. Toisekseen nuorten

³⁹ Koska jokelalaisten nuorten saaminen haastateltaviksi oli hankalaa (lisää ongelmista Kangasluoma 2008 ja Raittila ym. 2008, 28–29), heidän haastattelujaan täydentävät kriisityöhön osallistuneiden kertomukset. Moni asia tässä luvussa perustuu Jokelan koulusurmat mediassa -raportin lukuun 4, joka on pitkälti minun kirjoittamani.

⁴⁰ Merkittävin ero Koiviston haastateltavien ja Jokelan nuorten mediakokemusten välillä johtuu ajasta: mielenterveyskuntoutujilla oli jopa monta päivää aikaa miettiä haastatteluun suostumista, kun taas haastattelupyynnöt nuorille Jokelassa esitettiin yllättäen ja heidän ollessaan järkyttyneitä. Silti kokemuksia voi osin verrata. Mielenterveysongelmat ovat haastateltavalle herkkä ja henkilökohtainen aihe samalla tavalla kuin Jokelan kaltaisen järkyttävän tapahtuman läpikäyminen.

kohtaamisiin tiedotusvälineiden kanssa liittyi molempiin osapuoliin vaikuttaneita inhimillisiä tekijöitä: huono sää, väsymys ja nälkä. Kolmas syy tunnepitoisuudelle on se, että tunne oli jokelalaisille työkalu, jolla käsitellä tapahtunutta. Journalistit olivat Jokelassa tekemässä työtään, joka oli työhön liittyvien rutiinien ja ammatillisten sääntöjen ohjaamaa. Kriisin kokijat, jokelalaiset, toimivat tilanteessa ilman tuttuja rutiineja, sillä koulusurmat rikkoivat ne. Heille jäi jäljelle tunne, jonka varassa toimia. Haastatteluissa nuoret kuvailivat tiedotusvälineitä sanoilla, joissa paha olo kuului: muuri, massa, runsas, ahdistava, iholle tuleminen, apinajoukko, lokki, haaskalintu, härdelli ja mediahelvetti. (Raittila ym. 2008, 53–54.)

Nuorten ahdistus on helppo ymmärtää, sillä heidän silmissään journalistit vaikuttivat tunteettomilta. Liselotte Englund (2008) haastatteli väitöskirjaansa varten journalisteja, jotka olivat uutisoimassa vuoden 1998 Göteborgin diskopalosta, jossa 63 nuorta kuoli ja 213 loukkaantui. Englundin mukaan nuorten ja journalistien välille syntyi vastakkainasetteluja, sillä nuorten oli vaikea ymmärtää, miten kukaan pystyi kirjoittamaan ja ottamaan kuvia samaan aikaan, kun heidän ystävänsä kuolivat. Erityisesti kuvaajat kokivat Göteborgissa tilanteen epämiellyttäväksi, sillä he eivät pystyneet piilottamaan kameroitaan. (emt., 251.)

Koska jokelalaiset nuoret tunsivat itsensä kriisin keskellä voimattomiksi, he halusivat saada oman äänensä kuuluviin. Esimerkiksi silloin, kun nuoret sytyttivät kynttilöitä koulun viereiselle lammelle ja pyysivät turhaan kuvaajia olemaan kuvaamatta, he pahoittivat mielensä. Koska nuorten haastateltavien mielestä heidän toiveitaan ei kunnioitettu, he kyseenalaistivat journalistisen työn sisällön kokonaisuudessaan. (Raittila ym. 2008, 58–60.) Haastattelujen perusteella nuorilla ei kuitenkaan ollut kovin tarkkaa käsitystä toimittajien työnkuvasta. Kaikki ymmärsivät, että toimittajien työhön kuuluu tiedon välittäminen, mutta tiedonvälitystehtävän toteuttamisen sijaan nuoret epäilivät toimittajien toimineen kaupallisuuden paineen alla ja noudattaneen toimituksista tulleita käskyjä. Nuorille tuntui myös olevan epäselvää, keneltä ja miten tietoa normaalissa uutistyyössä hankitaan.

”Seuraavana päivänä tulee kysymään kaikkee. Mikä sen uhrin nimi ja tällasta suunnilleen. Ett aika törkeesti käyttäyty mun mielestä suurin osa.” (Nuori)

”Poliisi ei oo julkassu niit uhrien nimiä. Jos ei omaiset oo kertonu, ni toi [uhrin nimen julkaiseminen] on periaattees kielletty.” (Nuori)

”Ett kolme, neljä päivää pääs mässäilee sil tiedolla, niin mitäs siinä, no hyvä, vuositulot kasvaa kaikilla. Liikevaihto nousee tollases puuhassa. En mä usko, ett siinä mitään muuta syytä oli.” (Nuori)

Journalisteille nuoret olivat tiedonlähteitä, mutta osa nuorista ja kriisityöhön osallistuneista oli sitä mieltä, ettei nuoria olisi pitänyt haastatella lainkaan. Osa ei paheksunut haastattelemista, kunhan tietyt reunaehdot täyttyvät: haastatteluun pitää olla nuoren oma ja alaikäisen nuoren tapauksessa myös vanhempien lupa, mutta mielellään pitäisi haastatella vain täysi-ikäisiä, ja ennen kaikkea tulee odottaa, kunnes tilanne on rauhoittunut. Myös Virpi Koivisto (2007, 59) painottaa harkinta-ajan tärkeyttä arkaluontoisista aiheista annettujen haastattelujen yhteydessä. Eräällä Koiviston haastattelemista mielenterveyskuntoutujista oli huono kokemus antamastaan radiohaastattelusta, joka Koiviston mukaan meni pieleen kolmesta syystä: haastateltava ei sisäistänyt sanomisiensa päätyvän julkisuuteen, hänellä ei ollut aikaa miettiä sanomisiaan tai korjata niitä myöhemmin eikä toimittaja huolehtinut siitä, että jutussa ei puhuta muiden ihmisten yksityisasioista. (emt., 59–60.) Jokelassa moni haastattelu epäonnistui samoista syistä, jotka vielä korostuivat nopeatahtisen kriisiuutisoinnin puitteissa.

Jokelalaisten nuorten mielestä journalistit olivat inttäviä. Heistä tuntui, että journalistit lähestyivät heitä kerta toisensa jälkeen, ja haastatteluihin suostuneet nuoret vastasivat jatkuvasti samoihin kysymyksiin: missä he olivat ampumisen alettua, tunsivatko he uhreja ja ampujaa ja miltä heistä tuntuu. Osa ei osannut varautua siihen, millaisia asioita toimittajat heiltä kysyvät. Kieltävää vastausta haastattelu- tai kuvauspyyntöihin ei aina uskottu, vaan nuoria pyydettiin sanomaan ”edes jotain”. Jotkut nuoret olivat myöhemmin katuneet ja kertoivat myös kavereidensa katuneen haastattelujen antamista. Koska kaikki toimittajat eivät esitelleet itseään tai ainakaan haastateltavat eivät muistaneet toimittajien henkilöllisyyttä sekavan tilanteen jälkeen, nuorten oli vaikea perua sanomisiaan. Toimittajat eivät myöskään jättäneet yhteystietojaan. (Raittila ym. 2008, 58–59.)

Nuorten puheesta nousi esiin myös se, millainen heidän mielestään olisi ollut hyvä kohtaaminen journalistin kanssa: kohtelias lähestyminen, kuunteleminen, luvan pyytäminen kuvaamiseen, vanhempien suostumuksesta kysyminen ja haastateltavan sanomisiin reagoiminen. Samaan tyyliin hyvästä toimittajasta puhuivat Koiviston (2007, 44) haastattelemat mielenterveyskuntoutajat. Heidän mielestään hyvä toimittaja esitti selkeitä kysymyksiä ja suhtautui haastateltavaan tasavertaisesti. Hyvä haastattelija oli asiantunteva, ei painostanut, piteli ohjia omissa käsissään, ei pyrkinyt sensaatiohakuiseen juttuun eikä kiirehtinyt. Koivisto kuitenkin muistuttaa, että vaikka keskusteluilmapiirin on hyvä olla avoin, liian jutusteleva ja kaverillinen haastattelutapa voi harhauttaa haastateltavaa puhumaan ohi suunsa. (emt., 45, 47–48.) Sama vaara oli Jokelassa. Vaikka nuoret pitivät myötätuntoista toimittajaa miellyttävänä ja sekä he että kriisityöhön osallistuneet olisivat toivoneet, että journalistit olisivat asettuneet kriisin kokeneiden asemaan ja

punninneet sopivaa käytöstä sitä kautta, liiallinen myötätunto saattaa olla journalisteille haitallista. Journalistien on toimittava kriisipaikalla ensisijaisesti ammattilaisen roolissa, sillä uutisoinnille – ja mahdollisesti myös journalistien omalle toimintakyvyille – olisi tuhoisaa, jos he reagoisivat tapahtuneeseen yksityishenkilönä (Englund 2008, 261–263).

”Siis jos sä [toimittaja] et saa sitä haastattelua, niin sehän on meidän vika sit tietty. Jotkut ei vaan kykene puhumaan ilman ett ne halkee, ratkee, menee rikki. Ett voisko yrittää ymmärtää.” (Nuori)

”Mutta ehkä siinä ois hetki pitäny ajatella sitä, ett entä jos on ite siinä kameran tai muistilehtiön toisella puolella. Miltä siinä tilanteessa saattais tuntua. Se ois ehkä vähän muuttanu sitte, no en tiiä.” (Nuori)

Vaikka Jokelan nuoret ja kriisityöhön osallistuneet toivoivat empatiaa tiedonhankintaan, lopullisesta uutisesta liiallinen tunteellisuus tulisi heidän mielestään karsia. Uutisissa olisi nuorten mielestä pitänyt keskittyä faktoihin tapahtuneesta. Tämä sopii myös kriisipsykologien suositukseen siitä, että kriisin kokeneilta tulisi tuoreeltaan kysyä vain faktoista, ei tunteista. (Nikkanen 2007; Saari 2000, 132.) Nuoret eivät ymmärtäneet ”miltä nyt tuntuu” -tyylisten kysymysten mielekkyyttä. Turha dramatisointi ei nuorten mielestä ollut tarpeellista. Eräs nuori kertoi kotimaisen lehden netti-tv:lle antamastaan haastattelusta:

”Sanotaan vaikka, ett mun mielestä se oli, se ei ollu ollenkaan miellyttävä. Ett se niin kun jollain tavalla dramatisoi sitä, niin kun tosi paljon ja sit se oli silleen, ett sano heti siinä aluks, että ’tässä mun vieressä on näitä Jokelan koululaisia niin kun itkeneitä, valvoneen näkösi’. Ett se heitti sinne väliin tollasta dramatiikkaa, joka oli mun mielestä tosi ärsyttävää, ett se yritti tehdä siitä just semmosen ison show’n ja.” (Nuori)

Journalistit ovat kriisissä erityisen vaikeassa tilanteessa. Muiden kenttien toimijat, kuten poliisit, kriisityöntekijät, lääkärit tai kuntien työntekijät, saapuvat paikalle auttamaan: se on heidän työnsä. Journalistien työ on kertoa, mitä on tapahtunut. Jotta he pystyvät tekemään työnsä, heidän on toimittava ammattilaisen roolissa. Siihen rooliin kuuluu tietynlainen sivustaseuraaminen, rauhallinen käytös ja myös se, etteivät journalistit vaikeuta omalla toiminnallaan auttajien työtä. Tämän vuoksi pidän ensisijaisen tärkeänä, että journalisteilla olisi tapahtumakentällä toimimista varten tarkkoja, kirjattuja sääntöjä, ja he saisivat koulutusta vaikeissa tilanteissa toimimiseen. Selkäydinrefleksiin luottaminen ja oman talon toimintakulttuuriin tukeutuminen auttaa tiettyyn pisteeseen asti, mutta säännöille on silti tarvetta. Koskaan ei voi tietää, kuka kriisitilanteessa lähetetään toimituksesta tapahtumakentälle, ja koko yhteiskuntaa järkyttävissä tapahtumissa paikalle saapuu myös sellaisia tiedotusvälineitä, joille kriisiuutisointi ei ole tuttua. Heille säännöt

ovat erityisen tärkeitä. En väitä, että kriisitilanteessa journalistin pitäisi alkaa selata sääntökirjaa. Sen sijaan toivoisin, että kukin väline tekisi omat kirjatut sääntönsä, journalistit ja päälliköt todella perehdyttäisiin niihin, ja ennen kaikkea, että sääntöjä käytettäisiin selkänोजना tapahtuneen jälkeen toimintaa ja uutisointia arvioitaessa.

Sääntöjä tarvitaan mielestäni myös siksi, että ne auttavat tiedotusvälineitä erottautumaan toisistaan. Jokelassa erottautumista ei tapahtunut, ja syy siihen, miksi jokelalaisten adressi kohdistuu koko journalistiseen kenttään eikä sen yksittäisiin toimijoihin, selittyy journalistien määrällä. Tiedotusvälineiden suunnasta tullut paine oli nimenomaan välineiden painetta monikossa: sen seurauksena kaikkien journalistien toiminta leimattiin helposti asiattomaksi. Kun kertomukset tiedotusvälineiden ahdistavaksi koetusta toiminnasta alkoivat liikkua Jokelassa tapahtumapäivän iltana, jokelalaisten ärtymys journalisteja kohtaan kasvoi seuraavien päivien aikana. Nuoria ahdisti pelkkä ajatus journalistien läsnäolosta. Tämä osaltaan aiheutti sen, että journalistit näyttäytyivät nuorten silmissä yhtenä ja samana joukkona, ja se tekee erottautumisesta ensisijaisen tärkeää.

Yhteenvedona edellä sanotusta voidaan todeta, että journalistisen kentän toimintaan kuuluu ajatus siitä, että kriiseistä uutisoitaessa journalistit ja päälliköt asettavat tunteensa syrjään. Samaan aikaan kriisin kokija elää tapahtuneen läpi enemmän tai vähemmän vereslihalla. Jokelan kaltainen tapahtuma kosketti koko maata, ja sen uutisointiin käytettiin runsaasti voimavaroja jokaisessa välineessä. Pelkkä tiedotusvälineiden kasvanut määrä ja uutisoinnin volyyymi tulevat jatkossakin vaikuttamaan siihen, miten kriisin kokijat tapahtuneen kokevat. Juuri tiedotusvälineiden määrän vuoksi journalistisen kentän pelisääntöihin tarvittaisiin kriisin kokijan näkökulmasta muutosta.

Nyt journalistisen kentän kirjatut pelisäännöt ovat joko Journalistin ohjeiden kaltaisia yleisluontoisia eettisiä säännöksiä tai koskevat pääasiassa toimitustyön organisoimista kriisitilanteessa, ja se jättää tyhjää tilaa pohdinnalle journalistien toiminnasta paikan päällä. Jokelalaisnuorten adressi täytti tätä tyhjää tilaa. Se nosti entisestään esiin tarpeen miettiä haastateltavien ikärajoja ja sokkitilaa ja veti rajaa sen välille, miten kentällä toimitaan ja mitä välineissä lopulta julkaistaan. Tarkemmat ohjeistukset siitä, ketä journalistit lähestyvät ja miten, miten eri kenttien toimijoiden yhteispeli toimii paikan päällä ja miten päälliköt organisoivat työtä kotitoimituksissa, vaikuttavat siihen, miten kriisin kokija tiedotusvälineiden toiminnan kokee. Vaikka journalismin itsesäätelyyn liittyy ajatus, että vain journalismi itse voi arvioida omaa toimintaansa, Jokelan jälkeen kentän ulkopuolelta noussut kritiikki herätti keskustelun lisäksi myös tarvetta konkreettisiin muutoksiin kentän pelisäännöissä. Jokelalaisnuorilla oli oikeus kritiikkiinsä,

sillä uutisoinnin kohteina he olivat tapahtuneen osapuolia. Adressillaan he ottivat askeleen kohti toimintaa journalistisella kentällä. Heidän tekonsa ei kuitenkaan tehnyt heistä aktiivisia toimijoita, sillä heiltä puuttui ikänsä ja asemansa vuoksi sitä pääomaa, jota kentällä toimiminen edellyttää. Silti adressilla voidaan katsoa olleen vaikutusta journalistiseen kenttään sen keskustelun myötä, johon tapaus toimituksissa johti ja jonka vaikutus näkyi konkreettisesti tiedotusvälineiden toiminnassa Kauhajoen koulusurmien aikaan vajaa vuosi Jokelan jälkeen.⁴¹

5.3.2. Yleisö

Normaalisti yleisö arvioi journalismia sen lopputuotteen eli uutisen kautta – sen, joka on yleisöä varten tuotettu. Jokela toi kuitenkin poikkeuksellisella tavalla esiin uutisen valmistustapaan kohdistuneen arvostelun, jonka jokelalaiset nuoret adressissaan esittivät ja joka kantautui myös yleisön korviin. Nostan tässä luvussa esiin, mitä viiteen yleisön jäsenille tehtyyn ryhmähaastatteluun osallistuneet 20 haastateltavaa itse kokevat uutiselta tarvitsevansa, ja pohdin sitä suhteessa siihen, millaisilla yleisön oletetuilla tarpeilla journalistinen kenttä toimintaansa Jokelassa perusteli. Pohdin myös sitä, mitä yleisö ajattelee journalistisen kentän toimintatavoista ja millä tavoin tuotettua journalismia yleisö haluaa kuluttaa.

Yleisön merkitys journalistisen kentän toimintaan on aina ollut suuri. Bourdieulaisittain ajateltuna se on ensinnäkin huomattava taloudellisella tasolla. Journalistisen kentän rakenteessa näkyy taloudellisen ja kulttuurisen pääoman kamppailu. Kentällä ovat vastakkain niin sanottu heteronominen ja autonominen napa. Heteronomista napaa edustavat kentälle ulkoiset, ensisijaisesti taloudelliset voimat. Bourdieun mukaan heteronomisen navan vaikutus on voimistunut journalistisella kentällä viime vuosikymmeninä, ja sitä mukaa kentän toimijat ovat ryhtyneet kamppailemaan taloudellisesta pääomasta entistä kovemmin. Journalistisella kentällä taloudellista pääomaa kertyy sille, jolla on enemmän lukijoita, kuuntelijoita ja katsojia, ja siten mainostuloja. (Benson & Neveu 2005, 3–6)⁴²

Toisekseen yleisön merkitys journalistisella kentällä näkyy ihanteiden tasolla. Yksi journalismia määrittelevistä ihanteista journalistien ammatillisessa itsemäärittelyssä on journalismin rooli

⁴¹ Tästä lisää luvussa 6 Johtopäätöksiä.

⁴² Näin ainakin on median nykyisten ansaintamallien mukaan ajateltuna. Teknologian ja ajattelutapojen muutos pakottaa tiedotusvälineet miettimään uudenlaisia tapoja tienata, ja niiden kokonaisuutta on vielä vaikea hahmottaa. (ks. esim. Vehkoo 2011.)

julkisen palvelun toteuttajana: vallan vahtikoirana, joka kertoo yleisölle yhteiskunnasta ja sen epäkohdista ja joka on olemassa yleisöä varten. Jokelan koulusurmien jälkeen yleisön rooli on korostunut entisestään. Journalistisen kentän toimijat ovat sosiaalisen median voimistumisen myötä entistä enemmän vuorovaikutuksessa yleisön kanssa, kun yhä useammalla on mahdollisuus antaa uutisoinnista palautetta saman tien, levittää tietoa eteenpäin ja luoda omaa sisältöä. Vielä Jokelan jälkeen tehdyissä yleisöhaastatteluissa kaikkein aktiivisimmatkaan verkon käyttäjät eivät haastatteluissa maininneet esimerkiksi uutissisällön linkittämisestä ystävilleen Facebookin tai Twitterin kautta. Sosiaalinen media oli olemassa jo vuonna 2007, mutta se, miten yleisö käyttää sitä kriisitilanteessa, näkyi laajemmalti vasta esimerkiksi Japanin Fukushiman ydinvoimalaonnettomuuden aikana maaliskuussa 2011 ja Norjan Utøyan joukkosurmien jälkeen kesällä 2011. Siksi voidaankin olettaa, että mikäli Suomessa tulevaisuudessa tapahtuu jotain dramaattista, joka Jokelan tavoin herättää kysymyksiä tiedotusvälineiden toimintatavoista, yleisön mielipiteet asiasta eivät enää jää vain tutkimushaastatteluihin. Ne leviävät sosiaalisen median kautta, ja journalistisen kentän toimijat joutuvat keskustelemaan aiheesta myös yleisön kanssa ja miettimään, miten yleisö haluaa uutisensa tuotettavan.

Jokelan koulusurmien yhteydessä sekä journalisteilla että päälliköillä tuntui olevan kirkas käsitys yleisön haluista, ja he perustelivat toimintaansa yleisön tarpeiden täyttämällä. Tarpeet olivat sekä tiedollisia että tunteellisia: sen lisäksi, että yleisölle piti kertoa, mitä Jokelassa on tapahtunut – totuudenmukaisesti ja mahdollisimman tarkasti –, sille piti antaa käsitys tapahtuman traagisuudesta sekä välineitä käsitellä tapahtuman aiheuttamaa surua.

”(T)ää oli iso valtakunnallinen uutinen ja kaikki janosivat tietoa, että mitä siellä on tapahtunu, että miten pahasti on käynyt, jos näin sanotaan. Ja se on meidän tehtävä kaivaa se tieto esiin ja kertoo ihmisille.” (Päällikkö)

”Siinä on meillä aika tärkeä tehtävä, että jos ei me teitäis sitä journalismia sinne, niin sit ne kävis keskustelupalstoilla ja keskustelupalstoilta tulis sitä tietoo, mitä siel on, siis ihan mitä sattuu, huhuja, väärää tietoo, tarkoituksellisesti tai tahattomasti. Ett he saavat meiltä sitten sen tiedon, mikä on käyny kuitenkin läpi journalistisen prosessin ja siihen pitää luottaa ja siihen voi luottaa.” (Päällikkö)

”Ja olisko se kokoluokka ikinä ja se hätä ja se voima ja se vaikutus selvinny, jos niitä itkeviä lapsia ei olisi näytetty?” (Journalisti)

”(S)e [ampujan materiaali] oli niin ilmeinen materiaali, se oli niin semmonen niinku kaikki kuitenkin halus sieltä netistä, kaikki etti sitä linkkiä ja kaikki halus nähdä sen, niin se, että ei ihmisiä pysty enää nykyaikana estämään näkemästä sitä.” (Journalisti)

Yleisöhaastateltavat olivat samaa mieltä journalistien ja päälliköiden kanssa siitä, että Jokelan kaltaisesta järkyttävästä tapahtumasta piti uutisoida ja että se kiinnosti kansalaisia. Yleisö seurasi uutisointia herkeämättä ja halusi tietoa: mitä on tapahtunut, kuinka moni on kuollut ja kuka on ampuja. Vaihtelua yleisöhaastatteluissa oli sen suhteen, miten tarkkaa tietoa haluttiin. Osa esimerkiksi halusi tietää ampujasta kaiken mahdollisen, osalle olisi riittänyt vähempikin. Osan mielestä oli hyvä, että tiedotusvälineet miettivät tapahtuneelle syitä, osa oli sitä mieltä, että syiden pohtiminen oli turhaa spekulointia. Yksimielisesti yleisöhaastateltavat paheksuivat ampujan kodin kuvaamista ja kirjoittelua hänen vanhemmistaan, eikä kukaan olisi halunnut tietää uhrien nimiä, joita tiedotusvälineet eivät kertoneetkaan.⁴³

Haastattelujen perusteella yleisön jäsenille jäi Jokela-uutisoinnista päällimmäisinä mieleen kaksi asiaa: uutisten epävarmuus ja niiden valtava määrä. Epävarmuuden yleisöhaastateltavat ajattelivat johtuneen kiireestä ja siitä, että tiedotusvälineet palvelivat yleisöä, joka halusi heti tietää, mitä on tapahtunut. Päälliköiden mielestä epävarman tiedon julkaiseminen oli asianmukaista, koska se ruokki yleisön tiedonhalua, ja valtaosa yleisöstä tuntui olevan samaa mieltä.

”Mut just, vaikka siellä tulee niin kesken, niin kyllä sitten itte oli kauheen halukas tosiaankin jotakin näkeen ja kuuleen mielummin, kun että odotettais vähän aikaa.” (nainen, 41)

”(E)i mulle ainakaan tullu sellanen tunne mitenkään, että miks tällästä nyt, näin keskeneräistä tilannetta uutisoidaan. Kyllähän toi nyt on sellanen koskettavuudessaan, että hetihän siitä pitää jonkinnäkönen kuva saada.” (nainen, 29)

Uutisten valtavasta määrästä kertoo se, että yleisön oli vaikea eritellä uutisointia välineittäin, ja valtaosa haastateltavista oli jossain vaiheessa kyllästynyt koko aiheeseen.

”(L)aitoin kaikki välineet kotona auki. Ja seurattiin itse asiassa ihan koko iltapäivä ja ilta. (---) Ja sen takia tuntu, ett ne on itselläkin päässä sillä tavalla yhtenä semmosena mylläkkänä. (---) (M)ua alko perjantain kohdalla ihan jo niin kun fyysisesti oksettamaan.” (nainen, 29)

”Siinä lopussa se ilmeisesti alko vähän, tuli niinku liikaa jo sitten tekstiä, ettei jaksanu enää. Alko kyllästyttää, että ei, en mä nyt enää viitti sitä lukee, että minä oon tämän jo lukenu.” (nainen, 67)

Tiedotusvälineiden toiminta ja nuorten adressissaan esiin nostama kysymys nuorten haastattelemisesta jakoi yleisöhaastateltavien mielipiteet. Yksien mielestä nuoria ei olisi saanut missään nimessä haastatella, toisista lukioikäisten haastattelemisen oli hyväksyttävää, kolmannet

⁴³ Poikkeus uhrien joukossa oli rehtori, jonka kaikki tiedotusvälineet henkilöivät, osa kertoi rehtorin nimenkin. Lisäksi Keski-suomalainen julkaisi laajassa jutussa koulusurmissa kuolleen aikuisopiskelijan nimen ja kuvan.

ajattelivat, että minkä tahansa ikäistä nuorta saa haastatella, mutta julkaisuvastuu on tiedotusvälineellä.

”(M)usta se ei ollu oikee paikka eikä oikee aika [haastatella nuoria kun he tulevat koulusta ulos], ett ne oli järkyttyneitä, ne ei tasan tarkkaan varmaan tienny, niin, ei olis pitäny sitä tehdä.” (nainen, 77)

”Se on se haastattelija, jutuntekijä, sillä on suuri vastuu siitä. Ett kyllä mun mielestä voi, mutta sen täytyy tosiaan tuntee se vastuu sitten, ettei kuka tahansa mörri saa mennä kyselemään mitä tahansa.” (mies, 67)

”Niin siis nuorten lähestymisessä ei mun mielestä oo mitään väärin, vaan että ihan oikeeta toimintaa, mutta jos nuori ei halua kertoa, niin sitä ratkasua pitäis kunnioittaa.” (mies, 30)

”Mut kyl se kuuluu toimittajan ammattitaitoon periaatteessa, se ikään kuin eri ikäkausien kehityksen ymmärtäminen siinä, ett mitä sä voit keneltäkin kysyy ja miten.” (nainen, 32)

”Mä oisin sitä mieltä, että aika usein sais haastatella, mut sit on se toimittajan ja julkaisijan vastuu mitä pistetään ulos. Että onhan se aika kuollutta, että jos koulussa tapahtuu jotakin, niin ettei sais mitään kysyä osallisilta. Tietenkin nämähän riippuu tilanteesta, mutta että periaatteessa must pitää voida kysyä nuoriltakin.” (nainen, 41)

Yhteenvedona voidaan sanoa, että yleisöhaastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että uutisointi oli pääpiirteittäin asiallista. Suomalaista mediaa kiitettiin hyvätapaiseksi ja asialliseksi, ja yleisö tuntui uskovan, että media kyllä osaa tarkentaa toimintatapojaan ja pelisääntöjään, jos sille on tarvetta.

Itse olen sitä mieltä, että sääntöjen tarkentaminen olisi journalistisen kentän yleisösuhteelle eduksi. On selvää, että yleisö haluaa tietää Jokelan kaltaisista järkyttävistä tapahtumista, ja journalistisen kentän toimijat ovat oikeassa perustellessaan toimintaansa yleisön tiedontarpeella. Täytyy kuitenkin muistaa, että yleisön jäsenet eroavat sen suhteen, mitä he haluavat tietää. Normaalitilanteessa he voivat valita eri välineiden välillä riippuen siitä, mitä haluavat tietää: heillä on ennakkokäsitys siitä, miten esimerkiksi Iltalehti, Yleisradio, Helsingin Sanomat ja MTV3 saattavat sisällöllisesti erota toisistaan, se kävi ilmi myös yleisöhaastatteluissa. Suurissa uutistapahtumissa valinta on kuitenkin vaikeampaa. Kaikki uutiset muuttuvat yleisön silmissä helposti yhdeksi ja samaksi massaksi, ja kuten Jokela osoitti, eri välineiden uutisointi todellisuudessa myös oli keskenään samankaltaista. Siksi journalistisen kentän toimijoiden kannattaisi kirkastaa omia pelisääntöjään ja erottautua uutismassasta. Erilaisten kriisiuutisten uutisointi- ja visualisointitapojen miettiminen välineissä ennakkoon – niiden iskostaminen jo etukäteen osaksi rutiinia – auttaisi hektisessä kriisitilanteessa ja helpottaisi yleisöä erottamaan välineiden uutiset toisistaan. Myös pelisäännöt liittyen siihen, miten väline toimii kriisitilanteessa niin tapahtuma- kuin toimituskentälläkin, olisivat tarpeen. Kun yleisön

rooli voimistuu entisestään, olisi välineiden edun mukaista pystyä osoittamaan, miten juuri heidän uutisensa on syntynyt ja nojaamaan kirjattuihin sääntöihin, jotka olisivat helposti myös yleisön nähtävissä. Yleisön jäsenet luottavat tiedotusvälineisiin: he uskovat, että tiedotusvälineet tekevät parhaansa ja ymmärtävät samalla, että journalistitkin ovat ihmisiä, joita järkyttävät tapahtumat ahdistavat ja jotka saattavat tehdä virheitä. Mielestäni olisi tiedotusvälineiden edun mukaista toimia yleisön luottamuksen arvoisesti ja näyttää luottamuksellisuutensa myös kirjallisessa muodossa.

6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

”(K)äytännös jokasesta isommast lehtitalosta ja tv-kanavalt löytyy toimittajia, jotka käyttäyty huonosti. Mut sit ihan jokaselta löyty myös niinku asiallist väkee. Täs on vaan ikävää, ett nyttten ne, jotka käyttäyty huonosti ja toimi silleen haaskalintumaisesti, niin ne on pilannu niitten muitten mainetta siin samalla.” (Jokelalaisnuori)

Pyrin tutkielmassani vastaamaan kolmeen kysymykseen: Miten Suomen journalistinen kenttä toimi Jokelan koulusurmista uutisoidessaan? Miksi kenttä toimi Jokelassa niin kuin toimi? Millaisia muutostarpeita jokelalaisten nuorten adressillaan herättämä keskustelu nosti esiin journalistisen kentän toiminnalle kriisitilanteissa?

Ennen kuin tiivistän vastaukset kysymyksiini, nostan esiin sen, että jo vajaa vuosi Jokelan koulusurmien jälkeen journalistisen kentän toimintatavoissa oli nähtävissä muutoksia. Syyskuun 23. päivänä vuonna 2008 journalistit ympäri Suomen matkustivat Kauhajoelle uutisoimaan maamme toisesta koulusurmatapauksesta. Jokelalaisnuorten adressin virittämällä keskustelulla oli selvästi vaikutusta siihen, miten journalistit Kauhajoella toimivat ja miten tapahtumat uutisoitiin (Raittila ym. 2009, 112). Monien toimitusten kirjallisia ohjeita oli Jokelan jälkeen uusittu, ja Jokelassa ilmennyt journalistien itseohjaavuus oli vaihtunut päälliköiden voimakkaampaan ohjeistukseen ja toimitusorganisaatioiden tehokkaampaan toimintaan. Päälliköt neuvoivat paikan päällä olleita journalisteja poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti, pitivät heihin tiiviisti yhteyttä juttukeikan kaikissa vaiheissa ja antoivat heille muun muassa seuraavanlaisia ohjeita: Lähestykää ihmisiä hienovaraisesti. Alle 18-vuotiaita ei haastatella, ja jos haastatellaan, vanhemmilta on saatava lupa. Sokissa olevia ei saa haastatella. Omaisia ei tarvitse lähestyä. Kuvatkaa tunnelmaa, hankkikaa lisätietoja ampujasta ja kysykää ihmisten mielipiteitä poliisin toiminnasta. Vaikka tiedotusvälineet toimivat Kauhajoella monin tavoin jäsennellymmiin kuin Jokelassa, on oikeutettua kysyä, oliko toiminta Kauhajoella merkki pysyvistä muutoksesta journalismissa vai johtuiko se vain Jokelan kritiikistä. (emt., 13–17, 115.)

Oli muutos pysyvää tai ei, se kumpusi Jokelasta, missä journalistisen kentän toimijat toimivat niin kuin toimivat useista syistä. Paikan päällä journalistit toimivat vähien tietojen varassa ja samalla tavalla kuin vieressä seissee kollegansa. He heittäytyivät ammattitaitonsa varaan ja sovelsivat itse omalle toiminnalleen pelisäännöt, jotka sopivat tilanteeseen. Kotitoimituksissa päälliköt luottivat siihen, että oma väline kyllä hoitaa työnsä kunnialla ja toteuttaa median tehtävän kriisitilanteissa: välittää yleisölle tietoa tapahtuneesta. Samalla päälliköt tunsivat verkkokilpailun aiheuttaman

paineen niskassaan. Kaiken kaikkiaan journalistisen kentän toiminnassa näkyi, miten eri todellisuuksissa journalistisen kentän eri tasot – toimituskenttä tiedotusvälineiden kotitoimituksissa ja tapahtumakenttä paikan päällä – toimivat. Kukin journalistisen kentän toimija tuntui toimineen Jokelassa niin kuin itse näki parhaaksi: kukin väline omien tapojensa ja kukin työntekijä omien olettamustensa ja ammattitaitonsa mukaisesti. Tiedotusvälineet joutuivat pohtimaan toimintaansa siinä vaiheessa, kun jokelalaisnuoret alkoivat kritisoida journalistien toimintaa paikan päällä. Nuorten kritiikki oli yksilöimätöntä ja koski kaikkia journalisteja. Journalistien niputtaminen samaan joukkoon oli ymmärrettävää, sillä Jokelassa valtaosa Suomen journalistisen kentän toimijoista teki työtään saman uutisen parissa, kovassa kiireessä, pienellä alueella ja samojen, vähien tietojen varassa.

Siksi tärkein muutostarve, jonka Jokelan koulusurmat kriisitilanteessa toimivalle journalistiselle kentälle osoitti, on se, että journalistisen kentän toimijoiden on kriiseistä uutisoidessaan tärkeää erottautua toisistaan. Erottautuminen vaatii mielestäni kahta asiaa. Ensinnäkin se edellyttää, että kunkin välineen journalisteilla ja päälliköillä on kirkas käsitys sekä omista että kollegoidensa työtehtävistä kriisitilanteessa. Journalisteilla on tapana painottaa itseohjaavuuttaan. Omien kykyjen tiedostaminen ja kollegoiden työpanokseen luottaminen on osa journalistien habitusta ja ammattitaidon korostaminen yksi journalistisen kentän sisäänpääsyvaatimuksista. Kriisitilanteessa ei kuitenkaan riitä, että journalistisen kentän toimijoiden käsitys työnjaosta ja pelisäännöistä omassa välineessä pohjaa ainoastaan määrittelemättömään käsitykseen omasta ja kollegoiden ammattitaidosta. Kunkin välineen toiminnan pitää perustua kirjallisiin ohjeisiin, jotka ovat kaikille välineen työntekijöille yhteisiä. Itseohjautuvan sankarijournalistin rinnalle journalistien habitukseen pitää iskostaa käsitys toimijasta, joka työskentelee kriisitilanteessa ennalta laadittujen pelisääntöjen mukaisesti ja asettuu johdettavaksi. Säännöt eivät poista mahdollisuutta tilannekohtaiselle harkinnalle tai tee journalisteista sätkynukkeja, jotka orjallisesti seuraavat sitä, mitä on sovittu, vaan antavat kriiseissä toimijoille selkänöjan. Kriiseissä ennakoimattomasta pitää tehdä rutiinia, ja kun kirjatut säännöt on omaksuttu osaksi rutiinia jo ennen kriisiä, niiden mukaan toimiminen on helpompaa. Kriiseissä erityisesti päälliköiden vastuu kotitoimituksissa kasvaa, ja heidän pitää organisoida toimitusten työ normaalia tarkemmin. Samalla päälliköiden rooli portinvartijana julkaisupäätösten yhteydessä voimistuu. Kauhajoen koulusurmien yhteydessä kotitoimitukset ottivat vahvan ohjaavan roolin: päälliköt organisoivat toimivan yhteydenpidon kentän eri tasojen välille ja loivat tiimityölle suopean asenteen. Ne ovat keskeisiä edellytyksiä onnistuneelle kriisijournalismille. (Raittila ym. 2009, 17.)

Toisekseen erottautuminen vaatii journalistisen kentän toimijoilta avoimuutta välinekohtaisten pelisääntöjen suhteen. Kauhajoen koulusurmien jälkeen esitettiin huoli siitä, että mikäli koko ammattikuntaa sitova ja alan ulkopuolellakin laajasti tunnettu eettinen koodisto korvataan toimitus- ja tilannekohtaisilla tyylikirjoilla ja ohjeistuksilla, journalistinen etiikka altistetaan suhdanteiden armoille (Raittila ym. 2009, 118). Huoli on mielestäni turha, sillä eettinen koodisto ja välinekohtaiset ohjeistukset eivät ole toisiaan poissulkevia. Journalistisen kentän toiminnan taustalla voivat jatkossakin vaikuttaa koko alaa koskevat yleiset journalistieettiset ohjeet, mutta niiden rinnalla kunkin välineen tulee korostaa omaa asemaansa ja toimintatapojaan ja kertoa niistä avoimesti yleisölle. Jo Jokelan jälkeen välineet uusivat ohjeitaan, mutta vain Suomen Tietotoimisto laittoi tyylikirjansa eettisine ohjeineen kaikkien vapaasti luettavaksi verkkosivuilleen. Jos muut journalistisen kentän toimijat tekisivät samoin, periaatteiden läpinäkyvyys auttaisi myös yleisöä ja muiden sosiaalisen toiminnan kenttien toimijoita arvioimaan, miten hyvin journalistit käytännössä omia ohjeitaan noudattavat. (Raittila ym. 2009, 30.)

Millaisia välinekohtaisten ohjeiden sitten tulisi olla? Itse toivoisin kultakin välineeltä linjausta omasta reilun kaupan journalismistaan eli kunkin välineen tavasta toimia kriiseissä. Ainakin vielä yleisö luottaa journalistiseen kenttään. Kentän toimijoiden pitäisi voida luvata yleisölle uutisia, joita tehtäessä kriisin kokijoita ei ole loukattu eikä ole rikottu journalistisia sääntöjä. Reilun kaupan journalismin sääntöihin kuuluisi tieto siitä, miten välineen journalistit toimivat kriisitilanteissa ja lähestyvät ihmisiä, millaisia sääntöjä väline noudattaa julkaisupäätöksiä tehdessään ja miten journalistit toimivat paikan päällä muiden kenttien toimijoiden kanssa. Kriisitilanteissa on nimittäin myös tärkeää, että kriisissä työskentelevien eri kenttien toimijat – journalistit, poliisi, kriisityöntekijät, kuntien viranomaiset – saavat yhteispelinsä toimimaan. He kaikki ovat sen velkaa kriisin kokijoille, jotka ovat ainoita, joilla ei kriisissä ole pelisääntöjä.

Nostaisin esiin muutamia ehdotuksia tarkempiin ohjeistuksiin. Niissä yhdistyvät tässä tutkielmassa tekemäni havainnot sekä ajatuksia Liselotte Englundin (2008, 270–271) listaamista traumajournalismin ammattinormeista sekä Dart Center for Journalism and Trauma -verkoston Trauma ja journalismi -ohjeistuksesta (Brayne, 2009).

1. Journalistisen kentän toimijoiden kannattaa ottaa kriisipsykologien puheet kriisin kokijoiden sokkitilasta tosissaan. Paikan päällä tieto auttaa journalisteja tunnistamaan sokkitilan oireita ja välttämään sokissa olevien haastatteleamista.

2. Journalistin pitää aina ottaa haastateltavan yhteystiedot talteen, ja haastateltavalle pitää jättää oma käyntikortti tai yhteystiedot. Haastattelussa ei pidä kysyä, miltä haastateltavasta tuntuu, eikä esittää kysymyksiä muihin ihmisiin liittyvistä asioista.
3. Raportoinnissa tärkeintä ovat journalistin omat silminnäkijähavainnot. Jutussa kannattaa välttää dramaattisia ilmauksia, kuten ”yhteisö ei koskaan tule selviämään tragediasta.” Kriisitilanteen kokeneita haastateltavia ärsyttävät jutun pienetkin asiavirheet, joten juttua tehdessä tulee olla erityisen tarkkana.
4. Journalistien kannattaa tehdä selväksi sekä kollegoilleen että muille toimijoille paikan päällä, että journalistien tehtävä poikkeaa muiden toimijoiden tehtävistä: journalistit ovat paikalla ammatillisina silminnäkijöinä. Heidän tulee tehdä oma työnsä ja antaa auttamistehtävissä oleville rauha tehdä oma työnsä.

Journalistinen kenttä on parhaillaan sekä teknologisten että taloudellisten muutosten kourissa. Kamppailu kentän rajoista ja siitä, kuka lasketaan kentän toimijaksi, kovenee sosiaalisen median voimistumisen myötä. Kukin tiedotusväline joutuu jatkossa miettimään, millainen pääoman muoto on sille arvokasta: kulttuurinen, johon kuuluu kommentointi ja syväluotaava raportointi, vai taloudellinen, josta kertovat isot levikit, mainostulot sekä katsoja-, lukija-, kuuntelija- ja kävijämäärät – ja miten nämä pääoman muodot saadaan yhdistettyä luontevasti toisiinsa. Kriiseissä journalismia tehdään jatkossakin yleisölähtöisesti ja uutinen tuodaan lähelle ihmistä. Sellaista journalismia ei tule tehdä hutiloiden, ja mikäli tehdään, sillä ei lisätä sen yleisön luottamusta, jonka ehdoilla journalistinen kenttä sanoo toimivansa. Pohtien ja reilusti tuotettu journalismi on journalistisen kentän toimijoille ainoa keino erottautua kriisissä – ja toivottavasti edukseen.

LÄHTEET

Ahva, Tauno (1967) Kahden valtakunnallisen sanomalehden ja maakuntalehden selviytyminen odottamattomasta uutistapahtumasta. Sanomalehtiopin tutkielma. Opetusjaosto, Tampereen yliopisto.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Benson, Rodney (2005) Mapping Field Variation: Journalism in France and the United States. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 85–112.

Benson, Rodney & Neveu, Erik (2005) Introduction: Field Theory as a Work in Process. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 1–25.

Berrington, Eileen & Jemphrey, Ann (2003) Pressures on the Press: Reflections on Reporting Tragedy. Journalism, vol. 4, no. 2, 225–248.

Bourdieu, Pierre (1985a) Sosiologian kysymyksiä. Vastapaino, Tampere.

Bourdieu, Pierre (1985b) The social space and the genesis of groups. Theory and Society, vol. 14, no. 6, 723–744.

Bourdieu, Pierre (1993) The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed. Teoksessa Johnson, Randal (toim.) Pierre Bourdieu. The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature. Columbia University Press, New York, 29–73.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D. (1995) Refleksiivisen sosiologian tarkoitus. Teoksessa Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D.: Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Joensuu University Press, Joensuu, 85–256.

Bourdieu, Pierre (1998) Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia. Vastapaino, Tampere.

Bourdieu, Pierre (1999) Televisiosta. Otava, Helsinki.

Bourdieu, Pierre (2005) The Political Field, the Social Science Field and the Journalistic Field. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 29–47.

Brayne, Mark (2009) Trauma ja journalismi. Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille. Dart Center for Journalism and Trauma [www-dokumentti] <<http://dartcenter.org/content/trauma-ja-journalismi-4>> Luettu 28.2.2012.

Champagne, Patrick (2005) The "Double Dependency": The Journalistic Field Between Politics and Markets. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 48–63.

- Champagne, Patrick & Marchetti, Dominique (2005) *The Contaminated Blood Scandal: Reframing Medical News*. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) *Bourdieu and the Journalistic Field*. Polity Press, Cambridge, 113–134.
- Consalvo, Mia (2003) *The Monsters Next Door: Media Constructions of Boys and Masculinity*. *Feminist Media Studies*, vol. 3, no. 1, 27–45.
- Daniels, George L. (2006) *The role of Native American print and online media in the ‘era of big stories’: A comparative case study of Native American outlets coverage of the Red Lake shootings*. *Journalism*, vol. 7, no. 3, 321–342.
- Darras, Eric (2005) *Media Consecration of the Political Order*. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) *Bourdieu and the Journalistic Field*. Polity Press, Cambridge, 156–173.
- Deuze, Mark (2004) *What is Multimedia Journalism?* *Journalism Studies*, vol. 5, no. 2, 139–152.
- Deuze, Mark (2005) *What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered*. *Journalism*, vol. 6, no. 4, 442–464.
- Deuze, Mark (2007) *Media work*. Polity Press, Cambridge.
- Ekström, Mats & Nohrstedt, Stig Arne (1996) *Journalistikens etiska problem*. Rabén Prisma, Tukholma.
- Englund, Liselotte (2008) *Katastrofens öga. En studie av journalistens arbete på olycksplats*. Göteborg: JMG, Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.
- Hakala, Salli & Sumiala, Johanna (2008) *Media tekee koulusurmaajasta kuolemattoman*. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.) *Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 25, 10–13.
- Harmaala, Minna (2004) *Myyrmani kuvin. Katastrofikuvien estetiikasta ja etiikasta*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.
- Heinonen, Ari (1995) *Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 84. Tampereen yliopisto.
- Heiskanen, Marjatta (1968) *Kuopion kuristusrurhien käsittely Savon Sanomissa ja Savossa 9.12.1964–8.1.1965*. Toimittajatutkinnon tutkielma. Opetusjaosto. Tampereen yliopisto.
- Helle, Merja (2009) *Journalistisen työn muutos*. Teoksessa Esa Väliaverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus, Helsinki, 91–111.
- Helle, Merja & Töyry, Maija (2009) *New practices in journalistic work*. Teoksessa Oittinen, P & Saarelma, H (toim.) *Print media. Principles, processes and quality*. Paper Engineers’ Association / Paperi ja Puu Oy, Helsinki, 13–39.
- Helle, Merja (2010) *Toimitustyö murroksessa. Toiminnan teoria ja mediakonseptin käsite tutkimuksen ja kehittämisen kehyksenä*. Tampere University Press, Tampere.

- Hemánus, Pertti (1966) Helsingin sanomalehtien rikosaineisto. Tutkimus rikosaineiston funktionaalisesti merkitsevästä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Tiedotusopin väitöskirja. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.) (2007) Jokela-ilmiö. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 17.
- Honka-Kukkurainen, Niina (2006) Katastrofiuutisoinnin etiikka. Kaakkois-Aasian hyökyaaltokatastrofin uhrijournalismi MTV3:n ja Yleisradion uutisoinnissa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.
- Hsiang, Iris Chyi & McCombs, Maxwell (2004) Media Salience and the Process of Framing: Coverage of the Columbine School Shootings. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, vol. 81, no. 1, 22–35.
- Huhtala, Hannele & Hakala, Salli (2007) Kriisi ja viestintä. Yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa. Gaudeamus, Helsinki.
- Huhtala, Hannele & Hakala, Salli & Laakso, Aino & Falck, Annette (2005) Tiedonkulku ja viestintä Aasian hyökyaaltokatastrofissa. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Huovila, Tapani (2005) Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. WSOY, Helsinki.
- Jemphrey, Ann & Berrington, Eileen (2000) Surviving the Media: Hillsborough, Dunblane and the press. *Journalism Studies*, vol. 1, no. 3, 469–483.
- Johnson, Randal (1993) Editor's Introduction: Pierre Bourdieu on Art, Literature and Culture. Teoksessa Johnson, Randal (toim.) *Pierre Bourdieu. The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Columbia University Press, New York, 1–25.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere, 9–14.
- Jokinen, Arto (2004) Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere, 191–208.
- Journalistin ohjeet (2011) [www-dokumentti]
<<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohteet>> Luettu 28.2.2012.
- Kangasluoma, Laura (2008) Tutkijana räjähdysalttiilla vyöhykkeellä. Lehdessä Jaakkola, Maarit (toim.) *Tiedotustutkimus*, vol. 31, no. 2: *Journalismikritiikin vuosikirja*, 33–37.
- Kantola, Anu (1998) Barrikadeilta brandiksi – Mitä journalisti tekee ja mitä journalistilla tehdään? Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! Journalismia?* WSOY, Porvoo, 21–40.
- Kauppi, Niilo (2004) Median sekundatodellisuus: Pierre Bourdieun konstruktivismi viestinnän tutkimuksena. Teoksessa Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Gaudeamus, Helsinki, 75–89.

Kellner, Douglas (2007) Media Spectacle and the “Massacre at Virginia Tech”. *Fast Capitalism*, no. 3.1. [www-dokumentti] <http://uta.edu/huma/agger/fastcapitalism/3_1/kellner.html> Luettu 28.2.2012.

Killingbeck, Donna (2001) The Role of Television News in the Construction of School Violence as a “Moral Panic”. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, vol. 8, no. 3, 186–202.

Kivikuru, Ullamaija & Rantanen, Terhi (2001) Uutisvälitys. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) *Suomen mediamaisema*. WSOY, Helsinki, 132–154.

Klinenberg, Eric (2005) Channeling into the Journalistic Field: Youth Activism and the Media Justice Movement. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) *Bourdieu and the Journalistic Field*. Polity Press, Cambridge, 174–192.

Koivisto, Virpi (2007) Nyt puhuu haastateltava. Omista mielenterveysongelmista kertominen mediassa: syitä, kokemuksia ja seurauksia. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.

Koljonen, Kari & Kunelius, Risto (2005) On vain yhteinen suru. Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004. Lehdessä Rahkonen, Juho (toim.) *Tiedotustutkimus*, vol. 28, no. 1: Journalismikritiikin vuosikirja, 34–59.

Kunelius, Risto (2000a). Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus*, vol. 23, no. 3, 4–27.

Kunelius, Risto (2000b) Hyvä journalismi? Keskusteluja kiinnostuneiden ja kokeneiden kansalaisten kanssa. *Suomen Journalistiliitto*, Helsinki.

Kuusela, Teijo (2005) Uhrit valtavirrassa. Tapaus Myyrmäen etiikka Hesarista Seiskaan. *Journalistiikan pro gradu -tutkielma*. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Lehmusjoki, Pihla (2005) Suomen liikennehistorian mustat perjantait. Suuronnettomuus uutisointi suomalaisissa sanomalehdissä 1950-luvulta 2000-luvulle. *Journalistiikan pro gradu -tutkielma*. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Lehtinen, Jaakko (1966) Lehdistöettisten periaatteiden noudattaminen sensaatiotason rikosuutisissa Helsingin Sanomissa, Uudessa Suomessa ja Hufvudstadsbladetissa. *Sanomalehtiopin tutkielma*. Opetusjaosto, Tampereen yliopisto.

Liebes, Tamar & Blondheim Menahem (2005) Myths to the Rescue. How live television intervenes in history. Teoksessa Rothenbuhler, Eric W. & Coman, Mihai (toim.) *Media Anthropology*. Sage, Thousand Oaks, 188–198.

Liebes, Tamar (1998) Television’s disaster marathons: a danger for democratic processes? Teoksessa Liebes, Tamar & Curran, James (toim.) *Media, Ritual and Identity*. Routledge, Lontoo, 71–84.

Lundälv, Jörgen (1999) Det talande offret: journalistik vid olyckor och katastrofer. Meyer, Gävle.

- Marchetti, Dominique (2005) Subfields of Specialized Journalism. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 64–82.
- Marlière, Philippe (2000) The impact of market journalism: Pierre Bourdieu on the media. Teoksessa Fowler, Bridget (toim.) Reading Bourdieu on Society and Culture. Blackwell, Oxford, 199–211.
- McManus, John (1994). Market-driven journalism. Let the citizen beware? Sage, Thousand Oakes.
- Muschert, Glenn & Carr, Dawn (2006) Media Saliency and Frame Changing across Events: Coverage of Nine School Shootings, 1997–2001. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, vol. 83, no. 4, 747–766.
- Neveu, Erik (2005) Bourdieu, the Frankfurt School, and Cultural Studies: On Some Misunderstandings. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 195–213.
- Newman, Katherine S. & Fox, Cybelle & Harding David J. & Mehta, Jal & Roth, Wendy (2004) Rampage. The Social Roots of School Shootings. Basic Books, New York.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2004) Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Loki-kirjat, Helsinki.
- Nikkanen, Hanna (2007) Osan tilannetaju petti Jokelassa. *Journalisti*, 20/2007, julkaistu 23.11.2007.
- Nordenstreg, Kaarle & Wiio, Osmo A. (2001) Viestintäjärjestelmä. Teoksessa Nordenstreg, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) Suomen mediamaisema. WSOY, Helsinki, 9–21.
- Palosaari, Eija (2007) Lupa särkyä: kriisistä elämään. Edita, Helsinki.
- Pietilä, Jyrki (2008) Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyypin kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000. *Journalistiikan väitöskirja*. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Pojjula, Soili (2004) Myyrmannin räjähdys – uhrien ja omaisten psyykinen selviytyminen ja hoidon merkitys. *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksia* 2004:13, Helsinki.
- Purhonen, Semi & Rahkonen, Keijo & Roos, J. P. (2006) Johdanto. Bourdieun sosiologian merkitys ja ominaislaatu. Teoksessa Purhonen, Semi & Roos, J. P. (toim.) Bourdieu ja minä. Vastapaino, Tampere, 7–53.
- Rahkonen, Juho (2005) Journalisti hyökyaallon harjalla. Aasian katastrofi uutistytön tekijöiden kokemana. *Journalismin tutkimusyksikkö*, Tampere.
- Rahkonen, Juho (2006) Journalismi taistelulentänä: Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004. Tampere University Press, Tampere.
- Raittila, Pentti (1996) Uutinen Estonia. Tampere University Press, Tampere.

Raittila, Pentti & Johansson, Katja & Juntunen, Laura & Kangasluoma, Laura & Koljonen, Kari & Kumpu, Ville & Pernu, Ilkka & Väliiverronen, Jari (2008) Jokelan koulusurmat mediassa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisu A/105. Tampere.

Raittila, Pentti & Haara, Paula & Kangasluoma, Laura & Koljonen, Kari & Kumpu, Ville & Väliiverronen, Jari (2009) Kauhajoen koulusurmat mediassa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisu A/111. Tampere.

Raittila, Pentti & Koljonen, Kari (2009) Kriisijournalismia ennen ja nyt. Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti, 2/2009, 48–66.

Roberts, Simone & Zhang, Jijun & Truman, Jennifer & Snyder, Thomas D. (2010) Indicators of School Crime and Safety: 2010. National Center for Education Statistics, Institution of Education Sciences, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs. U.S. Department of Justice. Washington, D.C. [www-dokumentti] <<http://nces.ed.gov/pubs2011/2011002.pdf>> Luettu 28.2.2012.

Roos, J.P. (1985) Pelin säännöt: intellektuellit, luokat ja kieli. Teoksessa Bourdieu, Pierre: Sosiologian kysymyksiä. Vastapaino, Tampere, 7–28.

Saari, Salli (2000) Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Otava, Helsinki.

Saari, Salli (2005) Media – katastrofin uhrien vihollinen ja kriisiprosessin tukija. Lehdessä Rahkonen, Juho (toim.) Tiedotustutkimus vol. 28, no. 1, Journalismikritiikin vuosikirja, 24–30.

Salmela, Kreetta (2008) Kansalaislähteiden käyttö sähköisten medioiden kriisiuutisoinnissa. Journalistiikan lisensiaattitutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Salmi, Hannu (1996) Lissabonin maanjäristyksestä Estonian katastrofiin: onnettomuus uutisointi ja ”tulevan pahan pelko”. Teoksessa Salmi, Hannu (toim.) Lopun alku. Katastrofien historiaa ja nykypäivää. Historian laitos. Turun yliopisto, 21–40.

Sauri, Tuomo & Picard, Robert (2001) Mediatalous. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) Suomen mediamaisema. WSOY, Helsinki, 22–43.

Schudson, Michael (2005) Autonomy from What? Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.) Bourdieu and the Journalistic Field. Polity Press, Cambridge, 214–223.

Seppänen, Janne (2003) Kävelevä pommi, eli oppitunti kuvajournalismista. Lehdessä Vehkalahti, Pertti (toim.) Tiedotustutkimus, vol. 26, no.1: Journalismikritiikin vuosikirja, 6–14.

Stein, Andi (2006) We Thought It Could Never Happen Here: The Crisis Communications Response to the Thurston High School Shootings. Journal of Promotion Management, vol. 12, no. 3/4, 99–128.

Sumiala, Johanna & Tikka, Minttu (2009) Netti edellä kuolemaan – koulusurmat viestinnällisenä ilmiönä. Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti, 2/2009, 5–18.

Suomen Lääkäriliitto & Suomen Journalistiliitto (2008) Lääkärien ja toimittajien yhteinen tiedotussuositus. [www-dokumentti] <<http://www.laakariliitto.fi/files/tiedotussuositus240908.pdf>> Luettu 28.2.2012.

Suoninen, Eero (1993) Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere, 48–74.

Tommila, Päiviö (2001) Sanomalehdistön historia. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) Suomen mediamaisema. WSOY, Helsinki, 45–61.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Vehkoo, Johanna (2011) Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta. Teos, Helsinki.

Wacquant, Loïc J. D. (1995) Kohti sosiaalista prakseologiaa: Bourdieun sosiologian rakenne ja logiikka. Teoksessa Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D.: Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Joensuu University Press, Joensuu, 20–84.

LIITTEET

Liite 1. Jokelalaisnuorten adressi

Median toiminta Jokelan ammuskeluvälikohtauksen käsittelyssä
Julkaistu 11.11.2007 klo 21.00.

Tämä on avoin kirje jokelalaisilta kaikille tiedotusvälineiden edustajille. Tahdomme tuoda esille pettymyksemme tiedotusvälineiden toimintaan Jokelan ampumavälikohtauksen käsittelyn yhteydessä.

Hyvät tiedotusvälineiden edustajat,

Jokelan hirvittävät tapahtumat ovat meille käsittämätön kärsimysnäytelmä, joka katkaisi kerralla koko kylän elämän. Teille toimittajille tapahtumat ovat kuitenkin tietyllä tapaa vain työtä. Sen me ymmärrämme. Ymmärrämme myös sen tosiasian, että ihmisten tulee saada tietoa. Haluamme kuitenkin kysyä, mikä teistä on sopivaa toimintaa näin järkyttävässä tilanteessa?

Onko sopivaa kärkeä kriisikeskuksen ovella kamerat ojossa, hyökkäillä sieltä poistuvien hysteeristen ihmisten kimppuun vaatien lausuntoa? Onko sopivaa kaivella tappajan ja uhrien elämää traagisten ihmiskohtaloiden rakentamiseksi, kuvata salaa suruaan ilmaisevia ihmisiä ja julkaista näitä kuvia ilman lupaa? Entä onko sopivaa yrittää väkisin päästä ihmisten koteihin tekemään juttua? Onko sopivaa salakuunnella nuoriso-ohjaajan ja nuoren keskustelua ja julkaista se? Onko sopivaa tunkeutua kameran kanssa muistotilaisuuteen kirkkoon?

Niin tai näin, esimerkit Jokelan murhien jälkiselvittelystä ovat totisinta totta ja osoituksia toimittajien käytöksestä ja kunnioituksen puutteesta suruamme kohtaan. Vaikka osa toimittajista onkin käyttäytynyt asiallisesti, joidenkin haaskalintujen toiminta on pilannut koko ammattiryhmän maineen Jokelassa. Varsinkin nuorten keskuudessa toimittaja on tällä hetkellä pahemman luokan kirosana.

Tiedotusvälineiden toiminta on saanut Jokelan raivoihinsa. Me koemme, ettei teillä ole kunnioitusta ihmisten surua ja kärsimystä kohtaan. Meille on jäänyt käsitys, että Teitä kiinnostavat vain juttunne, iskevät otsikot höystettynä suurilla värikuvilla ja itkuntäyteisillä videoilla. Olemme alkaneet uskoa, että nykymedian tavoitteena on kärsimyksellä ja inhimillisellä surulla mässäily. Toivomme olevamme väärässä.

Hyvät tiedotusvälineiden edustajat, mitä olette tehneet korjataksenne asemaanne? Tuskin itsekään haluatte pitää hankkimaanne leimaa. Kai haluatte, että myös Jokelassa uskotaan puolueettoman tiedonvälityksen olemassaoloon. Toki olette toimineet. Tähän mennessä olemme saaneet kuulla, kuinka teemme asioista synkkiä kieltäytymällä haastatteluista. Olette kertoneet, että teemme elämästänne hankalaa, kun joudutte seisomaan vesisateessa. Meitä on revitty hihoista, seurattu, vaanittu, maaniteltu ja ahdisteltu puhelimitse. Koteihimme on yritetty tunkeutua, samoin paikkoihin, missä olemme saaneet hiljentyä. Sanamme ja kuvamme ovat päätyneet lehtiin, kielloistamme huolimatta. Oletteko unohtaneet, että meidän ystäviämme on murhattu?

Pääosaa esittäneiden iltapäivä- ja viihdelehtien lisäksi mässäilyyn ovat osallistuneet myös muu lehdistö ja kaikki televisiokanavat. Joukossa ovat olleet myös ne, joiden luulimme toimivan asiallisesti. Pahimpia ovat kameroineen kiertävät paparazit, jotka ovat kuvanneet salaa ja julkaisseet kuvat luvatta. Lehtiin ja Internetiin on päätynyt sekä haastatteluja että kuvia, joiden julkaisemisen asianomaiset ovat nimenomaan kieltäneet. Ihmisten lausuntoja on myös vääristely: toimittajat ovat julkaisseet täysin päinvastaista tietoa kuin haastateltavat ovat antaneet. Tämäkö teillä on ollut tarkoituksena?

Toivomme, että toimintanne Jokelassa ei edusta tavoittelemianne mallia, eikä yleistä journalistiikan linjaa. Siihen haluaisimme myös uskoa. Tilanne on joka tapauksessa ajautunut siihen, että toimittajia ei enää pidetä millään tavalla toivottuina vieraina Jokelassa. Hyvät tiedotusvälineiden edustajat, astukaa esiin! Perustelkaa miksi nykyinen toimintamalli on oikea ja hyväksyttävä tai esittäkää virallinen anteeksipyyntö meille jokelalaisille, joiden yksityisyyttä olette loukanneet. Anteeksipyyntö ei saa jäädä tyhjiksi sanoiksi, vaan tiedotusvälineiden toimintaan ja hienotunteisuuteen on kiinnitettävä jatkossa enemmän huomiota.

Median vastaukset pyydetään toimittamaan julkisesti, tarvittaessa lisätietoja saa sähköpostitse osoitteesta adressi@jokela-adressi.fi. Kaikki osoitteeseen lähetetty posti saatetaan julkaista siitä erikseen mainitsematta tällä sivulla, ellei halua viestiäsi julkaistavat, ilmaise tämä selkeästi.